La

TĖVYNĖS SARGAS

KULTŪROS, VISUOMENĖS, POLITIKOS IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ŽURNALAS

Į Šventąjį Kazimierą Žvelgiant

Liet. Krikščionių Demokratų Ideologijos Klausimu

Bažnyčia Ir Koegzistencija

Lietuvos Konstitucijos Ir Piliečių Teisės

Krikščioniškoji Demokratija Pietų Amerikoje

Laisvė Ir Tolerancija
Jacques Maritain
ir kt.

1959 m. 1 (16) Nr.

TĖVYNĖS SARGAS - GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896.

Redaguoja — Editors: Dr. V. Litas, P. Maldeikis ir kan. V. Zakarauskas.

Redakcijos adresas — Address of Editors: Dr. V. Li- M. Galdikienė, A. Gražiūnas, Dr. O. Labanauskaitė, prof. K. Pakštas, L. Šimutis, P. Vainauskas ir Dr. Viliamas.

Redakcijos adresas — Addresss of Editors: Dr. V. Litas, 3343 S. Lowe ave., Chicago 16, Ill.

Administracijos — Administration: K. Povilaitis, 6538 So. Western ave. Chicago 36, Ill.

Leidžia **Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga,** Krikščionių Demokratų Internacionalo (NEI) ir Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos (CDUCE) narys.

Published by **The Lithuanian Christian Democratic Union,** a member of Christian Democratic International — Nouvelles Equipes Internationales (NEI) and Christian Democratic Union of Central Europe (CDUCE).

———— • ————

TURINYS

Č. Masaitis, Į Šventąjį Kazimierą Žvelgiant 1

A. Gražiūnas, Liet. Krikščionių Demokratų Ideologijos Klausimu 14

Kan. V. Zakarauskas, Bažnyčia Ir Koegzistencija 39

Dr. K. Šidlauskas, Lietuvos Konstitucijos ir Piliečių Teisės 59

P. Gaučys, Krikščioniškoji Demokratija Pietų Amerikoje .. 67

P. Maldeikis, Laisvė Ir Tolerancija 75

M. Krupavičius, Jacques Maritain 81

(Tąsa trečiame viršelio puslapyje)

TĖVYNĖS SARGAS

Kultūros, visuomenės, politikos ir socialinių mokslų žurnalas

1959 m. **Įsteigtas 1896 m.** **1(16) nr.**

Į ŠVENTĄJĮ KAZIMIERĄ ŽVELGIANT

Č. MASAITIS

Prisimindami didžiuosius žmones ar svarbiuosius praeities įvykius, paprastai mes sustojame ties tų žmonių darbais, kuriais jie įsigijo didžiųjų vardą, panagrinėjame įvykių sąrangą pro prabėgusių dienų prizmę, kad ryškiau įžiūrėtume tų asmenų ar įvykių spektrą su jo būdingais bruožais ir ryškiausiom varsomis.

Kasmet prisimindami šventąjį Kazimierą, jau daug kartų girdėjome ir skaitėme apie mūsų didįjį šventąjį, žinome jo gyvenimo kelią, nuvedusį jį į altoriaus garbę. Neseniai, sukakus 500 metų nuo jo gimimo, turėjome progos vėl pažvelgti iš šių laikų į seniai užgęsusį amžių, iš kurio mirties vis dar tebešviečia gyvoji šventojo ugnis. Todėl, gal būt, dera pagaliau bent valandėlei atsigręžti ir, užuot vis žvelgus iš šių laikų į šventąjį Kazimierą, bent trumpai sugretinti mūsų supilkėjusių dienų bėgimą su jo spindinčiu šventumu. Atrodo, kad to šventumo spinduliuos mes įžiūrėtume daugybę mažesnių ir didesnių šiurkštumų mūsų, šiaip jau, rodos, sklandžiai bėgančių dienų skubėjime; pamatytume, gal, net pražūtim kvėpuojančių bedugnių, paprastai dengiamų pilko kasdienybės rūko, virš kurio mes slystame, patenkinti smulkių dienų lašėjimu ir nesirūpindami, kokia mums laime ar negandu atsiskleis ateinanti diena.

Šventojo Kazimiero asmuo ypatingai tinka mums, kaip matas mūsų dienų vertybėms, nes jis yra mums savas mūsų praeitim ir ilga mūsų tautos tradicija. Kai Lietuva buvo laisva ir laiminga, mes iškilmingai švęsdavome kovo 4-tąją, kai vos mažytė nuotrupa mūsų tautos turėjo tik trupinėlį laisvės trem-

Lietuvos Nacionalinė
M. Mažvydo

tinių stovyklose, mes susirinkdavom minėti šventąjį Kazimierą; ir čionai, skęsdama didelių laisvių didelėj šaly, lietuviškų širdžių ugnis per dešimtmečius statė spindinčias bažnyčias, kūrė organizacijas ir rengė minėjimus šio šventojo vardu, nes jis kaip kelionės žiburėlis mūsų gyvenimo kely, rodąs šio kelio tikslą, pabaigą ir prasmę.

Tiktai šitos prasmės akivaizdoje, kurią atskleidžia mums Kazimiero šventumas, mūsų žvilgsnis į save suras visų mūsų rūpesčių ir polėkių teisingą vertę ir padės suprasti, kodėl Kazimieras išsiskyrė iš minios ir vienas nuėjo meilės, maldos ir savęs atsižadėjimo keliu. Jei, besijungdama su šventuoju, mūsų mintis ir valia įstengs bent trumpam prasiskverbti per kasdieninį kūno alkį ir troškulį, ji supras visuotiną ir amžinąjį aspektą Kazimiero gyvenime, pajus, jog Dievui patiko į kiekvieną žmogaus širdį įdiegt neramų ir neatspėjamą ilgesį ir atsiųsti savo Sūnų, kad Jisai atsakytų į to ilgesio šauksmą ugningu paliepimu: Būkite tobuli, kaip jūsų Dangaus Tėvas yra tobulas. Jis nemeldė, kaip pranašai: rasok, Dangau, ir išlyk mums teisųjį; Jis nešaukė tautoms: atverkite savas širdis ir pagimdykite šventąjį, bet Jis tarė tiems, kurie mediniais sandalais mynė akmenėtą Palestinos žemę, ir tiems, kurie rakietomis apskries visas planetas: būkite tobuli!

Tobulumo šauksmas yra visuotinas, visų tautų visiems žmonėms ir visų amžių visoms dienoms vienodai taikomas. Todėl mums dera sustoti ties savu šventuoju, kad bent trumpom valandėlėm atsilieptume į savo plakantį ilgesį ir niekad neužgęstantį Dievo šauksmą ateiti prie Jo kojų ir gyva širdim paliest bent Jojo tobulybės pakraštėlį.

Mes sustojame ties šventuoju Kazimieru, kurį nuo mūsų skiria bemaž penki šimtai metų, ir nustebę žvelgiam, kaip nepaprastai jis artimas mūsų dabarčiai ir kokiu šviežiumu jo dvasia tebeplazda šią valandą. Mes stabtelim akimirkai ties jo dorybių heroišku spindėjimu, kad mūsų amžinybės ilgesys gyviau tvaksėtų pavargstančioj širdy, kad bent trumputį momentą pažvelgtume į Dievo palaimom apšviestą tobulybės kelią, į šventumo esmę.

Šventumas juk yra suartėjimas su Dievu, įsiliejimas vienu mažu lašeliu į Jojo begalinių ir amžinų srovių tekėjimą. Kaip Dievas yra vienas, taip ir šventumo pasiekusi širdis yra viena

vienintelė visam pasaulyje, tik viena savaip pasaulį jaučianti ir savaip atliepianti į amžinąjį Dievo šauksmą. Jeigu šventieji būtų kaip kasdieniška minia, jeigu jie žvelgtų į pasaulį šitos minios akim, ši nenusigręžtų juk nuo jų, nemestų į kalėjimus jų ir nesudegintų savų siautėjimų ugny. Tačiau šventojo realybė prašoka net ir drąsiausiąją minios vaizduotę taip toli, kad minia net žavėdamos šventaisiais, negal pakelti jų antgamtiško spindėjimo ir bevelija statyti jiems paminklus, negu matyti jų gyvybės ugnį.

Kazimieras buvo apsuptas karališkojo dvaro, kuriame kareiviai ir sargybiniai dėvėjo tą pačią uniformą, kuriame visų didikų širdys buvo apsivilkusios tokiu pačiu nuolankumo ir didybės mišiniu, kuriame kiekvienas svečias atskaitydavo tą patį žingsnių skaičių pro tuos pačius sargybinius, tas pačias duris ir menes. Tačiau Kazimieras nebuvo vienas iš minios, suskirstytos į juokdarius, karalius ir didikus. Sava išmintimi, jautrumu ir meile jis perskrodė visus karališkojo dvaro sluogsnius ir pasiekė vargšą ir ligonį, ant kurio nekrito spindinčių menių šviesa. Jis vienas vienintelis tarp visų čežančių pilies šilkų dėvėjo ašutinę, ir vienas vietoj triukšmingų dvaro pramogų bevelijo tik tylią maldą prie naktim apgaubto bažnyčios slenksčio.

Man rodosi, kad šitom keturiom šventojo Kazimiero savybėm mums ypatingai tinka pamatuoti mūs dienų vertybes: jo valia, išskyrusia jį iš pilkos minios ir jo heroišku nuosaikumu pranykstančiam spindėjimui; jojo meile artimui ir maldoj išstvinusiu tikėjimu.

Šių keturių dorybių labiausiai trūksta šios dienos pasauliui, ir — kas blogiausia — mes netik nepasigendam jų, bet dargi sakom čia vakarų pasaulyje, kad jų užtenkame, o ten rytuos vis šaukiama, kad jų visai nereikia. Čionai mes manome, kad mes gausiom aukom pastatome bažnyčias — tartum paminklus mirusiam tikėjimui, tenai gi šaukiam: tikėjimas — tik liaudies opiumas. Čionai valstybės besielės pašalpos ir prieglaudos perdažnai pavaduoja mūsų meilę artimui; tenai neapykanta yra išauštančių dienų kertiniu akmeniu. Čionai mes tikime, kad žmonių bendruomenės aukščiausias tikslas yra sukurt kaip galima daugiau pragaištančių gėrybių ir išblėstančių pramogų spindėjimo; tenai aukojamas alkstančio kūdi-

kio kąsnelis ir nesugrįžtančios vaikystės nerūpestinga laimė chimeriškam riebaus rytojaus stabui. Čionai mes manome, kad kiekvieno individo esmės apraiška yra sklandus sugyvenimas su visuomene, susiliejimas su minia; tenai asmuo tėra tik sielą triuškinančios mašinos pakeičiamas ratelis, kurio vertė ir teisė egzistuoti apsprendžiami jojo reikalingumu šios mašinos našumui.

Tarp besisukančių mašinų dūzgesio ir mes pavirstame mašinomis — kaip jos, mes netikim ir nesimeldžiam, ir gausingų atspalvių bažnyčios labiau ir labiau išvirsta visuomeniniais klubais. Nuo daugelio jų bokštų nuėmėm mes kryžių — kančios ir vilties simbolį, — ir padarėme jas vis labiau supasaulinamųjų susirinkimų vieta, kur Dievo vardas jau dažnai minimas tik dėl senos tradicijos ir gražios retorikos.

Pasaulėja daugelis bažnyčių bendruomenių, ir mūs malda išvirsta vis labiau ir labiau į apeigų formą, rečiau bejungdama mūsų širdis su Dangumi, paskandindama kas kart mažiau mūsų skubančių rūpesčių ir mažiau šviesių vilčių uždegdama.

Tiktai apsidairykime — kiek mūsų kaimynų kas šventadienį aplanko bažnyčią, kiek iš lankančių tedaro tai dėl įpročio ar noro sekti madą? Pažvelkim, kiek žmonių išpažįsta krikščionišką moralę, bet visiškai abejingi antgamtiškajai tikinčiojo būklei ir jo ryšiui su Kūrėju. Jie, kaip maži vaikai, nulipdę iš molio kauburiukus, jais žavisi ir tiki, kad jie yra tiesa, nors, saulutei švystelėjus, jų molis sutrūkinėja ir suskyla. Tačiau jie vėl iš naujo minko jį ir lipdo vėl naujus kurmėrausius, akli nuo amžių Dievo sukurtų kalnų spindėjimui, nes tie kalnai — ne jų galvyčių sugalvoti, nes jų silpnučiai sąnariai niekad juk nepajėgs pakelti jų į saulę siekiančias kalnų viršūnes. Taip dažnas mūsų teisina savo abejojimą tikėjimu tuo, kad jam tikėjimo tiesos nesuprantamos ir, rodos, taip nutolusios nuo kasdieninės patirties. Tačiau kas drįstų abejoti Einšteino reliativybės teorija, nors ne tik jos esmės nesupranta, bet netgi neišmano, kas yra ši teorija?

Taip dažnai mes girdime beteisinant savo abejingumą bažnyčiai todėl, kad vienur arba kitur amžių bėgyje kuris nors bažnyčios atstovas klydo. Tačiau kas drįstų abejoti mokslu? Turėjome Ptolomejaus sistemą, kuri pastatė žemę visatos centran ir privertė suktis visas planetas ir žvaigždes sudėtingais

epiciklais ir deferantais. Daugiau, kaip per tūkstantį metų ši sistema buvo paskutinis mokslo žodis. Atėjo Kopernikas ir sukeitė saulę ir žemę vietomis — jo teorija vėl tapo nesugriaunama mokslo tiesa; paskui Paukščių Takas tapo visatos centru, pagaliau centras visiškai išnyko — vis tai moksliškos tiesos. Buvo visuotinai pripažintas gamtos dėsnis — natura abhoreat vacuum. Toricelli sugriovė jį ir pastatė jo vieton naują. Newtonas įvedė šviesai korpuskulas ir mechanikai įnertines koordinatas. Huygens pakeitė korpuskulas eterio bangomis, Einšteinas paneigė eterį bei įnertines koordinatas ir įvedė reliatyvias. Plankas, Schroedingeris, De Broglie išmetė iš šviesos bangas ir įvedė dualizmą — savotiškus bangų ir korpuskulų hibridus. Visos tai yra mokslinės tiesos, visoms mes pagarbiai kėlėm kepurę. Ar dar reikia išvardinti daugiau mokslinių teorijų, kurios buvo savo laiku visuotinai priimtos, o paskui atmestos, kaip pasenusios ir klaidingos? Tačiau vargu ar mes kada pagalvojame, kad ir šios dienos mokslas taip pat pasens ir užleis vietą naujoms teorijoms.

Rodos, jau pakankamai daug kartų subiro mūsų pačių supilti kurmėrausiai, o tačiau mes vis tikime, kad jie yra tinkami kalnai mūsų pasaulėžiūros horizontams atremti.

Ak, juk Dievo apreikštos tiesos nėra mūsų menko proto ir mūsų rankų padaras, tai kaipgi mes joms pasikliausime? Juk šios tiesos dažnai atrodo taip nesuprantamos ir tolimos nuo mūsų kasdieninės galvosenos, nuo mūsų visų trapių teorijų ir filosofijų, jog, iš tikro, sunku suprasti mums, kodėl Dievas turėjo kentėti ir numirti, kad Pats savęs atsiprašytų už nuodėmę ne Jojo padarytą, kodėl Dievo teisingumas užtrunka iki teisiojo kraujo praliejimo, ir kodėl šventųjų kraujas sukrešėja ir išdžiūsta po purvinom būdelio kojom, keršto iš Dangaus neprisišaukęs.

Koks mūsų vaikiškas paikumas! Argi Dievo išmintis, kaip mūsų, argi Jojo tiesos kaip mūs trapiųjų filosofijų žaismas? Argi tikėjimas nebūtų tik kaip išblėstanti ir laikina mokslinė hipotezė, jei mūsų širdys į jį surastų kelią dėl to, kad jis panašus į žmogiškų minčių teorijas, o ne dėl to, kad jis yra visai kitoj buities gradacijoj — amžinas ir esmėje nekintantis, nesutelpąs į laiko ir erdvės dimensijas, už plieną, akmenį ir amžinybę tvirtesnis tiltas, jungiąs neramų sielos ilgesį su jos Kū-

rėju, iškilęs virš besikeičiančio žmogaus kūrybinės srovės tekėjimo, jos nepasiekiamas ir nesuprantamas?

Juo dažniau mūsų kurmėrausiai subyra, tuo daugiau jų dulkių vėjas pripučia mums į akis ir tuo sunkiau mes matom Viešpaties amžinų kalnų viršūnes. Todėl šiandieną labiau, negu apaštalų laikais, reikia mums tikėjimo šventųjų, kurių liepsnojančios širdies ugny sudegtų mūs menkučių protų abejonės, kurių šviesoj mes pamatytume, kad tikėjimo esmė nėra krikščioniška moralė ir bažnyčių lankymas, bet mūsų minčių ir norų, mūsų abejonių ir klupimų sujungimas su amžina Dievybe.

Jei visi tikintieji jaustų tikėjimą, kaip susiliejimą su Dievo amžinąja valia, kaip Jojo tobulybės ilgesį, jei jie turėtų nors aguonos grūdą to tikėjimo, kuris buvo šventojo Kazimiero gyvenimo esmė, tada tikrai piktosios dvasios apsėstieji nedrįstų šaukti tikinčio teisman už tai, kad jis mokykloj paminėjo Dievo vardą, kaip kad atsitiko dabar New Yorke su viena Long Island mokykla!

Su ilgesio pilna širdim sustojame ties šventojo Kazimiero gyvu tikėjimu, tačiau ir jojo artimojo meile plakančios širdies aidų taip pat nemažiau pasigendame savų dienų skubėjime.

Mes žvelgiame dažnai į šventą dekalogą ir didžiuojamės, kaip Evangelijos pariziejus, kad mes įvykdome įsakymus: neužmušk, nevok, nepaleistuvauk. Taigi, juk, mes jau ant pirmos šventumo pakopos, — juk šios dorybės yra mūs gyvenimo dalis, mūsų santykių su artimaisiais norma. Jei tik gyvenime turėtume progų parodyt šias dorybes iki didvyriškumo laipsnio, mes būtume jau kaip šventieji. Tačiau jei nuoširdžiai pažvelgtume mes į savas dorybes, pamatytume, kad Evangelijos pariziejus greičiau būtų išteisintas, neg šių dienų visuomenė.

Pariziejus, juk, stovėjo išdidžiai pats vienas, apsuptas visuomenės, kurioje plėšikavimas buvo viena iš profesijų, kurioje paleistuvystė buvo pramogų forma, visuomenėje, kuri turėjo po atskirą dievą vagims ir girtuokliams globoti, kurioje apaštalas Povilas rado reikalo rašyti savo laiške efeziečiams: kas vogė, tegul jau nebevagia, teužsiima verčiau darbu.

Mūsų gi visuomenė — atsirėmusi į dviejų tūkstančių metų krikščionišką auklėjimą ir tradiciją; joje niekas nebesididžiuoja ant baslių užvožtom žmonių kaukolėm ar išpiautais

ženklais kardo rankenoj, atžyminčiais nužudytųjų skaičių. Netgi tautų žudytojas Mikojanas šiandieną nepatenkintas skundžiasi, kad per daug yra amerikiečių, kurie mano, kad rusams yra malonu šaudyti žmones. Dviejų tūkstančių metų krikščioniškas auklėjimas pakeitė viešąją nuomonę ir išryškino skirtumą tarp gėrio ir blogio. Tačiau, deja, tos pačios senosios ydos prisitaikė prie naujojo moralės klimato, kaip įkyrios musės prie jų nešamą marą užmušančių DDT miltelių. Prieš 500 m. pusiau pagoniškoje Lietuvoje šventasis Kazimieras vienas naktį klupojo prie uždarų bažnyčios durų. O kuriam gi krašte šiandieną valdovo sūnus išdrįs išeiti be sargybos į viešąją gatvę pačiame vidudieny? Argi tūkstančių tūkstančiai šiandien neužmuša ir nevagia ne dėl to, kad, kaip anas parizie-jus, jie laikosi įstatymo raidės, bet dėl to, kad dviejų tūkstančių metų tradicijos rėmai neleidžia mūsų veiksmams iškrypti per toli nuo krikščioniškos moralės ir priverčia visuomenę bausti tuos, kurie šią moralę pamina?

Jeigu mes norime nuoširdaus atsakymo į šiuos klausimus, pažvelkime į įsakomąsias dekalogo dalis, vietoj stabtelėję prie draudžiamųjų. Argi mes neužmirštame įsakymo gerbti tėvą ir motiną, ar dažnai skaitome kitą, liepiantį mylėti artimą, kaip patį save?

Argi gerbti tėvą ir motiną reiškia jų neužmušti ir neapspiaudyti? Kiek mes aukojamės ir išsižadam savęs, kad pagerbtume tėvus? Juk mes klausom jų tiktai tada, kai jų patarimai mums patinka! Jeigu mes nemokame mylėti savo artimiausiųjų, kuriems mes skolingi visus savo vaikystės džiaugsmus, tai kaip mes mylėsime artimą, iš kurio nieko nesame gavę? Jeigu mūsų meilė savo vaikams, kurie yra iš mūsų kūno ir kraujo, yra tokia pat kaip kambariniam šuniukui, kurį mes maitiname ir glostome tik dėl savo malonumo, tai kaip mes ištiesime ranką svetimajam, kad padėtume jam kilti į Dievą? Jei mes nemokome savo vaikų aukos ir išsižadėjimo, jei mes nemeldžiame, kad Dievas pašauktų juos į šventumo kelią, mes nemylime jų labiau už kambarinį šuniuką, kuris tėra tik mūsų žaislas!

Mes mažai tesisielojame, kad mūsų laikų visuomenė iškėlė vaikų užgaidas aukščiau už Dievo įsakymą, kad dėl kreivai suprasto vaikystės džiaugsmo ir jaunystės laisvės, mes pastatė-

me jaunatvišką išdaigų šėlimą aukščiau už klusnumą Dievui. Argi mus kada sukrečia šiurpas, kai mes matome, kad dažnas nusišypso išgirdęs, jog tėvų neklausymas yra Dievo neklausymas? Arba gal mums rodosi, kad ketvirtasis dekalogo įsakymas yra iš tėvų, ne iš Dievo? Deja, šių dienų visuomenėj, kuri tariasi esanti atsirėmusi į krikščioniškos moralės principus, maža kas ir belaukia vaikų paklusnumo, nes maža kas pats teišmoko klausyti tėvų, todėl neišmoko nė suprasti savo vaikų, neįgijo nė deramos išminties juos sudrausti ar jiems patarti ir įsakyti.

Jeigu mes neatmetam artimo meilės įsakymo, tai pradėkime nuo savęs, nuo savų namų ir atydžiai pažiūrėkime, ar mūsų visuomenėje moralė ir artimo meilė nevirsta tik tradicija ir papročiu, vis mažiau paliesdama sielos gyvenimą ir labiau nutoldama nuo dorybių laipsnio. Per dažnas šių dienų visuomenėje nužeria trupinių nuo savo gausaus stalo vargstančiam artimui ir pamaldžiai atsidūsta: Viešpatie, duok man dvigubai, nes aš pasidalinau,... dvigubai visko, ka pasilaikiau sau! Argi mes duodame, aukojame ir duodame, kol ima mums skaudėti? Ar mes atiduodam artimui dalį savęs, savo laiko, savos širdies?

Šventojo Kazimiero artimo meilė nenuvedė jo į karaliaus iždą, kad iš ten jo ranka pažertų trupinių nematomam ir nepažįstamam vargstančiam artimui, bet atvedė jį pas ligonį ir pas alksantį, pas kenčiantį ne spindinčioj ligoninėje sumanių daktarų priežiūroje, bet pas užmirštą ir laukiantį pagalbos.

Todėl mums reikia šiandien šventųjų labiau, negu Kazimiero pusiau pagoniškais laikais, šventųjų, kurių artimo meilė išsiveržtų iš siaurų tradicijos rėmų ir iškiltų į heroiškų dorybių aukštumas, savo spinduliais sušildytų stingstančius papročius ir sujungtų artimo meilę su Dievo pajautimu, kaip ir pats įsakymas mylėti artimą yra sujungtas su liepimu mylėti Dievą.

Visi, kuriems meilė yra daugiau, negu tradicija, kuriems krikščioniška moralė yra siekimas Dievo tobulybės, o ne vien tik patogios visuomenės sugyvenimo normos, turi aukot savo darbus, savo pastangas tobulėti ir savo maldas Viešpačiui, kad Jam patiktų pašaukt naujų didžių šventųjų ir per juos atgaivinti šių dienų pasaulio pamažu gęstančią sielą, kad jųjų meilės auka, kaip galingai banguojanti jūra, nuplautų nuo

krikščioniškos moralės tradicijų ir formų nuosedas ir atskleistų jos gyvą spindėjimą, priartintų Dievo malonę į mūsų sielas, kad auka ir meilė atgautų savo masinantį žavėjimą, kurį mums nesuprantamu būdu yra joms skyręs Viešpats.

Trečiasis šventojo Kazimiero bruožas, ties kuriuo ypatingai turėtume stabtelėti, yra jo sugebėjimas dvaro akinančiam meluoto blizgesio žėrėjime pamatyti dvasinių gėrybių tikrąją vertę.

Jeigu net užmirštume, kad šiandien rakietos gali perskristi vandenyną per vieną trumpą pusvalandį, jei bandytume įsivaizduoti, kad komunizmas yra kažkur kitame — komunistiniame pasaulyje, kurį jis bando įtikinti, kad žmonijos laimė ir tikslas yra ateities ekonominiai laimėjimai, net ir tuo atveju turėtume pripažinti, kad viešosios nuomonės gėrio lobynas yra nepaprastai sujauktas. Argi mes nebandom per Voice of America arba Radio Free Europe įtikinti komunizmo pavergtas tautas, kad demokratinis gyvenimas dėl to yra pranašesnis, kad mūsų atuomobiliai didesni ir labiau išblizginti, kad mes visi persivalgę, persipenėję ir dar nepajėgiam visko suvalgyti, ką turime? Besijaukdami po savo lobyną, dažnai užkliūvame už laisvių ir, jas iškėlę, žvanginam, šaukdami komunistiniam pasauliui ir neapsisprendusiems neutraliesiems: žiūrėkite, ką mes turime, ir žiūrėkite, kiek išbyra baltutėlyčių šaldytuvų ir spiegiančių patefonų, kai mes jas pakratome. Štai, laisvė kuria gerbūvį, ir, štai, gerbūvyje mūsų tikslas: daugiau gerbūvio ir daugiau pramogų!

O kur yra šiandien senovės romėnai, kurie buvo pertekę bei aptukę kaip ir mes, kurie nuo ryto šaukė aikštėje: Panem et circenses! Argi mūsų visuomenės šūkis šiandien nėra tas pats: Panem et circenses!, tik angliškai skambąs: prosperity and happiness!

Pramonininkai ir darbininkų sąjungos, jaunimo organizacijos ir visuomenės sambūriai siekia tik vieno — pagerinti savo gyvenimą, padaryti savo aplinką ir bendruomenę labiau pertekusią. Mūsų visuomenėj net ir šeima, kuri per amžius buvo idealų puoselėtoja, dabar pavirto bemaž išimtinai tik ekonomine organizacija. Mūsų šeimų motina palieka savo vaikus gatvės priežiūrai, o pati eina į fabriką ir į įstaigą parnešti sau naujos suknelės ir naujo kilimo į savo gryčią. O, juk kiek gar-

bingų žmonių užaugo šeimose, kurių kojos niekad nemindė įmantriai išrašytų kilimų! Kiek pasaulio sūtemose švietė kilnių širdžių, kurios subrendo motinos rūpesčio atokaitoje, o ne šmėkliškai blyškiame televizijos žėrėjime!

Kaip paradoksiškai šiandieną skamba Kristaus žodžiai: „Nebūkite tat bailiai susirūpinę ir nesakykite: ką valgysime, ar ką gersime, ar kuo apsidengsime? ... ieškokite visų pirma Dievo karalystės ir jos teisybės, o visa tai bus jums pridėta (Mat. 6, 31, 33)“! Argi šiandien nešaukiame mes: ieškokime visų pirma medžiaginio gerbūvio, o visa kita bus mums pridėta!

Argi, tad, nereikia šiandien mums šventojo Kazimiero dvasios, kad nors truputį atsiplėštume nuo mus vergiančio gyvenimo patogumo, kad pajustume nors silpną aidą to troškimo, kuris galingais akordais skambėjo Kazimiero sieloj ir kurio negalėjo pasotinti karališkojo dvaro blizgesys ir prabanga?

Tačiau stipriau už viską turėtų šviesti mums šiandieną šventojo individualumas, nes minios supilkėjimas ir atskiro individo norų bei svajonių, pomėgių, galvosenos ir pažiūrų susiliejimas su minios smaugiančiu konformizmu yra mūsų laikų slenkantis smėlis, kuris pamažu labiau ir labiau siurbia ir troškina dieviškąją ugnį mūsų sieloje. Kai gyventojų skaičius didėja ir mes dažniau ir dažniau susiduriam alkūnėmis su savo kaimynais, kai darbo specializacijai augant, mes daromės labiau ir labiau nuo kits kito priklausomi, mūsų visuomenės sąranga vis labiau panašėja į didelį skruzdėlyną. Kartu su tuo ir mūsų dvasia panašėja į skruzdžių psichologiją — mes norime, kad mūsų drabužis ir mūsų butas nesiskirtų nuo kaimyno, kad mūsų nuomonė ir pažiūros būtų kaip nuo bėgančio fabriko konvejerio — tos pačios spalvos ir neatskiriamos formos nuo tūkstančių kitų nuomonių, kurios nėra gimusios iš gyvos ir mąstančios sielos, bet išriedėjusios iš masinės gamybos fabriko.

Jau šen ir ten žmonijos kūne ši supilkėjimo liga prasiveržia baisiomis votimis, kurios užsmaugia paskutinį gyvosios sielos kvėpavimą, kurios degraduoja žmogų žemiau skruzdės, nes skruzdė gyvena pagal savo prigimtį ir instinktą, o žmogus sulaužyta valia ir širdimi paklusta velnio apsėstųjų manijai.

Tokia votim 1918 metais prasiveržė Rusijos komunizmas.

Nors po trumpo beprotybės bandymo Rusijoje pereita į taip vadinamą „naująją ekonominę politiką“, kurioje atsisakyta nuo skruzdėlyno maitinimosi būdo, tačiau patys aršiausieji nužmoginimo metodai ir iki šiol pasilaikyti, ir dabar ši votis dar pilna dusinančių pūlių.

Dar siaubingesnėm formom nužmoginimas vyksta šiandieną Kinijoje. Tačiau ar ne permažai apie tai mes kalbam, ar ne perretai meldžiam Aukščiausiąjį, kad Jis pašauktų gausių kankinių iš šio kenčiančio krašto, kurie savu krauju nuplautų šį baisųjį negandą? Atrodo, lyg tai vyktų kitame pasaulyje, kurio įvykiai ne mūsų rūpestis. Bet juk kiniečiai — to paties Aukščiausiojo Kūrėjo vaikai, jie priklauso tam pačiam žmonijos kūnui ir jų pūliuojanti žaizda gali užkrėsti visą žemės kraują.

Atrodo, šauktumės Dangaus, kad Jis atsiųstų legionus angelų ir sudraustų pablūdėlių siautėjimą, kad leistų marą ir išnaikintų velnio apsėstuosius būdelius, tačiau ar ne mes patys esame kalti dėl šios nelaimės?

Jeigu kenčiantis kinietis gyvybę brangina labiau už laisvę, jis ją ir turi, kasdieną nuo 18-kos iki 20-ties valandų nešdamas baisų vergijos jungą. Jei jam kalėjimas ir fizinė kančia yra baisesni už šeimos paniekinimą, kokio nuo pasaulio pradžios niekas nepažino net tamsiausiais vergijos amžiais, jis ir be kalėjimo nužmogintas iki pačio žiauriausio šeimos meilės nukryžiavimo, kuris yra baisesnis už nužudymą ir sunaikinimą.

Tačiau pasaulyje ne vieni kiniečiai taip įsimylėję savo trapias gyvybes, kad už menką jųjų pratęsimą paniekinti ir nužmoginti vergo būklėje nesvyruodami išduotų amžinus ir nekintamus meilės ir asmens vertybės idealus; už galimumą dar valandėlę pakvėpuoti prišvinkusiu nuožmios vergijos oru išduotų Dievo panašumo ugnelę, rūsenančią jų sieloje.

Didžiausias, betgi, pavojus kyla ne iš to, kad žmonijai trūksta visiško pasiaukojimo individualumui ir su tuo surištom vertybėm išsaugoti, o iš to, kad mes tingiai leidžiamės laiko srovės nešami giliau ir giliau į supilkėjimo sūkurį, kurio bangos susuka mūsų sielas į groteskinius vienas kito šešėlius. Tarp tų šešėlių nebeatpažįstamas mūsų sielų panašumas į Kūrėją, kuris yra vienas vienintelis, sukūręs ir kiekvieną sielą su vieninteliu ir nepakartojamu individualumu. Mus supančiame

pilkame kasdienybės fone šventojo Kazimiero individualumas net ir per penkių šimtų metų skraistę šviečia skaidria ugnimi, sukeldamas ilgesį naujoms šventumo žvaigždėms mūsų apniūkusioj padangėj, kad jųjų heroizmas — minios išjuokiamas ir niekinamas — kad jų drąsa, kuriai laisva mirtis brangesnė už pilkos skruzdės pilkas vergavimo dienas, atsiremtų į dieviškąjį sielos panašumą ir per jųjų kančią ir mirtį išgelbėtų ateinančias kartas nuo skruzdėlės likimo po baisaus Leviatano kojom.

Apsipratę mes su aplinka ir, galbūt, atrodo mums, kad čia perdaug pabrėžti kasdienybės trūkumai. Sugretinę prabėgusias dienas, kažin ar rastume, kad tikėjimas vis blėsta, kad meilė artimui ir asmenybė apsitrynė ir supilkėjo. Gal ir tiesa: vėžys lėtai juk ėda kūną.

Tačiau mes žvelgiame į šventąjį. Ties jo skaisčia šviesa mūsų gyvenimo pilkumas kontrastiškai ryškus, gyvenimo trūkumai bei po menkumas ir nenorom pamatomi.

Be abejo, mes turim kuo ir pasidžiaugti. Galėtume ilgai skaičiuoti, kuo Dievulis teikės mus palaiminti — gausių misionierių sudėtas aukas, tironų priespaudoje tylinčios bažnyčios kančią, mūsų pavergtųjų brolių Sibiro pūgomis neužpustomą tėvynės ir laisvės meilę, katalikiškų mokyklų ir vienuolynų nuostabų darbą, kūdikiškai tyrių sielų tikėjimą ir dar daugelį kitų dalykų. Tačiau šios eilutės nesurašytos pasidžiaugti mūsų palaimom, neskirtos kviesti: šventasai Kazimierai, gera mums čia žemėj būti; pastatykim tris padangtes — vieną Tau, vieną mūsų kasdieninėm smulkiom dorybėm ir vieną mūsų laimei. Ne, jei mūsų šventasis norėtų ilsėtis, taręs: gera čia mums pasilikti, be abejo, jis pasirinktų dangų, o ne mūs padangtes. Tačiau jei kviesimės jį kovai už šventesnį pasaulį, jis ateis su iškeltu kardu, kaip anuo metu pas kovotojus lietuvius prie Dauguvos ir jojo kardo žėrėjime pamatysime mūsų gyvenimo trūkumus, jo ugningoj valioj pasisemsime sau ryžto sekti didžiausiąjį Kristaus įsakymą: būkite tobuli, kaip jūsų dangiškasis Tėvas yra tobulas.

Iš tikro, būkime, kaip Jo tobulumo rasa, sodriai lašanti į mūsų širdis, kaip mūsų sieloje amžinu ilgesiu skambąs panašumas į jos Kūrėją, kaip amžinas šauksmas, šaukiąs mus pakilti virš trapios kasdienybės į žėrinčias Dievo malonės aukštumas. Drąsiai ir kritiškai pažvelkime į savo kelią ir palyginkime savo žingsnių dundesį su Dangaus šauksmo aidu, su

Dievo skirta mūsų žemiškos kelionės misija — kiekvienam individui, kiekvienai šeimai ir tautai skirtingą meilės, aukos ir tobulėjimo kelią.

Jei Dievas būtų norėjęs monotoniško darnumo, Jis būtų sukūręs visame pasaulyje vieną kopūstų lauką, vien tik baltuosius drugelius, kad jųjų kirmelaitės ėstų Jojo daržą, ir tik vieną žvirblių rūšį toms kirmelaitėms lesti. Tačiau patiko Dievui, kad šalia žalsvai blyškių kopūsto lapų švelniai išsiskleistų liepsninga aguona; kad krūmuose žvirbliams bečirškiant, padangėmis skrostų galingi arai. Dievui patiko sukurti kiekvieną žmogų vis su kitokiais polėkiais ir kitom svajonėm, kiekvienai tautai skirti kitą misiją. Jei norime sekti Dievo planus, nesiveržkime į kopūstų daržą, kad ir patys netaptume vienu iš kopūstų, ir nepadarykime iš aro žvirblio. Išlaikykime savo asmens individualumą ir savo tautos skirtingą būdą.

Šios pastangos pelnys mūsų tautos šventojo palaimos ir jo užtarimo pas Aukščiausiąjį ir jos bus vertas jojo atminimo minėjimas — kiekvieną dieną ir kiekvienam mūsų darbe.

* *
*

SROVĖ IR UOLA. Niekada lietuviškoji krikščioniškoji demokratija nebuvo taip puolama, kaip tremtyje bei išeivijoje. Jei anksčiau prieš ją buvo kovojama, mažinant jos įtaką visuomenėje, tai tremtyje neliko lietuvio krikščionio demokrato, kuris nebūtų buvęs bent kelis kartus įkyriai asmeniškai įtikinėjamas atsisakyti savo idėjų.

Krikščioniškoji demokratija yra srovė, nešanti moderniajam pasauliui krikščioniškąją socialinę doktriną. Ji yra uola, nei iš šalies nugriaunama, nei iš vidaus išsprogdinama.

* * *

Kai katalikai suskaldomi, padaromas destruktyvus darbas. Kai vengiama jų susitaikymo, pasiliekama klaidoje ir neatitaisoma katalikybei padaryta skriauda.

* * *

Mums lemta atstovauti lietuvybės, krikščioniškumo ir demokratijos idealus ir būti modernaus tarptautinio krikščioniškosios demokratijos sąjūdžio dalimi. Mums tenka atsakingumas už tų idealų išlaikymą, jų apgynimą ir grąžinimą į nepriklausomą Lietuvą.

LIET. KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ IDEOLOGIJOS KLAUSIMU

A. GRAŽIŪNAS, New York, N. Y., JAV.

REIKALAS PERŽIŪRĖTI IR PAPILDYTI PROGRAMĄ [1]

Per keletą pastarųjų dešimtmečių ne tik krikščionių demokratų, bet ir viso demokratinio pasaulio politinė mintis padarė stambų žingsnį pirmyn. Dirstelėkime tik į keletą pavyzdžių.

Mums, krikščionims demokratams, kurių viso mintijimo centre yra žmogaus asmuo, ypač dėmesio vertas faktas, jog pastaraisiais laikais politikoj į asmenį buvo atkreipta nemaža dėmesio. Nesitenkinant tomis jo teisėmis ir laisvėmis, kurios anksčiau buvo konstitucijose fiksuojamos, buvo paruošta ir net priimta tautinėj bei tarptautinėj plotmėj visa eilė platesnių žmogaus teisių deklaracijų, kuriose galime rasti iškelta ir tokių jo teisių, apie kurias anksčiau nebuvo kalbama. Pvz., amerikiečių National Catholic Welfare Conference 1947 m. priimtoj žmogaus teisių deklaracijoj randame ne tik right to a living wage, bet net ir right to collective bargaining.

Lygiai yra rasta reikalo ir anksčiau keltose asmens teisėse specialiai pabrėžti kai kuriuos jų aspektus, kurie anksčiau taip pabrėžiami nebuvo. Pastarųjų laikų patirtis, pvz., išryškino reikalą ne tik ginti žmogaus teisę laisvai reikšti savo mintis, bet ir jo teisę nuo įvairių pareiškimų susilaikyti, nes smurto atstovai žmones verčia ir prieš savo įsitikinimus daryti jiems palankius pareiškimus; ginti ne tik asmens teisę migruoti, bet ir teisę pasilikti, kur jis yra, nes pradėta ir prieš aiškų žmonių norą juos kilnoti ten, kur valdantieji įsigeidžia; pabrėžti ne tik žmogaus teisę gyventi, bet ir į kūno integralumą, nes prieš jį kėsinasi eugenikos fanatikai, rasistai bei kiti į juos panašūs.

Ir ne tik asmens, bet ir socialinių grupių teises šiandien randama reikalo panašiai iškelti. Prieš kiek metų labai daug buvo kalbama apie darbininkų teises, nes iš tikro tai buvo de-

[1] Referatas, skaitytas Liet. Krikščionių Demokratų Sąjungos konferencijoje Chicagoje 1958 m. gegužės 30 d.

gantis reikalas. Šiandien, šalia darbininkų, vis daugiau kalbama ir apie kitų socialinių grupių teises, kaip darbdavių ir vartotojų. Pvz., įsigalint planingo nacionalizuoto ūkio tendencijoms, vartotojas beveik visiškai netenka teisės pasirinkti gaminį ir patarnavimą. Jis priverstas tenkintis tuo, ką valdantieji jam savo nuožiūra pateikia. Toks vartotojų teisių paneigimas negalėjo neatkreipti demokratų dėmesio.

Pastarųjų laikų patirties įtakoj demokratijos teoretikai labai išryškino centralizacijos ir decentralizacijos reikšmę valstybės gyvenime. Centralizaciją jie pasmerkia kaip griežtai antidemokratinį reiškinį ne tik totalistinėj, bet ir demokratinėj valstybėj. Jie nurodo, jog kur centrinės vyriausybės rankose sutelkiama labai daug galių ir reikalų, ten piliečiai netenka laisvės, net ir išlaikant demokratinio valdymosi formas, nes labai didelė jų dalis pasidaro nuo tos vyriausybės priklausomi net kasdieninės duonos klausimu. O kai pavojuj yra net kasdieninė jo duona, žmogus greičiau pasirenka ne priešinimąsi, bet pataikavimą ar bent tylą, nors ir kažin kaip jam daug kas nepatiktų. Ir padėtis pasidaro dar nelemtesnė, kai, valdantiesiems pasikeičiant, pataikavusieji ir tylėjusieji atsiduria pavojuj, kad naujieji valdovai už tą pataikavimą gali palikti juos be duonos, ir jaučiasi priversti staiga „pasikeisti“ bei urmu mestis į jų pusę.

Prieš keletą dešimtmečių Europoje vyravo proporcinė rinkimų sistema. Šiandien yra parašyta ištisų studijų, kaip F. A. Hermens „Europe between Democracy and Anarchy“, kur su nemažu pagrindu įrodinėjama, jog proporcinė rinkimų sistema buvo viena didžiausių kaltininkų, kodėl eilėj Europos kraštų demokratija sužlugo. Ir dabartinės Europos praktikoje grynai proporcinė sistema neturi pasitikėjimo. Jei ji ir praktikuojama, tai žymiai modifikuota, kaip Italijoje, ar mišri — pusiau proporcinė, pusiau mažoritarinė — kaip Vakarų Vokietijoje.

Tame pat laikotarpyje į politines partijas ne tik praktikų, bet ir teoretikų buvo žiūrima kaip į „extrakonstitutionelle Erscheinung“ — apraišką šalia konstitucijos — ir jos traktuojamos lygiai kaip bet kuri kita organizacija. Šiandien jos jau sukonstitucinamos, integruojant jas į konstitucinę krašto santvarką kaip vieną jos sudedamųjų elementų, ir leidžiami ar

bent ruošiami jų veiklai tvarkyti specialūs įstatymai.[1] Buvo suprasta, kad partijos yra visai kitos prigimties dalykas, kaip koks turistų klubas ar vartotojų kooperatyvas, kad, prof. H. L. Lutz žodžiais tariant, „The state, as such, is abstraction. Its visible and responsible agent is what we call „the government", but the active, moving power in the government at any given time is the political party that happens then to be in control" (A Platform for the American Way, 17 psl.). O jei partijos vaidina tokį vaidmenį, tai jos nėra apraiška šalia konstitucijos, bet veikia konstitucijos plote ir faktiškai konstituciją kuria.

Anuo laiku galiojo ir neribota laisvė kurti partijas kokias kas norėjo. Kuone visiems atrodė, jog bet koks šioje srityje įsiterpimas būtų jau demokratinių principų pažeidimas. Šiandien gi net konstitucijose įrašoma — kaip matome iš cituojamo Vokietijos konstitucijos straipsnio — jog, pvz., prieš demokratiją ir valstybės teritorinį integralumą nukreiptos partijos neleidžiamos kaipo antikonstitucinės. Ir to šiandien niekas nelaiko demokratinių principų pažeidimu, nes buvo suvokta, jog, ir būdama labai tolerantinga, demokratinė valstybė vis dėlto turi apsigynimo teisę, o taip pat ir pareigą — gindama demokratiją — apsaugoti natūralią piliečių teisę rinkti savo vyriausybę. Gi prieš perdėtą skaldymąsi į daugybę smulkių partijų imamasi visos eilės priemonių. Pvz., rinkimams kandidatų sąrašas turi būti pasirašytas ne tik kelių partijos pareigūnų, bet ir bent poros tūkstančių balsavimo teisę turinčių piliečių, kad būtų akivaizdu, jog tie kandidatai atstovauja bent kiek žymesnei visuomenės daliai. Siūloma neleisti partijoms rinkimuose blokuotis, užkertant mažoms partijoms pravesti savo atstovus. Tam tikro paduotų balsų procento nega-

[1] Vakarų Vokietijos konstitucijos 21 str. yra specialiai skirtas partijų reikalui ir jame sakoma: „Artikel 21. (1) Die Parteien wirken bei der politischen Willensbildung des Volkes mit. Ihre Gruendung ist frei. Ihre innere Ordnung muss demokratischen Grundsaetzen entsprechen. Sie muessen ueber der Herkunft ihrer Mittel oefentliche Rechenschaft geben. (2) Parteien, die nach ihrer Zielen oder nach dem Verhalten ihrer Anhaenger darauf ausgehen, die freiheitliche demokratische Grundordnung zu beeintraechtigen oder zu beseitigen oder den Bestand der Bundesrepublik Deutschland zu gefaerden, sind verfassungswidrig. Ueber die Frage der Verfassungswidrigkeit entscheidet das Bundeswerfassungsgericht. (3) Das naehere regeln Bundesgesetze.

vusi partija netenka teisės dalyvauti rinkimų rezultatuose, nes laikoma jokiai žymesnei visuomenės daliai neatstovaujančia. To imamasi, nes buvo suprasta, jog negalima laikyti sistemos — nors ji atrodytų ir kaip teisinga — kuri neleidžia sudaryti pajėgią savo uždavinius atlikti tautos atstovybę. Tikslas juk yra ne rinkimai, bet pajėgianti kraštą tvarkyti tautos atstovybė, tad nepakanka vien to, kad rinkiminė sistema būtų teisinga, bet ji turi leisti pasiekti ir rinkimų tikslą.

Pagaliau padaryta nemaža pažanga ir pažiūrose į pačią valstybę bei jos uždavinį. Šiandien jau žymiai daugiau išryškinta vadinamos gerovės valstybės samprata ir motyvai, kodėl reikia pasisakyti už ją, o ne už liberalų kitkart sukurtą tik naktinio sargo pareigas einančią valstybę ir ne už kolektyvistų propaguojamą aprūpinimo valstybę, kuri tariasi už juos pačius geriau žinanti, ko piliečiams reikia, kas jiems naudinga, ir pasiima betarpiškai rūpinti visus jų reikalus pagal savo — tikriau valdančiųjų biurokratų — nuožiūrą ir net skonį.

Tokių pavyzdžių būtų galima suregistruoti ilgą eilę. Kokioj gi pozicijoj esame mes visų tokių dalykų atžvilgiu?

Dėl diktatūrinio persekiojimo, karo, okupacijų ir tremties mūsų sąjungos programa jau nemaža metų neperžiūrėta. Todėl suprantama, kad tų visų dalykų joje — bent susistemintų ir formaliai į ją įrašytų — nėra.

Tenka manyti, jog niekas nesiginčys, kad tokia padėtis nėra normali. Sąjunga tik tuomet gali tinkamai savo uždavinius atlikti, kai ji turi aiškią poziciją tiek šios dienos reikalų, tiek šiandien aktualių idejų atžvilgiu. O iš to seka, kad mums gyvai reikia peržiūrėti ir papildyti savo programą.

Čia, žinoma, mums prisimena ne kartą girdėta mintis, jog dabar, tremtyje, negalime partinių programų rašyti, nes neturime pakankamai duomenų, kas krašte yra ir ką rasime, Lietuvai išsilaisvinus. Pagaliau nesą ir reikalo, nes vis tiek savo programos negalime tautai nei pasiūlyti, nei jos vykdyti.

Į tai štai ką tenka pasakyti:

1. Nors pilnai visko ir nežinome, vis dėlto turime gana gausiai žinių, kas Lietuvoje vyksta ar yra įvykę, ir galime susidaryti pakankamai tikslų Lietuvos gyvenimo bei jo raidos vaizdą.

2. Kas dabar Lietuvoje yra ar bus, jai išsilaisvinus, nėra

Lietuvos [illegible]

viską lemiantis dalykas, nes didžiąja dalimi mūsų programa bus ta pati, neatsižvelgiant, kas tuo metu krašte bebūtų: programoje mes turime reikalo ne su darbų eile, bet daugiausia su visuomenės struktūra ir jos tvarkymo procesais.

3. Patys gyvenimo faktai griauna tezę, jog tremty negalima ir nereikia rašyti partinių programų. Mūsų sąjungos programa, kuria vadovaudamiesi krikščionys demokratai atkūrė nepriklausomą Lietuvą, buvo paruošta taip pat tremtyje Rusijoje, nors paskui ir peržiūrėta Lietuvoje, o jos kūrėjai vargu beturėjo daugiau duomenų, kas tuomet buvo Lietuvoje, kaip dabar turime mes.

O mums programa jau dabar reikalinga dėl šių priežasčių:

1. Mes patys turim savo tarpe susiprasti, žinodami, kur stovime ir už ką pasisakome. Minties, organizacijos ir akcijos vieningumą galima išlaikyti tik turėdami šiuo atžvilgiu pakankamai aiškumo. Tačiau vien pasisakymas už krikščioniškais pagrindais demokratinę santvarką, tokio aiškumo dar neduoda. Pasisakymas privalo būti žymiai platesnis ir konkretesnis.

2. Sąjunga, kaikuriems jos programos dalykams nebeatsakant laiko reikalavimams ir tuo pačiu atkrintant, o naujų formulavimų į ją neįtraukiant, neturi išvirsti tuščiaviduriu sambūriu.

3. Turime būti pasiruošę Lietuvos išsilaisvinimo atvejui. Tiesa, kai kas mano, jog apie Lietuvos išsilaisvinimą — bent pramatomoj ateity — beveik neverta nė kalbėti. Bet tokie vyrai, kaip vysk. F. J. Sheen, J. F. Dulles ir eilė kitų, reiškia nuomonę, jog 10—15 metų laikotarpyje galima laukti komunizmo žlugimo. Rimtos tyrinėjimo institucijos teigia, jog ateinančių 10—12 metų laikotarpy yra didelis naujo karo pavojus. Mes, aišku, nežinome, kuri šių nuomonių ateity pasitvirtins. O iš to plaukia, jog turime priimti tezę, kad ir vienas ir kitas atvejis yra galimybių ribose. Nusprendimas, jog daugiau nieko nebelieka, kaip tik ruoštis ilgai tremčiai, tėra tik mūsų visuomenės daly įsigalinčio defetizmo išraiška. Mes turime būti pasiruošę ne tik tremties uždaviniams, bet ir Lietuvos išsilaisvinimo atvejui. Jei mes, paaukoję darbo ir jėgų, nesulauktume progos savo pasiruošimą Lietuvos gyvenime pritaikyti, mes nebūtume nei pirmi, nei paskutiniai, kuriems neteko pamatyti

savo idealo įsikūnijimo. Bet būtume atlikę tai, ką galėjome, kaip ir ištisos mūsų tautos kartos prieš mus, kurios neatlyžtamai dirbo, nors sulaukti savo darbo vaisių jos daugeliu atvejų beveik nė tikėtis negalėjo ir faktiškai nesulaukė. Tačiau nedovanotina būtų, jei Lietuva išsilaisvintų ir mes, paklausti, kokią siūlome viešojo Lietuvos gyvenimo santvarką, turėtume atsakyti:

— Nežinodami, ką po okupacijos Lietuvoje rasime, mes negalėjome šiam atvejui programos paruošti. Dabar susipažinsime su esama padėtimi, pastudijuosime, kaip kiti panašius klausimus sprendžia, ir sudarysime savo programą.

Aišku, jog tuomet ruošti programą būtų jau per vėlu.

Mūsų programos peržiūrėjimo ir papildymo aktualumas buvo aiškus ir Centro Komitetui. Šiam klausimui jame iškilus, visi buvo vieningos nuomonės, kad to darbo turime neatidėliojamai imtis. Buvo apsispręsta šį kartą apsiriboti tik ideologiniais mūsų programos pagrindais.

PARTINĖS IDEOLOGIJOS SAMPRATA

Pirmiausia pravartu aiškiai atsakyti, kas šiame referate mūsų partinės ideologijos vardu bus suprantama ir kas apskritai tuo terminu turėtų būti suprantama.

Teko girdėti pasakymų, jog mums ideologijos reikalu iš viso netenką galvą sukti. Mūsų ideologija esanti surašyta Evangelijoje, encliklikose ir apskritai Bažnyčios moksle. Tačiau nesusipratimams išvengti reikia įsakmiai pabrėžti, jog kas kita Bažnyčios mokslas ir vėl kas kita partijos — kad ir krikščionių demokratų — ideologija. Bažnyčios mokslas sudaro mūsų partinės ideologijos pasaulėžiūrinius pagrindus. Bet šią ideologiją partija išvysto istorinės raidos ir praktinės patirties šviesoj. Žiūrėdama į istorinį momentą, kuriuo jai tenka veikti, partija išveda, atsižvelgdama į savo pasaulėžiūros dėsnius bei reikalavimus, savus politinės, socialinės ir ekonominės tvarkos bei veiklos principus, kuriuos galėtume pavadinti antriniais ar tarpiniais principais, nes savo pobūdžiu jie yra tarp pasaulėžiūrinių dėsnių bei reikalavimų ir pačios akcijos programos. (Anglų kalba rašantieji juos vadina middle principles).

Tie principai nėra tokios pastovios ir universalios vertės, kad galėtų būti inkorporuoti į Bažnyčios doktriną. Jie gali galioti ilgus laikus, net ištisą tam tikros kultūros amžių, tačiau absoliučios vertės neturi. Jie tėra didžiausias tam tikru laiku ir tam tikroje vietoje įmanomas priartėjimas prie idealo, bet ne pats idealas. Tačiau mes to kaip tik ir siekiame. Politinė partija, net ir krikščionių, negali užsimoti veiklai tik pagal idealo normas, ignoruodama faktines savo veiklos sąlygas. O kur krikščionybė turi reikalo su žmonijos masėmis, kaip istorija rodo, privalo veikti žiūrėdama ne tik idealo, bet ir konkrečios tikrovės. Toks yra ir mūsų kelias.

Katalikų tarpe yra gana stipri tendencija žiūrėti į Bažnyčios mokslą taip, lyg jis būtų ne tik tikėjimo ir dorovės mokslas, bet ir politinė teorija. Dėl šios tendencijos maža matome tyrinėjimų bei projektų, kokia turėtų būti visuomenės struktūra bei kokie turėtų būti naudojami jai tvarkyti procesai, o vis iš naujo tyrinėjama ir aiškinamasi kas buvo pasakyta įvairiose enciklikose ir kituose Bažnyčios aktuose ar pačioje Evangelijoje. Čia nenorima pasakyti, kad Bažnyčios mokslu nesidomėtina, tačiau reikia sutikti su vysk. K. Paltaroko žodžiais, kuris savo „Socialiam klausime" yra pasakęs: „Norint sau įsigyti rimtą vietą ekonomijos moksluose, reikia ginti savo tezes ir kritikuoti savo priešus moksliškais argumentais, o ne pasiremti, kaip tai kartais daroma, vieno kito, nors ir garsaus, rašytojo pažiūra. Pasakymas, kad tos nuomonės esąs kas nors Bažnyčios tėvų, ar paminėti kokią nors Šventojo Rašto vietą ekonomijos teorijose nedaug reiškia. Reikėtų pradėti nuo parodymo, kad tas ar kitas reikalavimas yra ekonomijos žvilgsniu teisingas, kad jo gyveniman įvedimas yra visuomenei naudingas bei reikalingas, o paskui nurodyti, jog ant to pamato stovi krikščionių etika, teologija ir Bažnyčia" (Op. cit. 103 psl.).

Antra, mūsų visuomenėje jau ilgesnį laiką galima pastebėti ryškių sektantinės krikščionybės tendencijų. Tų tendencijų atstovų raštuose galime rasti, pvz., beatodairinio turto smerkimo ir net įrodinėjimų, jog Kristus tariamai mokęs, kad turtuolis iš viso negalįs įeiti į dangaus karalystę, pasitikėjimo Dievo Apvaizda pagrindu smerkimą rūpinimosi rytojumi ir daug kitų panašių dalykų. Mums yra svetimos tokios sektan-

tinės krikščionybės tendencijos. Mes nepametame iš akių ideało, bet veikiame minėtų middle principles plotmėj.

METODO KLAUSIMAS

Mums dabar tenka sustoti dar prie vieno nelengvai sprendžiamo klausimo: kokiu metodu turime naudotis, formuluodami savo ideologiją. Čia galimi du keliai: atsirėmus apriorine teorija, sistemingai pagal ją išvystyti visas savo ideologijos dalis arba žiūrėti į aktualius šiuo metu reikalus ir, vadovaujantis savo patirtimi bei savo pasaulėžiūros reikalavimais, suformuluoti savas pažiūras.

Atrodo, jog turime pasisakyti už antrąjį metodą. Tai yra normalus politinės ideologijos sudarymo kelias. Ypač tai būdinga krikščionims demokratams. Pagal apriorinę teoriją sukurta ideologija gali būti labai sisteminga, tačiau ji bus grynai teorinis dalykas, didele dalimi neturįs jokio ryšio su aktualiu gyvenimu. Istorinės raidos ir patirties šviesoj kuriama ideologija to sistemingumo neturi, bet ji yra aktuali, atsako reikalui, kuriame buvo kuriama, būtent, dabarties aktualiems klausimams spręsti. Mums, pvz., nėra reikalo savo ideologijoj išdėstyti tautos klausimu ištisą teoriją.- Mums pakanka pažymėti, jog tam tikru pagrindu mes teigiame tautą ir atmetame tiek nacionalizmą, tiek kosmopolitizmą, nes tos idėjos šiandien turi tam tikro aktualumo.- Gali net būti, jog mes, pvz., rasime, kad kosmopolitizmas šiandien tiek maža aktualus, jog mums nėra reikalo dėl jo pasisakyti, ir visai jo neliesime, o pasisakysime tik nacionalizmo klausimu.

Lygiai to paties metodo turėtume laikytis, spręsdami klausimą, kokiu mastu mūsų ideologija privalo apimti viešąjį gyvenimą. Iš tikro partijos ideologijoj nėra reikalo pasisakyti apie viską, su kuo tik viešajame gyvenime susitinkame. Reikia sutikti su tais, kurie teigia, jog tai, kas viešajame gyvenime jau racionalizuota ir standartizuota, yra jau ne politikos, bet administracijos sritis, todėl nėra ir reikalo tai traukti į partijos ideologiją ar apskritai programą. Pvz., mums nėra reikalo savo programoj žymėti ,jog viešajai tvarkai palaikyti organizuojama policija, nes tai jau standartinis dalykas, randamas kiekvienoje šios dienos valstybėje, nors yra rimto reikalo žymėti, jog valstybė turi būti ne policinė, bet teisinė, nes tai

nėra toks standartinis dalykas, kaip pati policija. Standartinius dalykus mes turėtume liesti tik tuomet, jei laikytume, jog kai kurie ligšioliniai standartai jau pasenę ir privalo būti nustatyti nauji.

Šis klausimas čia keliamas todėl, jog teko matyti partinių programų, kuriose didžiąja dalimi ir tėra surašyti tokie standartiniai dalykai.

MŪSŲ IDEOLOGIJOS TURINIO KLAUSIMU

Suprantama, mes neturime galimybės visoj apimty ir smulkiai mūsų ideologiją čia nagrinėti. Pabandysime tik iškelti bent žymesniuosius jos klausimus, motyvus, kodėl tie klausimai turi būti paliesti, ir vienu kitu atveju bent trumpai pastebėti, kokią tam tikru klausimu turėtume užimti poziciją.

Asmuo ir jo teisės. Kaip jau minėta, mūsų mintijimo centre yra žmogaus asmenybė. Nuo asmens tad ir pradėkime šią mūsų ideologijos apžvalgą.

Mūsų ideologijos asmens klausimu išeities tašką sudaro personalizmas. Remdamiesi krikščioniška pasaulėžiūra, mes atmetame tiek liberalų individualizmą, tiek marksistinį kolektyvizmą ir reikalaujame, kad būtų atsižvelgiama į visus asmenybės aspektus — tiek gamtinį ir antgamtinį, tiek individualinį ir socialinį. Viešojo gyvenimo santvarka privalo užtikrinti asmeniui visais šiais atžvilgiais tnkamas sąlygas.

Tokios sąlygos bus sukurtos arba bent prie jų galimai priartėta, mūsų įsitikinimu, pirmoj eilėj tuomet, kai asmeniui bus užtikrinta neliečiamos natūralinės jo teisės. Kaip tik dėl to, ypač pokariniam laikotarpy, krikščioniškoji demokratija išvystė šioj srity stiprią akciją, ir jei šiandien padaryta asmens teisių klausimu nemaža pažanga, tai daugiau kaip kas kitas prie to yra prisidėjęs krikščioniškosios demokratijos sąjūdis. Prof. M. P. Fogarty tuo klausimu rašo: „The Christian Democratic parties took a leading share in drafting the charters of human rights written into the constitutions of several Western European countries after the Second World War, and also the Charter and Convention on Human Rights established by the Council of Europe. The International Federation of Christian Trade Unions, as the only specifically Christian organization

with the necessary status, played a conspicuous part in the drafting of the United Nations' Charter of Human Rights" (Christian Democracy in Western Europe, 49 p.). Krikščioniškosios demokratijos kelio ir mes turime laikytis.

Kaip šiuo klausimu mūsų ideologiją turėtume formuluoti? Centro Komitetui vertingų pastabų yra padaręs Dr. K. Šidlauskas, kuris mano, jog reikėtų ne tiek rūpintis sudaryti ilgą asmens teisių sąrašą, kiek pabrėžti jo teisių apsaugą nuo neteisėtos prievartos, numatant kelius, kuriais pilietis ir pačią valstybę galėtų priversti gerbti jo teises. Ir reikia sutikti, jog čia iškelta labai svarbus klausimas. Tinkamo asmens teisėms ginti proceso svarba yra nemažesnė, kaip ir pačios asmens teisių deklaracijos. Pvz., Jungtinių Tautų asmens teisių chartos praktinę reikšmę labai sumažino tai, kad ligi šiol J. Tautoms nepavyko sukurti tokią procedūrą, kuri kiekvieną bent J. Tautoms priklausančiuose kraštuose gyvenantį asmenį įgalintų efektyviai ginti toje chartoje fiksuotas savo teises. Todėl ir mes savo programoje turėtume pasiūlyti gerai išstudijuotą asmens teisėms ginti kelią, kuris turėtų būti pritaikintas ateities Lietuvoje. Tačiau atrodo, jog būtų tikslu ir net praktiškai reikalinga įsakmiai sužymėti ir kokias asmens teises mes mojamės ginti.

Žinoma, nei yra reikalo, nei būtų tikslu bandyti sudarinėti kokį „pilnutinį" asmens teisių sąrašą. Tai yra teoretikų, o ne politikų darbas. Mums svarbu suminėti tik tas asmens teises, kurios šiandien yra aktualios ir kurias ginti yra reikalo. Ne visur ir visuomet bet kuri asmens teisė yra aktuali. Todėl ir mes turime sudarinėti asmens teisių sąrašą pirmoj eilėj žiūrėdami į Lietuvą.

Tautos klausimu mums tenka užimti aiškią poziciją kai kurių šiandien turinčių tam tikro aktualumo idėjų atžvilgiu. Ypač aktualėjant Europos integracijos klausimui, ten pradeda atsirasti kraštutinio galvojimo žmonių, kurie, labai daug tikėdamiesi iš būsimos anttautinės Europos bendruomenės, linksta nuvertinti tautą. Ir nors tos tendencijos dar nėra spėję supopuliarėti, jau kartais galima išgirsti jų atgarsį net kai kurių lietuvių — ypač jaunųjų — pasisakymuose. Iš antros gi pusės dar tebėra gyvos, o kai kur pradeda atgyti nacionalistinės tendencijos, kalbančios apie savo tautos pranašumą prieš kitas

tautas, kažkokį ypatingą jos pašaukimą ir iš to kylančią jos teisę į išskirtiną padėtį.

Žinoma, į vienos tautos pranašumą prieš kitas tegalima žiūrėti kaip į tuščią — nors jau daug žalos žmonijai padariusį — mitą. Tačiau negali būti priimtinas ir tautos nuvertinimas. Mes turėtume pasisakyti už Europos apsijungimą ir nuosekliai dalį savo lojalumo nuo savo tėvynės ribų perkelti į platesnį regioną. Bet nėra jokio pagrindo manyti, jog tam tikro jos regiono ar viso Europos kontinento anttautinė bendruomenė galėtų perimti ligšiolinį tautos vaidmenį asmens gyvenime ir tautas padaryti reikšmės netekusia praėjusių amžių liekana. Ir toliau yra pilno pagrindo laikytis įsitikinimo, jog tik tauta sudaro asmens pilnutiniam išsivystymui, subrendimui ir kūrybiniam atsiskleidimui būtinas sąlygas, todėl, būdami personalistai, turime būti ir patriotai.

Savo pašaukimui vykdyti tauta turi turėti atitinkamas sąlygas. Tos sąlygos kiekvienai tautai tam tikrais jos istorijos laikotarpiais gali būti skirtingos. Lietuvių tautai šiuo metu tokie didžiausio aktualumo dalykai yra nepriklausomybė, išlaikymas bei perdavimas ateinančioms kartoms jos tautinio paveldėjimo ir sustabdymas nuolatinio jos dalies nutrupėjimo bei ištirpimo svetimųjų masėse. Todėl mes turėtume savo ideologijoj visus tris šiuos dalykus kelti tarp pagrindinių savo tikslų.

Dėl pastarojo dalyko — nuolatinio mūsų tautos dalies nutrupėjimo — čia pravartu kai ką specialiai pastebėti, nes tai ligi šiol mažiausia buvo diskutuota ir išryškinta.

Siekdami tą mūsų tautos dalies nutrupėjimą sulaikyti, mes privalėtume įsirašyti savo uždaviniu išsilaisvinusioj Lietuvoj sukurti tokias sąlygas, kurios tautos prieaugliui užtikrintų darbą ir duoną, leisdamos jam pasilikti savo krašte. Taip pat privalėtume pasistatyti savo uždaviniu neleisti ištirpti svetimųjų masėse ir tai mūsų tautos daliai, kuri dėl vienu ar kitų motyvų atsidūrė ar atsidurs už savo tėvynės ribų.

Valstybės, jos funkcijų ir jų apimties klausimai taip pat yra kontroversiniai. Reikia tad mums ir šiais klausimais suformuluoti savo pažiūras.

Visų pirma turime patys turėti valstybės sampratą. Pagal krikščionišką sampratą valstybė yra tobula draugija. Tačiau tai nereiškia, jog šios dienos kiekvienas valstybės vardu

vadinamas socialinis junginys yra tokia tobula draugija. Kad valstybė yra tobula draugija, tėra teorinė koncepcija, idealinis jos pirmavaizdis. Šios dienos valstybė nuo to idealinio savo pirmavaizdžio, kurį turėjo prieš akis Tomas Akvinietis ir kiti, kalbėdami apie valstybę kaip tobulą draugiją, yra labai toli. Tad jei valstybės tobulumas apskritai yra reliatyvus, tai šiandieninės valstybės, kaip pažymi E. Welty, yra jau „sehr umstritten" — labai ginčijamas. Valstybė yra tam tikroje teritorijoje už valdymo funkcijas atsakingas organas. O to, kas padaro valstybę tobula draugija, jai trūksta labai dideliu mastu.

Turint galvoj šį mūsų laikų valstybės ypatumą, tenka sutikti su nuomone, jog socialinio gyvenimo prigimtas didelis įvairumas negali rasti savo išraiškos, jei valstybė bus unitarinė. Unitarinė valstybė visuomet gresia išvirsti totalinės jėgos įrankiu. Laisvė negali būti laiduota sukuriant visagalę valstybę ir tik prileidžiant, kad ji gins visų lojalių savo piliečių teises. Laisvės įgyvendinimas priklauso nuo to, kaip yra susiorganizavęs visas socialinis gyvenimas. Dėl šios priežasties mums tektų pasisakyti už pritaikymą valstybės gyvenime federalinio principo, pagal kurį valstybei paliekama tik tiksliai aprėžtos funkcijos bendriesiems politiniams reikalams tenkinti, o tuo pat laiku asmenims ir socialiniams susigrupavimams laisvai nuo valstybės kontrolės vykdyti ekonomines, kultūrines ir socialines funkcijas, kylančias iš asmenų ar grupių iniciatyvos. Šis visuomeninis federalizmas tik ir gali apsaugot asmenis ir socialines grupes nuo totalistinės jėgos priespaudos.

Iš valstybei priskirtinų funkcijų mums ypač reikia atkreipti dėmesį į teisingumo vykdymą. Teisingumo vykdymas visų pripažįstamas pagrindine valstybės funkcija, tačiau kokiu mastu valstybė privalo jo imtis, nuomonės išsiskiria. Mūsų tikslas turėtų būti, kad valstybė ne tik sukurtų bendrosios gerovės reikalavimus atitinkančią viešąją santvarką ir užtikrintų jos reikalavimų vykdymą, bet ir teisingai paskirstytų naštas ir laimėjimus, kad būtų pasiekta įmanomai lygi visų gerovė, užtikrintų asmenims ir grupėms teisingumą, keičiantis gėrybėms ir patarnavimais, bei vykdytų socialinį teisingumą, kad kiekvienam būtų užtikrinta žmoniško gyvenimo sąlygos ir galimybė atlikti savo uždavinius visuomenei.

Toliau atkreiptinas dėmesys į vadinamos gerovės valstybės (welfare state) klausimą. Liberalizmas, būdamas iš esmės negatyvus, daugiausia tekalbėjo, ko valstybė turi nedaryti. Todėl ir liberalinė valstybė tik stengiasi saugoti individo laisvę, bet savo gerove jisai jau turįs pats pasirūpinti. Marksistų propaguojama aprūpinimo valstybė nenori asmeniui nieko palikti, pati pasiimdama tiesioginį visų jo reikalų rūpinimą. Abu šie kraštutinumai, aišku, nepriimtini. Mes negalime pritarti aprūpinimo valstybei, nes ji yra ne kas kita, kaip totalistinė žmogaus pavergėja. Tačiau negalime pritarti ir tendencijai, jog valstybės uždavinys tik žiūrėti, kad piliečio kas neužmuštų. Nors esame už valstybės funkcijų apribojimą, tačiau turėtume pasisakyti už tai, jog valstybė ne tik gina asmens laisvę, bet ir pozityviai rūpinasi jo gerove, neįsiveržd̃ama tik į jo privatų gyvenimą ir palikdama tame plote asmeniui pačiam apsispręsti.

Dėl valstybės funkcijų kultūros srityje mūsų visuomenėje yra nemažo neaiškumo. Tad mums yra ypatingo reikalo aiškiai ir tiksliai aptarti šiuo klausimu mūsų poziciją. O ji turėtų būti, jog kultūra yra ta sritis, kurioje tam tikras vaidmuo tenka ir valstybei ir asmenims bei grupėms. Tačiau turėtume kartu pabrėžti, jog valstybės vaidmuo kultūros srity turėtų ribotis kultūrinių vertybių saugojimu, jų kūrybos skatinimu bei skleidimu tautoje. Pasiimti kultūrinį gyvenimą savo kontrolėn ir jį diriguoti nėra ne tik valstybės uždavinys, bet nė teisė. Krikščionių demokratų propaguojama valstybė yra k u l t ū r o s v a l s t y b ė, tačiau jie atmeta bet kurį valstybinį kultūros monopolį.

Tautos suverenumo klausimu aiškiai išdėstyti savo pažiūras mums aktualu dėl eilės priežasčių. Savo pačių valstybėje esame pergyvenę tautos suverenumo uzurpaciją, jai primetimą josios neaprobuotos konstitucijos, ir tos tendencijos daly mūsų visuomenės tebėra gyvos vadinamos tvarkingos demokratijos vardu. Iš antrosios pusės net ir demokratų tarpe sutinkame žmonių, kurie atstovauja J. Kohler šiais žodžiais išreikštai valstybės suverenumo sampratai: „The state, as the realization of the moral idea, has sovereignty, that is, an authority that stands above individuals, limited solely by the state's aim and the mission of culture". Tuo pat metu dėl suverenumo tarptautinėje srityje yra prasidėjusios gana gyvos diskusijos:

yra dar ginančių tradicinę sampratą, bet vis daugiau atsiranda įrodinėjančių, jog, norint užtikrinti pasauliui pastovesnę taiką ir gerovę, paskirų valstybių suverenumas turįs būti žymiai susiaurintas.

Atrodo, visai aišku, jog privalu pasisakyti tiek prieš absoliutinio valstybės suverenumo teoriją, tiek prieš „tvarkinga demokratija" ar kitais panašiais dalykais pridengiamas mažumos tendencijas užgrobti daugumos teises. Visų pirma suverenumu mes turėtume suprasti tik teisėtose ribose vidaus ir išorinę nepriklausomybę: jog ne tik individai ir jų grupės turi pareigas, bet ir valstybė, ir jog niekas iš jų negali vienašališkai elgtis su kito teisėmis. Patsai gi suverenumas valstybėje, mūsų supratimu, priklauso tautai, o ne valstybės agento pareigas einančiai vyriausybei. Todėl tautos yra teisė priimti ir reikale keisti savo konstituciją bei rinkti savo vyriausybę ir ją pašalinti, jei savo veikla tautos ji nepatenkina. Suprantama, jog normalus kelias demokratinėje valstybėje vyriausybei pakeisti yra konstitucijos numatytasis.

Tarptautinėje srityje tautų apsisprendimo teisės išryškinimas ir užakcentavimas yra vienas žymiausių kultūrinės žmonijos laimėjimų. Todėl suprantama, jog mes visuomet stovėsime už tai, kad niekas negali grobti tautų teisės savarankiškai tvarkytis ir apsispręsti dėl savo likimo. Tačiau mes turėtume prisijungti prie kitų Europos kraštų krikščionių demokratų bei kitų Europos vienybės šalininkų, kurie teigia, jog, vykdant Europos integraciją, Europos tautos privalo atsisakyti dalies savo nepriklausomybės Europos anttautinės ir antvalstybinės bendruomenės naudai. Įeidama į tą bendruomenę, ir Lietuva turėtų tai padaryti, lygiu, žinoma, mastu, kaip ir kiti kraštai.

Demokratijos terminu šiandien pavadinami labai skirtingi dalykai. Net Hitleris su Mussoliniu teigė, kad jų režimas esanti tikroji demokratijos išraiška. Šiuo gi metu tokią pretenziją reiškia vadinamos „liaudies demokratijos". Pagaliau savo laiku Lietuvoje buvo pagarsėjusi kairiųjų „tikroji demokratija", o šiuo laiku iš vienos pusės girdime jau minėtą tautininkų „tvarkingą demokratiją", o iš antrosios pusės frontininkai skardenasi su vadinama pilnutine demokratija. Visų šių demokratijų ir pseudodemokratijų buvimas kelia reikalą tiksliai suformuluoti, kokį turinį tam terminui teikiame mes.

Yra ir kitų su demokratija susijusių dalykų, kuriais mums reikia aiškiai pasisakyti. Vienas tokių, pvz., yra vadinamos seimokratijos. Kalbant apie suverenumą iškelti dalykai ne tik duoda pagrindo, bet tiesiog įpareigoja aiškiai pasisakyti prieš tendenciją, jog parlamentas — konkrečiai jo dauguma — yra laisvas daryti kokius tik nori žygius ir sprendimus. Ir tai juo labiau reikalinga, kad mes iš savo nepriklausomo gyvenimo turime pavyzdį, kur seimo dauguma šiuo keliu ėjo, veikdama šalia konstitucijos, o kartais net prieš ją, ką mūsų pačių atsakingi žmonės tuo metu yra konstatavę pačiame seime. Tad mes turime įsakmiai pažymėti, jog mūsų pažiūra demokratinis valdymasis reiškia ne seimokratiją, bet konstitucinį režimą, pagal kurį valdžios organai veikia ne savo nuožiūra, bet pagal tautos priimtą konstituciją. Šiuo atveju turėtume laikytis tezės, kurią gana tiksliai išreiškė Samuel Seabury, kad „the state is created, and its sphere of action defined, by the sovereign power of the commonwealth" ir kad „the state's control can only be exercised within the sphere assignet to it" (The New Federalism). Kartu mes privalome pasistatyti uždaviniu sukurti atitinkamą procesą konstituciniam režimui užtikrinti ir apsisaugoti nuo seimokratijos įsigalėjimo. (Kas čia pasakyta apie parlamentą, taikintina ir administracijai).

Panašaus pobūdžio klausimai ir kaip plačiai turi būti naudojamas balsų dauguma sprendimas, pozicijos ir opozicijos teisės, partijų vieta demokratinės valstybės struktūroje ir eilė kitų. Kai kas, pvz., net nori balsų dauguma spręsti, konfesinė ar nekonfesinė turėtų būti tam tikro rajono vaikams mokykla, nors ją turėtų net privalomai lankyti konfesijoms priklausančių ir nepriklausančių vaikai. Tai, žinoma, yra didelis nesusipratimas, pro kurį tačiau mes negalime praeiti tylomis, nes jis peršamas visuomenei net kaip tariamas demokratinės minties naujas laimėjimas.

Pagaliau turėtume pabrėžti, jog visas demokratijos pasireiškimo formas laikome lygstamos vertės ir nė prie vienos jų nesame ypatingai prisirišę. Mes gyvename parlamentinės demokratijos laikotarpį. O ankstesnės demokratijos buvo neparlamentinės, gi pats parlamentas ankstesniais laikais — ne demokratinio, bet aristokratinio valdymosi forma. Ateity gal bus sukurtos naujos demokratijos reiškimosi formos. Ir gali-

ma tikėtis, nes, pvz., Europos kontinente sukurtas demokratinio valdymosi modelis, kurį ir mes savo krašte buvom pritaikę, pasirodė turįs eilę didesnių ar mažesnių trūkumų. Mes tad nematome ne tik reikalo, bet ir pagrindo būtinai laikytis ir toliau tų formų, už kurias mūsų sąjunga buvo anksčiau pasisakiusi. Turime būti pasiryžę kiekvienu momentu nuo vienų formų atsisakyti ir pereiti prie kitų, jei tik rasime, kad jos geriau atitinka reikalą.

Teisės klausimas gana analogiškas demokratijos klausimui. Teisės terminu šiandien taip pat pridengiama gana skirtingi dalykai. Todėl mes turėtume aiškiai iškelti, jog mūsų kuriama teisė būtų visai skirtinga ne tik nuo totalistų teisės, bet net ir nuo pozityvistų demokratų, kurie kelia daugumos ir valstybės primatą. Prieš pozityvizmą mes turime pasisakyti todėl, jog jis, teisę laikydamas tik valstybės produktu, tuo pačiu paneigia tiek asmens, tiek socialinių grupių visas teises, išskyrus tik valstybės suteiktas, nors tai prieštarauja tikrovės duomenims, kad teisė egzistavo pirmiau, kaip valstybė, kildama ir iš kitų kaip valstybė šaltinių. Mums tenka iškelti, jog remiamės natūraline teise ir valstybės nelaikome nei vieninteliu, nei aukščiausiu teisės šaltiniu bei nuosekliai nepripažįstame daugumai teisės bet kurią savo tendenciją paversti įstatymu. Mūsų pažiūra visa teisė nėra to paties lygio — eiliniai įstatymai privalo būti suderinti su konstitucija, o konstitucija su natūralinės teisės dėsniais, kurių galiojimas nepriklauso nuo daugumos pasisakymo už ar prieš juos.

Mes taip pat turėtume pabrėžti, jog esame priešingi smulkmeniškai viso gyvenimo įstatyminei reglamentacijai. Mūsų pažiūra turėtų būti, jog teisė privalo apimti tik minamalius reikalavimus, kad būtų įmanomas taikus sugyvenimas, bet neišvirsti reguliacionizmu, kur pilietis negali padaryti mažiausio žingsnio ne pagal įstatymo nurodymus, bet savo apsisprendimu ir kuris dėl neriboto įstatymų skaičiaus pačią valstybę padaro nepajėgią užtikrinti jų vykdymą arba verčia mokesčių mokėtojų sąskaiton vis plėsti policiją ir biurokratiją.

Bažnyčios ir santykių su ja klausimas mums ne tik šiaip yra aktualus, bet dar ir dėlto, jog kai kas mus skelbia klerikaline partija ar tiesiog Bažnyčios „politine ranka“, o kiti vėl laiko bent konfesine partija. Tad mūsų pozicija šiuo klausimu privalo būti ypač aiški.

Visų pirma mes turime išryškinti savo pažiūras į Bažnyčios ir valstybės santykius, nes ne vienas yra įsitikinęs, jog krikščionims demokratams bemaž viena ir terūpi, kad Bažnyčiai būtų užtikrinta politinė galia bei privilegijos. Šiuo atžvilgiu būtinai turėtume pabrėžti šiuos dalykus:

1. Mes esame priešingi valstybės pastangoms paversti Bažnyčią savo įrankiu politiniams tikslams siekti, kaip tam tikrais laikotarpiais yra buvę Vokietijoj, Austrijoj, Prancūzijoj ir kitur, kur vyskupus buvo norima pastatyti policijos komisarų pozicijoj, o pačią Bažnyčią traktuoti kaip valstybės ministeriją, kurios dalykas palaikyti moralinę tvarką.

2. Mes esame priešingi Bažnyčios ar jos atstovų pastangoms per vyriausybės ar partijos kanalus valdyti kraštą, kaip istorijos būvy taip pat vienur kitur yra atsitikę. Tai laikome smerktinu klerikalizmu. Mes, kaip ir kitur krikščionių demokratų partijos, esame antiklerikalinė partija.

3. Valstybė ir Bažnyčia privalo pasilikti savo srityse ir neuzurpuoti viena kitos teisių. Dalykai, kuriuose abi turi interesų, privalo būti tvarkomi lojaliu susitarimu.

4. Būdami priešingi klerikalizmui, mes tačiau laikome, jog tai negali būti naudojama pretekstu užčiaupti viešojo gyvenimo klausimais Bažnyčiai burną ir eliminuoti iš jo bet kurią Bažnyčios įtaką. Politinės partijos net ir demokratinėje valstybėje nėra vienintelė politinių jėgų reiškimosi forma. Profesinės sąjungos, kariuomenė, spauda ir kitos grupės reiškiasi politiniame gyvenime kaip spaudimo grupės per partijas arba šalia partijų kaip savarankiškos politinės jėgos, naudodamos tik kitus kaip partijos metodus. Negalima tad įžiūrėti pagrindo, kodėl Bažnyčiai turėtų būti kliudoma ar priekaištaujama, kai ir ji šioje plotmėje siekia veikti viešąjį gyvenimą. Todėl vienas mūsų uždavinių turėtų būti apsaugoti ir užtikrinti Bažnyčiai tokio reiškimosi laisvę.

Dėl mūsų partijos santykių su Bažnyčia turėtų būti pabrėžta, jog mes ne tik nesame „politine Bažnyčios ranka“, bet nė konfesinė partija. Į mūsų eiles gali įstoti kiekvienas, kuris pritaria mūsų principams bei programai. Lietuvių krikščionių demokratų partija yra katalikų partija tik ta prasme, kad jos narius sudaro bemaž išskirtinai katalikai, bet tai yra tik dėlto, kad pati lietuvių tauta yra katalikų tauta. Mes veikiame sa-

varankiškai bei savo atsakomybe ir nesam Bažnyčios kontrolėj, kaip yra Katalikų Akcijos organizacijos.

Suprantama, savo savarankiškumo neplečiame tiek, kad imtumės patys spręsti tai, kas priklauso bažnytiniam autoritetui. Kokiais principais krikščionis politikas savo veikloj privalo vadovautis, yra Bažnyčios dalykas nustatyti ir skelbti. Tačiau kokių politinių aktų kada imtis, kokią pasirinkti taktiką bei kokius metodus naudoti, tų principų plotmėje pasirenkame patys. Išimtis turi būti tik siaurame Bažnyčiai ypatingos svarbos reikalų plote, kur iš esmės Bažnyčiai lemiamas žodis ir priklauso.

Visuomeninio pluralizmo srity gal net daugiau kaip kurioj kitoj mes esame puolami. Besidedantieji dideliais pasaulėžiūrinės laisvės gynėjais mėgsta mus vaizduoti kaip kažkokią netolerantišką grupę. Kaip ypatingą to įrodymą ypač dažnai kelią, jog krikščionims demokratams valdant nebuvo išleistas civilinės metrikacijos įstatymas. Lietuvos Laisvės Komiteto leistoje „Lietuvoje" V. Vaitiekūnas padarė K. Bielinį herojum, gynusiu nuo tariamo krikščionių demokratų pasikėsinimo vietos savivaldybes. „Kultūrinės autonomijos" klausimas yra padarytas kuone pagrindiniu mus nuo tų tariamai didesnių tolerantų skiriančiu dalyku. Tie patys lyg su kokiu savo išradimu garsinasi su veikmeninėmis savivaldybėmis.

Visa tai be pagrindo. Civilinės metrikacijos įstatymas krikščionių demokratų buvo laikomas savaime suprantamu reikalu, todėl savo paruoštoj ir priimtoj konstitucijoj jie tik pasirūpino apsaugoti tikinčiuosius, kad jie nebūtų verčiami tuos aktus atlikinėti valdinėj įstaigoj, įrašydami tokį straipsnį: „85. Gimimo, jungtuvių ar mirimo aktai, daromi tikinčiųjų pas jų dvasininkus, jei jie atitinka įstatyme nurodytai formai, turi Lietuvoje juridinės galios, ir piliečiai nėra verčiami tų aktų kartoti kitoje įstaigoje". Tasai įstatymas tik buvo nesuspėtas ligi jų valdymo pabaigos išleisti, kaip ir nemaža kitų jų numatytų įstatymų. Tos pat konstitucijos 89 str. numatyta savivaldybė atskiroms ūkio sritims, o kitais straipsniais teisė kurti ir privatines mokyklas su proporcinga jų mokinių skaičiui parama iš valstybės iždo, mokyklos jokiai konfesijai nepriklausančių vaikams, tautinių mažumų kultūrinė autonomija ir t.t. Tačiau dėl to neatkrinta mums reikalas

aiškiai išdėstyti savo šios srities pažiūras — tarp kita ko turime užkirsti kelią ir tokiems nepagrįstiems mūsų puolimams.

Šiais klausimais pasisakydami, turime aiškiai pažymėti, jog nesikesiname prieš jokią visuomeninę grupę, ar ji būtų ideologinė, kultūrinė, etninė, socialinė, vietos bendruomenė ar kuri kita, pripažindami joms teisę egzistuoti, reikštis ir patenkinti teisėtus savo interesus.

Mes nesame ir centralizacijos šalininkai ir nesiekiame viską sutelkti į valstybės rankas. Viešųjų uždavinių vykdymą mes remiame subsidiariteto dėsniu — valstybė imasi tik tų uždavinių, kurių savo jėgomis negali atlikti paskiras asmuo bei įvairios socialinės grupės.

Aišku, mes nesistengsime patenkinti tuos, kurie neseniai spaudoje nusiverkė dėl vyskupų instrukcijos, jog katalikai sieks, kad išlaisvintoj Lietuvoj būtų leidžiamas tik mokslinis katalikų tikėjimo tiesų nagrinėjimas, bet ne koks jų pajuokimas ar dergliojimas. Mūsų supratimu, ne tik iš katalikų, bet ir iš bet kurios kitos konfesijos religinio mokslo tyčiojimasis toli gražu neįeina į pasaulėžiūrinės laisvės ir kultūringumo sąvoką. Šiuo atžvilgiu mes privalome laikytis pažiūros, jog valstybė, būdama aukščiausia bendrosios gerovės saugotoja, turi ne tik teisę, bet ir pareigą žiūrėti, kad grupės dėl fanatizmo ar egoizmo nepažeistų nei visuomenės, nei kitų grupių teisėtų interesų ir nepradėtų reikštis barbariškomis formomis. Mes pripažįstame grupėms teisę konkuruoti, tačiau tik fair play plotmėj. Nuo neleistinų konkurencijos būdų valstybė privalo saugoti ne tik prekybą ir pramonę, bet visas sritis, kur konkurencija vyksta, neišskiriant ir politinės bei pasaulėžiūrinės srities.

Asmens ir visuomenės santykiai. Atmesdami liberalų individualizmą ir socialistų kolektyvizmą, mes negalime pasitenkinti tik šia negacija, bet ir pozityviai privalome pasisakyti dėl asmens ir visuomenės santykių — kas mūsų pažiūromis priklauso asmeniui ir kas visuomenei, kur pirmenybė tenka vienam ir kur kitam — nes tik tuomet gali būti aišku, ką siūlome, kai teigiame, jog asmeniui turi būti paliktas tam tikras nuo bet kurios socialinės grupės kontrolės laisvas gyvenimo plotas. Šiuo atveju mes turėtume pabrėžti, jog sąžinės ir tikėjimo bei grynai asmeninių reikalų srity asmuo nuo visuomenės

yra nepriklausomas ir tame plote negali būti niekieno kontroliuojamas, tačiau biologinėj, kultūrinėj ir auklėjimo srityse asmuo yra priklausomas nuo visuomenės, todėl šių sričių tvarkymas, vadovavimas ir kontrolė turi priklausyti visuomenei.

Nesusipratimams išvengti čia pažymėtina, jog, kalbėdami apie visuomenę, turime galvoje ne amorfinę individų masę, kuo nori visuomenę paversti kolektyvistai, šią masę atiduodami tvarkyti vienai valstybei, bet diferencijuotą ir organizuotą visuomenę, į kurią asmuo yra organiškai įsijungęs ir priklauso ne tik nuo valstybės, bet ir nuo kitų socialinių junginių kiekvieno jų kompetencijos ribose, pradedant šeima ir baigiant valstybe. Valstybė mums nėra vienintelis viską kontroliuojantis junginys, bet tik vienas iš daugelio socialinių susigrupavimų ir net nebūtinai tų grupių hierarchijoj svarbiausias.

Turtas ir nuosavybė. Jau anksčiau buvo priminta, jog ir mūsų visuomenėje yra asmenų ar net jų grupių, su sektantišku kraštutinumu pasisakančių turto ir nuosavybės klausimais. Jų teigimu, turtas esąs nešvarus (morališkai), jo kaupimas reiškiąs nepasitikėjimą Dievo Apvaizda, nes tai yra rūpinimasis rytojumi, o Kristus mokęs, kad rytojumi reikią nesirūpinti, ir t.t.

Čia mums neįmanoma leistis į teologinius ginčus. Tačiau turime pastebėti, jog tos pažiūros, nors paprastai remiamos Evangelijos ir kitų krikščionybės mokslo šaltinių citatomis, mūsų įsitikinimu, ne daugiau turi Apreiškime ir Bažnyčios moksle pagrindo, kaip kai kieno suradimas, pvz., Šv. Rašte, jog greit būsianti pasaulio pabaiga ir panašių dalykų. Mes laikome, jog pagal Kristaus mokslo dvasią ir raidę turtas, kaip žmogaus reikalams tenkinti priemonė, neturi nieko nešvaraus. Tasai tariamas jo nešvarumas tėra sektantiška mistika. Nešvarus (morališkai) gali būti tik turtą vartojąs žmogus ir jo elgesys. Todėl mums laikytina pirmaeiliu viešosios tvarkos uždaviniu, kad būtų rimtai rūpinamasi ir sudaromos tam sąlygos, jog bendras turto kiekis nuolat didėtų, nes visuomet ir visur žmogaus reikalams patenkinti jo trūko ir tebetrūksta. Antras lygiavertės svarbos uždavinys — sudaryti sąlygas, jog kiekvienas asmuo galėtų sau sukaupti tokį turto kiekį, kuris išvaduotų jį ir eventualiai jo šeimą nuo nesaugios ateities baimės, o taip pat suteiktų jam pakankamos nepriklausomybės

nuo kitų asmenų ir valstybės, nes neabejotinas dėsnis, jog, neužtikrinus ekonominės asmens nepriklausomybės, ir jokią kitą laisvę jam užtikrinti neįmanoma.

Čia pravartu pastebėti, jog turime saugotis siauros ir rigoristinės žmogaus reikalų sampratos. Mes nei patys imamės, nei darome viešosios tvarkos uždaviniu, kad žmonėms būtų užtikrinta prabanga. Mūsų tikslas, kad būtų patenkinti žmonių medžiaginiai ir dvasiniai reikalai. Tačiau, kas yra prabanga, reliatyvus dalykas: kas neturtingam ir žemos kultūros bei technikos krašte teisėtai galima laikyti prabanga, turtingam ir aukštesnės kultūros krašte gali būti ir dažnai faktiškai yra būtini kasdieninio masiško vartojimo dalykai. Kai mes kalbame apie žmonių reikalų patenkinimą, turime galvoj ne primityvių skurdžių mąstą, bet turtingų ir aukštos kultūros bei išvystytos technikos kraštų. Mes žinome, jog žmogus gali gyventi ir dūminėj pirkioj bei ardamas mediniu žambiu, tačiau šiais dalykais jo aprūpinimą negalima laikyti žmogaus reikalų patenkinimu. Mūsų žmogaus reikalų samprata turi būti paremta pasauliečių reikalais, turint galvoj ne tik biologiniam išsilaikymui ir siaurai suprastiems kultūriniams bei dvasiniams reikalams minimumą, bet ir neperdėtą patogumą bei išteklių.

Su kraštutinėm pažiūrom į turtą bei žmogaus reikalus paprastai kartu eina ir kraštutinės pažiūros į nuosavybę. Mes pripažįstame nuosavybės socialines funkcijas ir reikalaujame, kad socialinis teisingumas būtų vykdomas. Tačiau tai negali būti daroma be atožvalgos į ūkį, kuris tokiu būdu gali būti visai sugriautas, sukeliant visuotinį skurdą. Nuosavybės tvarkymas privalo ne tik ūkio negriauti, bet — kiek nuo tos santvarkos priklauso — sudaryti jam klestėti tinkamiausias sąlygas. Teisingo turtų padalinimo klausimas tik tuomet turi prasmės, jei yra ką dalinti.

Vartojimas. Labai svarbu mums išryškinti savo vartojimo teoriją, kad būtų akivaizdu, kaip ir kokia tvarka mes manome tenkinti įvairius reikalus. Šioj srity matome šiandien praktikos, kuri griežtai priešinga natūraliai tvarkai. Ryškiausias to pavyzdys tai komunistiniai kraštai. Komunistams žmonių reikalų tenkinimo tvarką apsprendžia komunizmo pasauly išplėtimo tikslas. Todėl pirmenybė teikiama apsiginklavimui, bet ne masinio vartojimo dalykams, daugiau duodan-

tiems progos propagandai sporto stadijonams, o ne gyvenamų butų statybai ir t.t.

Kiekvienam sveikai galvojančiam aišku, jog alkaniems ir apiplyšusiems žmonėms, kurie neturi net sveiko stogo viršum galvos, sporto stadijonų statymas yra darbas iš atbulo galo.

Kiti, net mūsų pačių visuomenėj, norėtų reikalų tenkinimo eilę nustatyti pagal vertybių skalę. Tačiau, neneigdami reikalo laikytis tinkamos vertybių gradacijos, turime pažymėti, jog reikalų intensyvumas bei aktualumas nesutampa su jų liečiamos vertybės vieta toje skalėje. Mokslas stovi toje skalėje aukščiau, kaip duona, tačiau žmogui pirmiau reikia duonos, negu mokslo.

Savo ideologijoje tad turime išryškinti, jog siekiame, kad reikalai būtų tenkinami ne kokių politinių išskaičiavimų pagrindu ar pagal abstraktinius samprotavimus, bet natūralia jų tenkinimo tvarka — pirmoj eilėj pagal jų intensyvumą ir aktualumą, o tik antroj eilėj pagal vertybės vietą jų gradacijoje. Pirmoj eilėj turi būti patenkinti mitybos, apdaro ir pastogės reikalai, o tik antroj auklėjimo, nes pirmųjų tenkinimo negalima nei pertraukti, nei atidėti, gi auklėjimas nėra betarpiškai susijęs su žmogaus egzistencijos palaikymu. Tačiau auklėjimui privalo būti teikiama pirmenybė prieš kultūrinius reikalus, nes biblioteką ar meno muzėjų galima bet kada įsteigti, tačiau negalima imtis žmogaus auklėjimo, praėjus jo auklėjimo metams.

Šalia reikalų tenkinimo eilės šioje srityje yra keletas ir kitų pagrindinės svarbos klausimų. Demokratijoje ir reikalų tenkinimo srity privalo būti pritaikytas lygybės dėsnis. Tačiau ši lygybė neturi reikšti prievartos, kad visi savo reikalus tenkintų lygiam laipsny. Lygybė, kurios mes turime siekti, yra šansų lygybė — jog visiems yra teikiamos lygios galimybės, niekas šiuo atžvilgiu nėra proteguojamas ir niekas diskriminuojamas. Tačiau tai neturi reikšti iniciatyvos varžymo pasiekti to, ką asmenį įgalina pasiekti jo sugebėjimai ir energija.

Vienų lygių šansų deramam reikalų aprūpinimui tačiau nepakanka. Krikščioniškosios demokratijos pasireiškimo vienas pagrindinių motyvų buvo reikalas padėti silpniesiems. Ir tasai motyvas nėra nustojęs svarbos ir šiandien. Visuomet

bus asmenų ar net grupių, nepajėgiančių be vienokios ar kitokios pagalbos net minimaliai savo reikalus patenkinti. Tačiau minimalus savo reikalų patenkinimas yra viena pagrindiniausių žmogaus teisių. Todėl mes turėtume priimti principą, jog šis minimumas privalo būti užtikrintas kiekvienam pačios socialinės santvarkos. Tasai minimumas turėtų apimti ne tik gyvybės palaikymą, bet ir visa, kas būtina, kad asmuo galėtų gyventi žmogui deramą gyvenimą.

Darbas. Turime plačiau suformuluoti ir savo darbo teoriją ir taip pat užimti poziciją kai kurių mūsų visuomenėje aktualiai iškeltų idėjų atžvilgiu.

Darbas yra paties žmogaus egzistencijos pagrindas. Ir reikalingas tik tiek, kad žmogus apsirūpintų savo egzistencinius reikalus bei susidarytų galimybę imtis aukštesnės aktingumo formos. Todėl, kad žmogus turi savo aktingumui aukštesnę sritį, mes turime laikyti savo uždaviniu darbą lengvinti ir trumpinti, kad jisai turėtų laiko ir jėgų tų aukštesniųjų dalykų imtis.

Kartu turėtume pabrėžti, jog pasisakome prieš darbo prievolę, nors ją į savo programas rašosi net kelios mūsų politinės grupės. Įstatymu įvesta darbo prievolė yra ne kas kita, kaip asmens pavergimas. Tai reiškia, jog valstybė turėtų teisę kiekvieną jos akimis nedirbantį pristatyti prie bet kurio darbo, nes negalima įsivaizduoti, kad ji galėtų verčiamajam dirbti suteikti jo pageidaujamą darbą — kiekvienas tokiu atveju pageidautų tokio darbo, kurį dirbti tik malonumas arba kurio valstybė iš viso negali jam surasti. Tad neįmanoma įžvelgti, kuo šis priverčiamas darbas skirtųsi nuo priverčiamųjų darbų komunistiniuose kraštuose.

Tiesa, įsitikinusieji, jog Dievas žmogų darbui specialiai ir sukūrė, savo pasisakymui už darbo prievolę šaukiasi ir šv. Povilo, kuris tariamai pasakęs, jog kas nedirba, tegul ir nevalgo. Šį klaidingą teigimą atitaisant, tenka pastebėti, jog taip pasakė Stalinas, bet ne apaštalas Povilas. Apaštalas tik pasakė, jog kas *nenori* dirbti, tegul ir nevalgo. Bet tarp nedirbančių ir nenorinčių dirbti yra didelis skirtumas — daugelis ir nenorinčių dirbti vis dėlto dirba, o daugelis norinčių dirbti — nedirba. Jei būtų priimtas dėsnis, jog nedirbantis neturi teisės valgyti, bado mirčiai būtų pasmerkta seneliai, vaikai,

ligoniai, invalidai, nedarbo meto bedarbiai ir kitos panašios žmonių grupės. Todėl ir Leonas XIII enciklikoj Rerum Novarum, priminęs, jog yra taip aiškinančių apaštalo žodžius, įsakmiai pabrėžia, kad šv. Povilas niekad neskelbė, jog darbas esąs vienintelis teisėtas pragyvenimo šaltinis.

Atmesdami darbo prievolę, mes tačiau turėtume pasisakyti už darbo teisę kiekvienam norinčiam ir galinčiam dirbti. Kadangi žmonėms — išskiriant nebent nežymią jų dalį — darbas yra vienintelė priemonė savo jėgomis išsilaikyti, todėl kiekvienam turi būti pripažinta teisė jo gauti ir valstybė įpareigota darbo negaunantiems jo parūpinti bei suorganizuoti pagalbą tiems, kurie tam tikrą laiką turi būti be darbo. Darbo prievolė tėra norinčių didelius radikalus vaidinti svaičiojimas, bet darbo teisė yra kiekvieno iš savo darbo turinčio gyventi gyvybinis reikalas.

Socialinė parama ir kontrolė. Mes statomės uždaviniu sutrumpinti ir palengvinti darbą, kad asmuo turėtų jėgų bei laiko aukštesniems dalykams. Tačiau pats darbo sutrumpinimas ir palengvinimas dar nelaiduoja, kad asmuo aukštesniems dalykams savo laiką ir sunaudos. Patirtis rodo, jog, turėdamas daugiau laisvo laiko, žmogus dažnai tik susidemoralizuoja. Todėl su pastangomis lengvinti ir trumpinti darbą privalu lygiagreta dėti pastangas, kad socialinės sąlygos skatintų asmenį eiti pažangos keliu ir saugotų jį nuo jo paties silpnybių, nes asmens pajėgumas jas nugalėti yra ribotas.

Patirtis rodo, jog vienų įstatymų ir išviršinių sankcijų šiam reikalui nepakanka, nes tai ne tiek legalinės, kiek moralinės tvarkos klausimas. O vienais įstatymais pasiekti aukštą moralinį žmonių lygį neįmanoma. Šiai apsaugai reikia artimų asmeninių ryšių su šeima, gentim, kaimynija, religine bendruomene bei kitomis panašiomis socialinėmis, grupėmis, o taip pat asmenybės ugdymo tikslų siekiančiomis laisvomis sąjungomis. Aiškios ir visos grupės respektuojamos elgesio normos bei tradicijos ir, nors ir neformalus, jos autoritetas asmeniui dažnai turi daugiau lemiančios įtakos, negu išviršinės sankcijos.

Dėl šios priežasties mūsų tikslas turi būti išvengti vadinamo be šaknų žmogaus, netekusio ryšio su tomis bendruomenėmis. Tuo tikslu privalo būti siekiama, kad tos bendruomenės

būtų gyvos ir veiklios, o asmuo pasiliktų jų veiklos plote. (Išlaikyta sveika ir stabili šeima, palaikomi verslai, kur šeima sudaro ir darbo bendruomenę, kad šeima turėtų namus, o asmuo tėviškę, kad dėl darbo žmonės kuo mažiau turėtų keltis iš savo gyvenamų vietų, decentralizuojant darbovietes, ir t.t.). Taip pat turi būti užtikrintos palankiausios sąlygos veikti asmenybės ugdymo tikslu susikuriančioms sąjungoms, kurios ypač turi būti laisvos savo autonomijos ribose nuo bet kokio formalios jėgos dirigavimo ir lygiai tos jėgos traktuojamos, nė vienos nefavorizuojant ir nė vienos nediskriminuojant.

Čia būtina pastebėti, jog reikėtų vengti labai toli siekiančių įstatyminių užsimojimų saugoti asmenį nuo jo paties silpnybių. Tai gerai parodo tokie pavyzdžiai, kaip JAV prohibicija. Atrodo, jog labai racionalu uždrausti svaigiųjų gėralų vartojimą, nes to vartojimo visokieriopa žala visiems žinoma. Tačiau prohibicija ne tik nesumažino to vartojimo, bet dar jį išplėtė ir kartu išugdė organizuotą kriminalizmą, kuris dar ir šiandien kraštui yra tikra nelaimė. Panašus dalykas yra su narkotikų vartojimu. JAV tai draudžiama, bet draudimas jų vartojimo nesumažino, o kartu dar išugdė milžinišką slaptą jais prekybą, kurią laiko savo rankose kriminalistų sindikatai. Anglijoj nedraudžiama, ir kiekvienas, įgijęs įprotį naudoti narkotikus, gali kreiptis į atitinkamą valdinę įstaigą, kuri tokį asmenį nemokamai gydo, o jei jis yra nepagydomas — pigia kaina jam duoda būtinai reikalingą kiekį narkotikų. Šioje sistemoje narkotikų vartojimas ypatingai nedidėja, o tos nusikalstamos prekybos visai nėra. Tas pats yra ir su kitais tokios rūšies dalykais, kaip loterijom, lošimu iš pinigų ir t.t. Todėl tokios pastangos turi būti labai nuosaikios ir pirmenybė teikiama neformaliam autoritetui, o ne įstatyminėms sankcijoms.

Tai yra, mano supratimu, pagrindiniai punktai, kuriuos šiuo metu turėtų apimti mūsų ideologija. Prie to tik reikėtų pastebėti, jog, formuluojant mūsų ideologiją, būtų privalu laikytis dviejų pagrindinių gairių — laisvės ir saugumo. Mes labai vertiname laisvę ir siekiame ją išlaikyti, tačiau turime pripažinti, jog, jausdamasis ekonomiškai, sociališkai ir kitais atžvilgiais nesaugus, žmogus dažnai atsisako ir laisvės, kad tik turėtų bent kiek saugumo. Komunizmas galima sakyti tuo

BAŽNYČIA IR KOEGZISTENCIJA

KAN. V. ZAKARAUSKAS

Šių dienų krikščionybė yra pašaukta į didelę ir plataus masto kovą prieš ateistinį materializmą. Komunizmas puola ne vien tik krikščionybę kaip tokią, bet puola jos gyvybinius centrus — Dievo apreikštąsias tiesas. Jis skelbia, kad nėra Dievo, kad nėra ir jokios artimo meilės, o jos vietoje yra tik tam tikras pilietinis sentimentalizmas. Kiekvieno paskiro žmogaus laisvė ir jo gerovė turi būt paaukota proletariato diktatūros gerovei.

Šiai kovai kiekvienas katalikas turi būti gerai pasiruošęs, turi gerai žinoti, už ką ir dėl ko jis kovoja. Turi gerai pažinti ir priešo vartojamus kovos metodus ir priemones.

Rusijos komunizmas šiandien plačiai reklamuoja taiką ir taip vadinamą taikingą koegzistenciją. Katalikui turi būti gerai žinoma, kas po šia Maskvos kauke yra paslėpta ir ko tuo siekiama. Katalikas turi būti sąmoningas ir gerai nusimanyti Bažnyčios moksle, žinoti, ką jis sako ir moko apie socialinę santvarką. Katalikui turi būti aišku, kad karas socialinių problemų neišsprendžia. Be to, jis turi žinoti, kad šių dienų krikščionis negali būti pasyvus. Jis turi gerai pažinti savo tikėjimo tiesas, nuo kurių jis negali nutolti nei savo privačiame nei viešame gyvenime.

Šiuo straipsniu noriu daugiau šviesos įnešti į Maskvos viešpačių taip mielai Vakarams peršamą taiką ir koegzistenciją. Bet dar daugiau noriu išryškinti Bažnyčios pažiūrą į koegzistenciją.

---

tik ir laikosi bei dėl to plinta, kad demokratija daugeliu atvejų, užtikrindama laisvę, nesuteikė asmeniui bei socialinėms grupėms būtino saugumo. Todėl mes turėtume nesiduoti išmušami iš kelio kai kurių teoretikų, kurie, į nieką daugiau nekreipdami dėmesio, su triukšmu tik reikalauja platesnių laisvės ribų. Mūsų tikslas turėtų būti laiduoti kiek galima daugiau laisvės, bet nepaaukojant ir saugumo — mums lygiai turi būti svarbu užtikrinti ir vieną ir kitą.

Stalinui mirus, pasaulis lengviau atsiduso. Mat, nieks neabejojo, kad Stalinas buvo tasai raudonasis diktatorius, kurio žodis buvo lemiamas ne tik Sovietų Rusijoje, bet ir visame Rytų bloke ir kominforme. Visi nekantriai laukė, kas gi bus dabar, šiam diktatoriui mirus. Stalinas mirė 1953 metais, kovo mėn. 3 d. Malenkovas laidotuvių metu, kovo mėn. 9 d. paskelbė pareiškimą, kuris jau tuomet visus nustebino. Girdi, nėra tokio klausimo, kas liečia santykius su Amerikos Jungtinėmis Valstybėmis, kad nebūtų galima sutartimis sutvarkyti. Gi truputį vėliau, t. y. kovo mėn. 15 d., tas pats Malenkovas Aukščiausios Tarybos posėdyje anksčiau padarytą pareiškimą žodis žodin pakartojo. Ir ištikrųjų tais pačiais metais balandžio ir gegužės mėnesių bėgyje, Sovietų Sąjungoje pasirodė „taikos ženklų", tarp kurių labai primygtinai pradėta reikalauti pakelti visoje Sovietų Sąjungoje maisto gamybą. Tokių naujų vėjų pūstelėjimų paveiktas Churchillis jau 1953 m. gegužės mėnesį rašo, kad, girdi, Sovietų valdžioje vyksta verti dėmesio „atmainos įvykiai". Tada Vakaruose ir imta manyti, kad sovietai lyg ir duoda vilčių, jog esamą su Vakarais politinę padėtį ims tvarkyti, nes be to, dar pradėjo ir stiprią propagandą už taip vadinamą koegzistenciją arba taikingą Rytų su Vakarais sugyvenimą.

Šios koegzistencijos ženkle nuo to laiko daug dalykų pasikeitė. Pasikeitė ir visa politinė raida. Nuo pirmo taikos pasitarimo Korėjoje iki Ženevos konferencijos buvo puoselėjama koegzistencijos dvasia. Bulganino ir Chruščevo vizitas Anglijoje savo esmėje buvo koegzistencijos puoselėjimas. Balandžio mėn. 19 d. Londone, rusų atstovybėje, puotos metu Chruščevas pareiškė: „Jūs, mano ponai (Edenui ir kitiems anglų svečiams), nemėgstate komunizmo! Mes tai žinome. Bet neslepiame, kad ir mes kapitalizmo nemėgstame. Bet gi mes turime ant šios žemės, dabar virtusios taip maža, kartu gyventi... Ir mums nėra jokios kitos išeities, kaip tik taikinga koegzistencija, arba mus vienus ir kitus sunaikins visa naikinantis karas". Vakare Chruščevas tas pačias mintis pakartojo Laivyno kolegijoje, Greenwiche. Į Chruščevo pasiūlymą pakeltas tostas už draugingą koegzistenciją kaip vienintėlį išmintingą kelią, kuris žmonijai neša taiką.

Tad be jokių abejonių galima pasakyti, kad koegsitencija

Rytų su Vakarais arba „taikingas sugyvenimas“ yra toji sovietų bazė, ant kurios jie dabartinės politinės veiklos mašiną suka, ir kurios ženkle yra dabarties pasaulis. Tad čia ir svarbu kiekvienam katalikui ir kiekvieno okupuoto krašto žmogui gerai orientuotis, kai pasaulio didieji pradėjo žaisti tokia politine veikla, kuri neva turi praskinti kelią į taikingą vienų su kitais sugyvenimą. Be abejo, daug patarnaus kataliko orientacijai nuodugnesnis išaiškinimas šio klausimo: „Kaip į tokią koegzistenciją žiūri mūsų Bažnyčia?“ Tai klausimas, kuris iš tikro vertas platesnio išsiaiškinimo.

Gal būt, nebus pro šalį, jei pirmiausiai pasiaiškinsime, ką koegzistencijos politika savo esmėje reiškia ir kas gi koegzistencijos politikoje yra paslėpta, tai yra ką galvoja Rytai ir Vakarai apie jos tikslą, ir po to bus mums aiškesnė Bažnyčios laikysena tokios „taikingos koegzistencijos“ atžvilgiu.

KOEGZISTENCIJOS POLITIKOS PRASMĖ

Pirmieji siūlymai koegzistencijai atėjo iš Maskvos. Sovietai ją taip komentavo (žiūr. E. Varga, „Apie taikingą koegzistenciją abiejų sistemų“ — Neue Zeit, spal. 9 d. 1954, Nr. 41, p. 4), girdi, šiandien pasaulyje egzistuoja dvi viena kitai priešingos socialinio gyvenimo sistemos, būtent, kapitalistinė ir socialistinė. Socialistinis pasaulis po Antrojo Pasaulinio karo smarkiai padidėjo. Prie 200 milijonų Sovietų Sąjungos gyventojų, kurie 1917 metais tapo socialistais, po 1945 metų prisijungė iš Vidurio ir Pietų Europos dar 113 milijonų. Gi 1949 metais komunizmo pergalė Kinijoje dar padidino 600 mil. 1953 m. Šiaurės Korėjoje laimėjimas padidino 9 milijonais ir 1954 m. laimėjimai Šiaurės Vietname 13 mil. Taigi dabar socializmo lageryje yra 935 milijonai žmonių arba 42 procentai visų žmonių. Kapitalistinė sistema, savaime aišku, yra kitokia, negu socialistinė. Ypač, kas liečia ekonomijos mokslą, techniką, literatūrą ir meną. Socialistinė sistema tuos minėtus dalykus kitaip supranta, negu kapitalistinis pasaulis. Todėl tarp šių dviejų pasaulių negalima išvengti ir ideologinės kovos, bet tai ir natūralu. Tik yra svarbu, kad koegzistencijos pagalba Rytų su Vakarais, arba jų taikingu sugyvenimu būtų sie-

kiama, kad tokia ideologinė kova nevirstu kruvinu karu. To siekia — sako Maskvos viešpačiai — labai didelė dauguma žmonių socialistinio, taip pat ir kapitalistinio pasaulių. Visi jie trokšta taikos. Jų visų noras išvengti ginkluoto susirėmimo, kruvino atsiskaitymo. Taigi turime dėti visas pastangas, sako Maskva, kad tokia taikinga koegzistencija būtų puoselėjamas vienų su kitais taikingas sugyvenimas ir kad toks sugyvenimas tęstųsi visą laiką.

KAIP ŠITOKIA TAIKINGA KOEGZISTENCIJA TURI BŪTI PUOSELĖJAMA?

Siūlomos dvi priemonės: bendra pasaulinė prekyba ir bendradarbiavimas kultūrinėje srityje. Bendroji pasaulinė prekyba be abejo turės nemažos įtakos ir į viso pasaulio ekonomiją. Tokia bendra pasaulinė prekyba pirmiausiai labai plačiai praplės tarptautinį ūkinį bendradarbiavimą. O tai reikšis realia pagalba tiems kraštams, kurie šioje srityje yra dar atsilikę. Gi kultūrinis bendradarbiavimas socialistinių kraštų su kapitalistiniais yra remiamas tuo motyvu, girdi, kultūros lobis priklauso visai žmonijai. Bet, nepaisant to, vis tik kiekviena paskira tauta turi savitą tautinę kultūrą, kuri savyje slepia daug ko vertingo. Tokiais lobiais vienų su kitais pasikeitimas veda tautas prie taikingo sugyvenimo, prie taikos. Kultūrinė veikla yra taikos veikla. Kuo daugiau ir plačiau bus bendradarbiauta kultūros srityje, tuo bus daugiau žmonių širdyse sužadinta pasibiaurėjimas Trečiuoju Pasauliniu karu, kuris sugriaus ir sunaikins kultūrą. Taigi Maskvos yra siūlomos tokios nekaltos priemonės, kurios turėtų koegzistenciją ugdyti, būtent ūkinis ir kultūrinis bendradarbiavimas. Be to, Maskva primena, kad Vakarų šalys neturėtų bijoti, kad socialistinis pasaulis taikingą koegzistenciją nori išnaudoti, pasirengti ginkluotam karui. Revoliucija nėra jokia eksporto prekė, nes ir be jos socialistiniai Rytai siekia, kad ir kapitalistiniai kraštai taptų socialistiniais. O, be to, žinoma, kad kiekvienai revoliucijai yra reikalinga objektyvių ir subjektyvių sąlygų, kurios tose šalyse revoliuciniu keliu galėtų parengti dirvą perversmui. Jei Sovietų Sąjunga būtų norėjusi karo, ji nebūtų laukusi iki

1949 metų, kol atsirado NATO. Ji būtų tuojau po Antrojo Pasaulinio karo padėtį išnaudojusi. Sovietų Sąjunga neturinti jokių ekspansinių kėslų, kaip kapitalistinės valstybės. Kapitalistinių kraštų sukelti karai yra dėl žaliavos ir rinkų. Tuo tarpu Rytų kraštai patys turi pakankamai žaliavos, o rinkų jos net nereikalingos už savo valstybių sienų.

VAKARUOSE TOKIA MASKVOS GIEDAMA „GIESME" SUSIDOMĖTA

Maskvos siūlomai koegzistencijai priimti ieškomi argumentai. Kai kurie iš jų verti dėmesio, nes jie yra gana būdingi. Pirmiausiai vakariečiai kelia aikštėn, kad tarp šių dviejų blokų esama ideologinio skirtumo, ir jie sako — tiesa yra, kad tai skiria komunistinius Rytus nuo demokratinių Vakarų, bet to nereikia per daug žiūrėti. Šitie ideologiniai priešingumai gali ir toliau pasilikti, nes jie neturi tiek daug reikšmės, kiek jos jiems priskiriama. Tie priešingumai tuojau praras savo akstiną, kai bus vienų su kitais pasikeista ūkinėmis ir kultūrinėmis gėrybėmis, nes tada abejose pusėse savaime nepasitikėjimo atmosfera tarp davėjo ir ėmėjo ims keistis. Ir tuo bus pasiekta, kad tarp jų mažės nepasitikėjimas, kuris iki šiolei, bet kokius susitarimus darė negalimais. Mes vakariečiai Maskvai neturėtume iš savo pusės kokių nors reikalavimų statyti, kad tuo vėl nesukeltume jos nepasitikėjimą mumis. Mes turėtume laikytis status quo ir nekelti klausimo dėl jėgos santykio, kurį komunizmas Europoje pasiekė. Mes nei vienu žodžiu neturėtume priminti apie tuos kraštus Europoje ir Azijoje, kurie virto komunistiniais ir ką nors apie juos kalbėti ir jiems laisvės reikalauti. Jei mes savo politinę veiklą tokia laikysena remsime ir dėl ginčytinų klausimų jokių reikalavimų ar pasiūlymų nedarysime, tai nepaisant to, kad ir jėgos santykis būtų Rytų naudai, bet gyvendami tokioje taikingoje koegzistencijoje, išvengsime naujo pasaulinio karo.

Kitas vakariečių argumentas už taikingąją koegzistenciją remiasi komunistine ideologija, kurios dėka komunistai siekia pasaulinės revoliucijos. Jie šį argumentą aiškina štai kaip: nesvarbu, kiek žmonių ir tautų komunistine ideologija bus per-

siemę, juk ir Rytų lageryje gyvena žmonės su visais savo pajautimais ir norais. Tat, eikime ramiai su šitais žmonėmis į valstybinį ir komunistinį režimą. Eikime su jais bendradarbiauti kultūrinėje ir ūkinėje srityje. Taikos ilgesys yra gyvas šiandien Rytų žmonėse kaip ir Vakarų. Mes išlaikysime taiką. Vėlesnės žmonių kartos šią problemą pačios išspręs, kai su ja jie susidurs. Vakarų žmonės supranta, kokia yra taikos vertė. Mes vakariečiai turime sveikesnį ūkinį supratimą, tad neturime komunizmo bijoti, kadangi laikas veiks mūsų naudai, o ne komunizmui, kuris žmogiškąją prigimtį išprievartauja. Laikas veiks laisvei, ne prievartai ir tiranijai. Tat, turėkime tik savimi pasitikėjimo ir remkime taikingos koegzistencijos politiką, kitaip sakant remkime taikingą Rytų su Vakarais sugyvenimą".

Toks yra būdingas vakariečių galvojimas ir argumentai dėl koegzistencijos, kurios dėka norima pasaulyje išlaikyti taiką.

KOKIE TIKSLAI YRA SLEPIAMI ŠIAIS TAIKINGOS KOEGZISTENCIJOS PASIŪLYMAIS?

Tikrai, šis klausimas yra svarbus ir įdomus, nes ištikrųjų, kokia gi yra komunizmo mintis ir tikslas tokios koegzistencijos siekiant?

Šio klausimo atsakymą labai išryškina įvykęs Maskvoje XX komunistų partijos kongresas, kuriame ypač buvo stengtasi komunistiniame pasauliui ir komunistų partijai užsienyje gerai išaiškinti koegzistencijos politiką. Tad pravartu susipažinti su šiuo kongreso aiškinimu, kuris ištikro daug šviesos įneša į atsakymą aukščiau iškelto klausimo.

XX partijos suvažiavime buvo stipriai pabrėžtas socializmo išaugimas. Po Antrojo Pasaulinio karo — buvo paskelbta suvažiavimui — socializmas toli pralenkė Sovietų Sąjungos valstybės sienas, tuo būdu jis tapo jau pasaulinio mąsto sistema. Ir tai įvyko savaime, ko kapitalistinis pasaulis negalėjo sutrukdyti. Kongresas iškėlė ir pagrindą, dėl ko komunistinis pasaulis taip išbujojo. Tam padėjo ne kas kitas, kaip išbujojusi pasaulyje technika. Pažangos pagrindine baze (100%) paėmė 1929 metus. Ir taip skaičiuodami Maskvos komunistai

paskelbė, kad Jungtinės Amerikos Valstybės nuo 1929 m. iki 1955 m. pažengė iki 234 procentų, taigi, nepilnai 2½ karto. Gi Sovietų Sąjunga nuo 1929 iki 1955 m. pažengė 2049 kartus, taigi viskas pažengė pirmyn daugiau kaip 20 kartų. Bet ar tai teisybė? Juk ir šiandien Sovietų Rusija industriniu atžvilgiu yra labai atsilikęs kraštas ir jų skelbiamieji procentiniai skaičiai yra tik skaičiai. Bet komunistams Sovietų Rusijoje ir taip pat Vakarų pasauliui toks skelbimas daro įspūdžio. Technikos pažangumas Sovietų Rusijoje ypač buvo keliamas partijos suvažiavime, nes tik jos dėka atsirado ir didelis pažangumas ir kitose Rytų bloko šalyse. Be abejo, sputnikų lėkimas dangaus erdvėse tokį tvirtinimą dar labiau sustiprins. Sovietų Sąjungos suteiktoji technikinė pagalba kinų liaudies demokratijai labai ją sustiprino ir dar daugiau ją sustiprins. Priešingai, kapitalistiniai kraštai savo pažangą dėl ten esamo per didelio dvilypumo, kuris reiškiasi iš vienos pusės tarp kapitalistų - darbdavių siekiamo pelno ir iš kitos pusės tarp darbininkijos skurdo, negali tokių rezultatų pasiekti. Pelnas kapitalistams yra viskas. Šitas dvilypumas neišvengiamai veda kapitalistus su darbininkija prie įtampos ir revoliucijos. Ir mes giliai tikime, skelbia XX Maskvos komunistų kongresas, kad kapitalistinis pasaulis niekad negalės pasiekti tokios aukštos pažangos kaip mes, nes jis nesulaikomai rieda prie katastrofos. Tarp kapitalistinių kraštų viešpatauja komercinė kova. Ši komercinė kova vyks ir toliau. Socializmo šalys vystys vis daugiau savo technikinį pajėgumą ir tokiu būdu kapitalistiniai kraštai yra pasmerkti atsilikimui. Tik tokio pažangumo galėjo pasiekti Sovietų Sąjunga, kuri jau šiandien gali remti Kiniją ir kitas liaudies demokratijas, ir, reik pasakyti, ji veikiai aplenks Ameriką, nes socialistinis lageris nuolat ūkiniai stiprėja ir vis didėja jo technikinė pažanga, kai tuo tarpu kapitalistinis lageris eina menkyn.

Bet ne vien tik apie pažangą kalbėjo XX komunistų partijos kongresas. Jis taip pat gyrėsi savo laimėjimais ne tik savoje valstybėje, bet ir sąjunginiuose kraštuose, ir kas svarbiausia, kad tie pažangumo skaičiai ateityje dar bus didesni. Mat, išsilaisviną kolonijaliniai kraštai vis daugiau silpnins kapitalistinį pasaulį. Bet tokių sukrėtimų neturės socialistiniai kraštai. Taip pat ir taikos mintis irgi gerokai sustiprės, nes

Vakarų pasaulis kas kartą vis daugiau pamatys, kad karas prieš Rytų šalis ir prieš Sovietų Sąjungą, kurios industriniai taip didelės galybės yra pasiekusios, būtų nesąmonė ir savižudybė. Taigi propaganda už taiką Vakarų šalyse yra geras sąjungininkas socialistiniam pasauliui. Socialistiniam lageriui daugiau nieks ir nerūpi, kaip tik jo medžiaginė gerovė, kuri yra pajėgi kiekvieną karą sukliudyti. Reik pasakyti, kad socializmas niekad medžiaginės galybės neišsižadės.

Socialistinio lagerio karinis stiprumas, nuolatinis budėjimas, bus tol palaikomas, kol imperializmas, tai reiškia kapitalizmas, Vakarų pasaulyje egzistuos. Ir kolei jis dar ten gyvuos, tolei, pagal Lenino pareiškimą, bus visada karo pavojus. Bet šiandien jokio karo pavojaus nenumatoma ir reikia tikėtis, kad didelė technikos pažanga, kuri vyksta socialistiniame lageryje, karo pavojų darys vis kaskart mažesnį. Yra vilties, kad tokia taikingoji koegzistencija būsianti socializmui kelias į kapitalistinį pasaulį ten taikiu būdu pasiekti savo tikslą. Taip moko pasaulį Maskvos XX-sis komunistų partijos kongresas ir kartu pasako, kaip yra svarbi taikingosios koegzistencijos politika, nes komunizmas šiuo keliu, be kraujo praliejimo, išsikovos sau pergalę pasaulyje.

Iš to, kas iki šiolei buvo pasakyta, nesunku atspėti, kad komunizmas ir jo ateities planai labai tampriai yra surišti su koegzistencija arba taikingu Rytų su Vakarais sugyvenimu. Ir reikia pasakyti, kad tokios komunistų mintys lengvai daug ką įtikina, kad tokia priemonė komunistinei ideologijai skleisti pasaulyje yra geriausia, nes iš tikro, iki šiol komunizmas dar savo užsimojimuose nėra pralaimėjęs.

Komunizmas tiki, kad pasauliui laisvę atnešti jis yra pašauktas, nes iki šiol pasaulis dar laisvės neturi! Ikšiolinis žmonių judėjimas pasaulyje ir žmonijos civilizacinė pažanga jau plačiai pramynė kelią laisvei, bet dar pilnos laisvės žmogus neturi, nors žmonija produkcijos išsivystymo dėka vis daugiau išsilaisvina nuo gamtos nelaimių. Tačiau technikos pažanga iškelia ir pavojų socialiniam gyvenimui, bet nuo jo žmonija gali apsisaugoti ir tokios apsaugos moko komunizmo istorija, kurios ir yra tokia paskirtis. Tikrovėje pavojus glūdi tame, kad kapitalistų pasaulyje produkcijos priemonės yra privačių žmonių rankose. Iš to atsiranda darbo žmogaus pri-

klausomumas nuo darbdavio. Darbo žmonių klasė yra priklausoma nuo kapitalistinės klasės. Santykiai darbdavio su darbininku gali asmeniškai būti ir patenkinti, bet iš viso iki tokia sistema, kuri savo esmėje yra kito išnaudojimas, neišnyks iš pasaulio, tolei apie laisvę nėra jokios kalbos. Taigi komunizmo istorija moko, kad tik komunizmas žmonijai neša laisvę ir išsilaisvinimą, o ne grėsmę kuriai nors šaliai.

Taip kalba komunistinė teorija, kuri iš tikro nenori būti tik teorija ir vien tik knygose tūnoti. Bet ji pasišauna gyvenimą tvarkyti. Skatina prie atkakliosios kovos su išnaudotojais, kurie išnaudoja darbininkų klasę, žodžiu į kovą prieš kapitalizmą. Tik žinoma, ši kova turi būti vedama labai išmintingai, su tam tikra sistema ir metodu. Taip moko komunizmo vadai, kad girdi, protas reikalauja tik tuomet kovą pradėti, ir tada pulti, tada eiti pirmyn, jei turima vilties, kad šis puolimas turės gerų pasekmių. Jei tokios vilties nėra, reikia laukti, tykoti ir savo jėgas stiprinti. Laukti tokio momento, kad puolamoji auka būtų tikrai paimta.

Taigi komunistinė kovos taktika yra tokia: jei kova žada geras pasekmes — kovoti, jei ne — laukti. Šis laukimas nėra tuščias laukimas ir nėra laiko gaišinimas. Laikas veikia istorinio materializmo prasme komunizmo naudai. Interesų priešingumai kapitalistiniame pasaulyje kas kart didėja ir ateityje didės, iškils vėl kapitalistinio pasaulio priešingi interesai ir veiks taip, kad komunizmui ten bus rengiama dirva. Dėlto reikia ramiai laukti. Žingsnis atgal, bet po to lemiamas žingsnis pirmyn. Tokia yra taktika komunizmo doktrinos, kurios pagrindan yra dedama istorinio materializmo doktrina.

Toks yra atsakymas, kodėl komunistinėje ideologijoje koegzistencijos politika yra taip vertinama, be to, ir kiekvienam komunistui ji nesunku suprasti.

Taip pat kiekvienas komunistas aiškiai žino, kad taikingoji koegzistencija nereiškia to, kad komunistinis pasaulis galėtų kartu su kapitalistiniu pasauliu vienas šalia kito sugyventi. Komunistui visai nesuprantama būtų toks nusistatymas kapitalistinio pasaulio atžvilgiu, kad girdi, mes leisime kapitalizmui gyvuoti ir šalia to mes savo socialistinį gyvenimą ugdysime, tai yra, kad kapitalizmas gali sau ramiai bujoti, ir šalia jo bujos komunizmas. Priešingai, komunistinis galvo-

jimas yra toks: kapitalizmas turi mirti ir mirs ir jis turi tuojau mirti. Bet toks komunistinis galvojimas nėra vien tuščias sienos galva daužymas, o gudrus ir klastingas. Jėgą reikia taip pakreipti ir ją panaudoti tada, kada matoma, kad bus einama pirmyn. Be to, reikia paminėti, kad komunistinis galvojimas yra grynai antikapitalistinis galvojimas, nes visa tai, kas ne komunistiška yra kapitalistiška. O komunistinė pažiūra dėl taikingosios koegzistencijos su kapitalistiniu pasauliu yra paremta ikšioline komunistinio judėjimo istorija.

AR ŠITOKIA TAIKINGOJI KOEGZISTENCIJA BUVO IR SENIAU SKELBIAMA?

Dėl šito klausimo gal geriausiai bus priminti paties Stalino kalbą. XIV komunistų partijos suvažiavime 1925 metais Stalinas pareiškė: „Šiandien pagrindinė Sovietų Rusijos su užsieniu santykių tvarkymo politika pasikeitė dėlto, kad tarp mūsų socialistinės šalies ir kapitalistinių pasaulio šalių atsirado tam tikra laikina jėgų pusiausvyros fazė. Ši jėgų pusiausvyra ir paruošė dabartinę dirvą taikingai koegzistencijai Sovietų Rusijos su kapitalistiniais kraštais“. Stalinas savo kalboje iškelia jėgų pusiausvyrą ir taikingą sugyvenimą su kitais kraštais. Jis pareiškė: „Taikingo sugyvenimo“ — kabutėse posakį, kurį neva pats Leninas vartojęs. Šio „taikingo sugyvenimo“ — koegzistencijos Stalinas reikalauja dėl atsiradusios šiuo metu jėgos pusiausvyros. „Bet toji jėgos pusiausvyra turės ir vėl pasvirti sovietinio krašto naudai, nes ilgai netrukus kapitalistinių kraštų pozicija ims silpnėti, turės iškilti jų silpnosios pusės, o mes per tą laiką galėsime pasiruošti prieš kapitalistinį pasaulį naujajam puolimui, naujai atakai“. Taip kalbėjo Stalinas 1925 metais.

Kas gi ypatingo 1925 metais įvyko? Kodėl Stalinas taip ėmė kalbėti? O gi dėl to, kad turėtos pasaulinės revoliucijos viltys ir ypač viltys, kad komunizmas įsigalės Vidurio Europoje, ėmė blukti. Trockis svajojo galva pramušti sieną. Jis vadovavosi savo šūkiu: „Socializmas yra internacijonalinis!“ Socializmas, marksizmas savo esme yra keliai pasaulinei revoliucijai. Bet Stalinui tai atrodė nesąmonė. Stalinas Trockio neįtikino, bet jam pavyko savo pusėn pakreipti Centralkomite-

tą. Tada Stalinas ėmė savo nusistatymą jėga įgyvendinti. O Stalino planas buvo toks: socializmas turi pirmiausiai pačioje Rusijoje sustiprėti ir išbujoti, gi į kitus kraštus jį nešti tuo tarpu per anksti, tat reikia palaukti. O komunizmui sustiprėti geriausiai patarnaus taikingosios koegzistencijos politika.

Ši fazė neilgai tęsėsi. 1928 m. prasidėjo pasaulio ūkinė krizė, kuri pagal Stalino pareiškimą jėgų pusiausvyrą pakreipė socialistinio lagerio naudai. Tai buvo 1928 m. prasidėjęs Jungtinėse Amerikos Valstybėse ūkinis smukimas, kuris persimetė ir į Europos kraštus ir išsivystė dar iki šiol nebūtu nedarbu. Gi nedarbas yra kapitalistinio pasaulio silpnybė. Bedarbiai darbininkai yra nepatenkinti, kadangi jie turi registruotis bedarbių biuruose. Laikas išsemia betkokias jų pinigines sutaupas ir nėra už ką duonos pirkti. Tada 1928 m. ir prasidėjo koegzistencijos vietoje visais frontais komunistinė agresija. Darbininkų unijose įvairiuose kraštuose buvo įsteigti „revoliuciniai unijų centrai". Ir visur kitur stengtasi išvystyti komunistinę veiklą, tam panaudota sporto klubai ir bet koks kitas kultūrinis veikimas. Skubiai buvo steigiamos komunistinės organizacijos, su kuriomis išeita į atkaklią kovą prieš nekomunistinį pasaulį.

Atgijo su visu įnirtimu veikti ir bedievių sąjūdis, kuris visokiomis priemonėmis pradėjo kovą prieš Bažnyčią, ypač buvo raginami katalikai išstoti iš Bažnyčios. Teatras, sovietiniai filmai, brošiūros, lapeliai, namų lankymas darbininkų rajonuose — visa tai buvo panaudota kuo daugiausia darbininkijos išplėšti iš Bažnyčios globos. Tuomet Šveicarijoje, Zueriche, buvo surengtos proletariškos Kalėdos vaikams, tai įvyko 1932 m. vieno teatro salėje, į kurią susirinko 700 — 800 vaikų nuo 5 iki 8 metų amžiaus. Čia buvo pasakyta kalbų. Viena tokių kalbų buvo pasakyta Bazelio profesinių sąjungų inspektoriaus Dr. Strub. Jis vaikučiams kalbėjo taip: „Vaikučiai, ar jūs matėte Stoties gatvėje didelę Kalėdų eglutę, kuri čia būtų nuo žemės iki lubų?" Vaikai į jį sužiuro žibančiomis akutėmis. „Vaikučiai, matėte (paminėjo vienos mieste krautuvės vardą) dideliame lange prikrautą daugybę žaislų?" Vaikai tyliai ausis ištempę klausė. „Vaikučiai, ar jūs Kalėdoms turite eglutę nuo žemės iki lubų?" „Ne!" „Jūs turite mažų broliukų ir sesučių?" Vaikai pakėlė rankas. „Vaikučiai, ar jūs gavote iš ano lango

žaislų?“ „Ne!“ „Ar yra vaikų, kurie jokių žaislų neturi?“ Dar daugiau vaikų pakėlė rankas.

Kalbėtojas toliau tęsė: „Vaikai, ar yra Zuriche vaikų, kurie gavo žaislų iš anos krautuvės lango? Taip, tai turtuolių ir kapitalistų vaikai. Ir kad jūs šį tą turėtumėt, kad jūs būtumėt patenkinti, jus pamokė giedoti: „Tyliąją naktį, Šventąją naktį!...“ Vaikai, viskas yra apgaulė ir suktybė! Nėra jokio Kūdikėlio Jėzaus, nėra jokio Dievo. Ir kai jums kunigas kalbės apie Kūdikėlį Jėzų, jūs garsiai iš jo pasijuokite!“ Tada vaikams buvo parodytas vaidinimas, kur kunigas, Dievas, Kūdikėlis Jėzus buvo išjuokti. Tai girdėjo ir matė 700 — 800 vaikų nuo 5 iki 8 metų amžiaus! Taigi tuomet komunistinė propaganda buvo varoma prieš Dievą net vaikų pasaulyje.

Komunistinės agresijos tezė yra tokia: reikia sugriauti buržuazinio - kapitalistinio pasaulio mūrą, kuriuo yra ne kas kita kaip krikščionybė. Komunistai skelbia: pirmiausiai kapitalistinio pasaulio atsparos sienose turime padaryti plyšius, kurie lemiamoje audroje palengvins sugriovimą.

ŠITA KOMUNIZMO AGRESIJOS FAZĖ TĘSĖSI NUO 1928 M. IKI 1934 M.

Komunistinis lageris vėl pamatė, kad pasaulyje atsirado „jėgų pusiausvyra“. Ūkinė krizė ir nedarbas ėjo prie galo. Vokietijoje dideliu pasisekimu iškilo nacionalsocialistinis judėjimas. Anksčiau Italijoje į valdžios viršūnes iškilo fašizmas. Nacionalsocializmas komunizmui buvo ne tam tikras darbo žmonių judėjimas, bet kapitalistinio pasaulio sustiprėjimas, iškeliant nacionalistines politines jėgas. Nacionalsocializmo kilimas komunistų akyse ir galvosenoje reiškė vėl atstatymą politinės lygsvaros tarp kapitalistinio ir socialistinio lagerių. Todėl agresijos periodas pasibaigė ir vėl atgaivinta taikinga akcija. Tai pirmiausiai pasireiškė tuo, kad sovietai ėmė ieškoti kelių įstoti į Tautų Sąjungą ir jie 1934 m. savo tikslą pasiekė. Tuo pat laiku komunistai išformavo visas agresyvias komunistines organizacijas, sustabdė jų veiklą, pvz., bedievių judėjimas pranyko per vieną naktį. Buvo raginami socialistai darbininkai įstoti į antifašistinį frontą, gi demokratinio nusistatymo žmonės buvo raginami įstoti į liaudies frontą, katalikams ištiesti ranką ir juos į jį priimti. 1935 m. įvyko VII tarp-

tautinis komunistų kongresas Maskvoje. Tuometinio kominterno sekretorius Georgii Dimitrovas vėl paskelbė naują fazę „taikingosios koegzistencijos". Tai vadinosi naujoji taikingo sugyvenimo fazė, kitaip „Liaudies frontas prieš fašizmą". Tada komunistinis lageris galvojo, kad nacionalizmas yra kapitalizmo priešingybė. Tada imta kurstyti laisvoji demokratija prieš nacionalizmą. Komunistai tikėjo, kad tarp nacionalizmo ir kapitalizmo kils karas, iš kurio galės pasinaudoti tik komunizmas. Ir kai komunizmui visokiomis diplomatinėmis ir politinėmis priemonėmis prie tokios ekspliozijos nepavyko privesti, tada Stalinas — Hitleris sudarė paktą, kuris turėjo nacionalsocialistinę Vokietiją užmigdyti pasitikėjimu Sovietų Sąjunga. Antrasis Pasaulinis karas prasidėjo, nes kapitalistinio pasaulio interesai prie to privedė. To, tik komunizmas ir norėjo.

Vėliau ir Rusija buvo į karą įvelta. To žinoma, komunistiniai vadai visai nenorėjo, nes kapitalistinių lagerių karai turėjo duoti progos Rusijai iškilti virš pusiausvyros jėgų.

KAS GALVOTA VAKARŲ PASAULYJE ANTRAM PASAULINIAM KARUI PASIBIGUS

Vakarų pasaulyje 1945 metais manyta ir kalbėta, kad Antrasis Pasaulinis karas vyko prieš diktatorius, tat nieko kito ir Sovietų Sąjungoje po šio karo neliko, kaip jai pasidaryti demokratine. Vakarų pasaulio konservatyvūs žmonės tikėjo, kad dabar Sovietų Sąjunga stovi ant geriausio kelio pasikeisti demokratine šalimi. Buvo lyg ir ženklų, kad šiuo keliu Rusija ir nueis, nes Amerikos komunistų partijos sekretorius Earl Broweless pradžioje 1944 metų pareiškė, girdi, po karo rusiškasis komunizmas su Vakarų kapitalizmu bendradarbiaus, nes Stalinas jau 1943 m. paleido komunistinį internacionalą ir tais pačiais metais susitarė su ortodoksų Bažnyčia. Aišku, kad tai dar neviskas idealu — kalbėjo jis — bet buvusi padėtis eina prie sušvelnėjimo. Esą negalima, kad ta šalis, kuri kovojo su diktatūra, ir po to, kai ją nugalėjo, savo šalyje diktatūrą pakęstų. Tai tikrai yra negalima. Šitokia pasitikėjimo nuotaika Vakaruose viešpatavo karui pasibaigus. Vienas prancūzų kunigas - rezistentas entuziastiškai pareiškė: „Mes drauge su mūsų mielais draugais komunistais Maquise kovojome, kodėl

gi mes su jais kartu negalėtume ir taikos atstatyti?“ Šitokiame pasitikėjime Amerika demobilizavo didžiausią savo laivyną. Ginklavimosi pramonė buvo pakeista taikos pramone. Niekas tada nemanė, kad karo pramonė vėl taip greitai bus reikalinga. Komunizmas gi savo norų, planų ir siekių ir po Antrojo Pasaulinio karo nepakeitė. Sovietų Sąjunga savo raudonosios armijos nesumažino. Bet priešingai, ji nuo 1945 iki 1948 m. žingsnis po žingsnio durklų pagalba Rytuose gerokai įsistiprino. Jos pusėn pasviro pusiausvyra, kurią išnaudojo agresijai. Šį kartą agresija įgavo naują, vadinamą kapitalistinių kraštų aneksijos vardą. Tokia padėtis tęsėsi kol Vakarų pasaulis ėmė atsipeikėti ir suvokti, koks jis buvo neapdairus. Bet iki tai suprato Europos didelė dalis ir pietinė Azija gan trumpu laiku tapo komunizmo aukomis. Dėl tokios komunistinės gresmės Vakaruose atsirado Atlanto Paktas ir pradėta kurti Europos apjungimo bendruomenė. Amerika įsikišo į Korėjos karą, pradėjo ginkluotis ir toliau vystyti ir bandyti atominius ginklus.

Ir taip 1952 m. vėl atsirado jėgų pusiausvyra tarp komunistinio pasaulio ir laisvųjų Vakarų. Stalinas 1952 m. spalio mėn. paskelbė knygą: „Ekonominės socializmo problemos Sovietų Sąjungoje“, kurioje jis vėl kelia mintį, kad kapitalistiniuose kraštuose atsiras interesų priešingumai, tik reikia ramiai palaukti. Stalinas pranašauja naują karą tarp kapitalistinių kraštų, kas parengs tokią politinę situaciją, kuri bus palanki pasaulio socializmui žengti pirmyn.

Chruščevas ir Mikojanas XX partijos kongrese šį Stalino pareiškimą neva kritikavo. Atrodė, lyg tas reiškė norą trauktis nuo šios Stalino tezės, pagal kurią tarp kapitalistinių kraštų turi būtinai vykti karai. Šia proga reiktų paminėti duotą Maskvos leidimą sovietų ir pavergtų kraštų gyventojams susirašinėti su užsieniu. Praeitais metais spalio mėn. buvo paskelbta net, tarptautinė susirašinėjimo savaitė su užsieniečiais. Buvo raginta rašyti užsienin laiškus, imta organizuoti turistines keliones į Vakarų Europą, Ameriką ir kitur. Tai yra signalas, kad ir vėl atsirado jėgų pusiausvyra. Užtat, Stalinui mirus, Maskvos viešpačiai vėl galėjo aiškiai skelbti taikingo sugyvenimo fazę. Bet ar ilgam? Kai tik sovietai iššovė pirmąjį satelitą aplink žemę, jie pasidarė daug įžūlesni. Sovietų „Pravda“ ir kiti jų laikraščiai ėmė džiaugtis, kad sovietiniai tyrinėjimai yra pralenkę Ameriką. Ir į šį laimėjimą sovietai

pradėjo žiūrėti kaip į priemonę, kurią galima išnaudoti politiniams siekiams. „Pravda“ pabrėžė, kad Amerikos vyriausybė yra priversta neišvengiamai krypti į taikingą koegzistenciją ir sustabdyti ginklavimosi lenktynes. O kad Amerika turi keisti savo politiką, „Pravda“ primena, jog satelitui nuo Maskvos iki Washingtono reikia lėkti tik 16 minučių.- Vadinasi, sovietai grasina Amerikai, jeigu ji nepriims tokio nusiginklavimo, kokio nori Maskva.

Ir ištikrųjų, po sputniko paleidimo į erdves sovietų įžūlumas labai padidėjo. Jie vis mažiau kalba apie taiką. Tos rūšies propaganda, kuri seniau buvo varoma „peticijomis už taiką“ ir vadinamais ‚taikos kongresais“, yra jau aprimusi. Jos vietą užėmė grasinimai atominiais ginklais ir raketomis. Labai įžūliai jie laikėsi Londono nusiginklavimo konferencijoje ir dabar arogantiškai kalba Jungtinėse Tautose. Žodžiu, sovietai ir vėl rodo aštrius žvėries dantis. Žiūr. „Darbininkas“, 1957 m. spal. 10 d. Nr. 10.

FBI direktorius J. E. Hoover paskelbė, kad Amerikos komunistų partija, be abejo, Maskvos inspiruota, mėgina sustiprinti savo veikimą labiausiai jaunimo tarpe. Šiuo metu rengiami agitatoriai, kurie bus pasiųsti į unijas, ypač stambios pramonės — į plieno fabrikus ir laivų statyklas.

Toliau komunistai išvysto propagandą prieš atominius bandymus. Tai daroma per agentus, infiltruotus į civilines organizacijas bei religines bendruomenes. Tokie tai paslėpti koegzistencijos motyvai, kurie yra susekami iš komunistinės teorijos ir jos realizavimo gyvenime.

KOEGZISTENCIJA IR BAŽNYČIA

Būtų gera dar ir daugiau iškelti paslėptų komunistų motyvų dėl taikingosios koegzistencijos. Bet jų daugiau paaiškės palietus šios temos paskutinę dalį, būtent, Bažnyčios nusistatymą dėl koegzistencijos politikos. Aiškiausias Bažnyčios nusistatymas prieš koegzistencijos politiką pareikštas yra dvejose 1954 ir 1955 m. popiežiaus Pijaus XII Kalėdų kalbose, kuriose popiežius pasakė, kad būtų klaidinga laikyti komunizmą vien tik kaip kovotoją su kapitalizmu ir liberalizmu. Bet kodėl Bažnyčia iš viso yra nusistačiusi prieš koegzistenciją su komunizmu?

Mat, jei prileisime tą, kad komunizmas yra tik kova prieš kapitalizmą, tada daug kas lengvai padarys tokią išvadą, kad komunizmas yra ne kas kitas, kaip tik tam tikra produkcijos konkurencija su kapitalistinių kraštų produkcija. Iš kitos pusės vis tik yra aišku, kad privati kapitalistų produkcija socialistinę praneša. Taigi komunistinės produkcijos nėra ko bijotis. Komunizmas yra antiliberalinis, skelbia prievartą ir ją pateisina. Toks buvo ir Stalino nusistatymas, nors ištikrųjų liberalinis pasaulis su marksistiniu - socialistiniu lageriu vidiniai yra gimininginga. Bažnyčia gi sako, kad komunizmą negalima vertinti vien tik antiliberalistiniu požiūiru. Komunizmas paliečia žmogaus prigimtį, nes jis žmogui užkrauna prievartą ir vergiją. Laisvės troškimą žmogui įdiegė Dievas. Vakaruose kai kas mano, kad toks žmogaus prigimties pažeidimas anksčiau ar vėliau bus atstatytas ir žmogus savaime nuo komunizmo išsivaduos. Bet tai klaida!

Bažnyčia komunizmą laiko ne vien tam tikra socialinio gyvenimo sistema, bet ir pasaulėžiūra. Komunizmas yra pasaulėžiūra, religija, tikėjimas, kuriuo žmonės turi gyventi ir tam jie turi būt net verčiami prievarta, nesiskaitant su bet kokiomis priemonėmis. Šveicarijos komunistų partijos suvažiavime, kuriame vienas iš delegatų padarė pranešimą apie XX partijos suvažiavimą Maskvoje, daugelis dalyvių komunistų negalėjo visai suprasti Stalino nužeminimo. Toks apie Staliną pranešimas buvo smarkiai kritikuojamas. O kai kurie komunistai net su savo vadais nuėjo teisman. Bet nieks iš delegatų nekėlė abejonės, ar ištikrųjų komunizmas neša žmonijai gerovę, ar ištikrųjų jis galįs žmoniją išgelbėti ir išlaisvinti.

Komunizmas yra pasaulėžiūra, todėl kaip pasaulėžiūrą jį reikia ir vertinti, kaip su tokia reikia ir kovoti. Bet kova bus tik tuomet sėkminga, jei komunizmas bus vispusiškai pažintas. Be to, kovojant su komunizmu reikia gerai žinoti ir Bažnyčios mokslą apie socialinį klausimą. Bažnyčios kovą su komunizmu komunistai vadina kapitalizmo ir jo interesų gynimu. Todėl jie puola Bažnyčią kaip kapitalizmo ir kapitalistų gynėją.

Kapitalizmo tikslas technikos pagalba sukurti vispusišką medžiaginę gerovę ant žemės. Taip pat ir komunizmo tikslas yra šis pasaulis, kuriame viską turi nulemti ekonominiai veiks-

niai. Jo tikėjimas remiasi žmonijos gyvenimo pažanga, kuri bus pasiekta žmogaus proto dėka, bet tam reikia žmogui parengti atitinkamas sąlygas.

Kai popiežius reikalauja koegzistencijos su tiesa, jis primena pagrindines klaidas abiejų, tai yra komunistinės ir kapitalistinės sistemų, kurios veda žmoniją prie katastrofos. Bažnyčiai rūpi ne tiek ekonominės teorijos, kurios vienaip ar kitaip yra pasišovusios tvarkyti žmonių gerovę, panaudojant žemiškas priemones. Bet Bažnyčia kelia abiejų sistemų klaidas, būtent tą, kad šioms sistemoms šis pasaulis yra viskas. Rytų ir Vakarų pasauliai religijos neskaito rimtu veiksniu. Ir jų socialinės sistemos visai nieko neprisimena apie kitą pasaulį. Religija Rytuose yra persekiojama, gi Vakaruose ji laikoma privatiniu dalyku. Antrojo Pasaulinio karo metu ir dar po karo Vakarai Bažnyčią respektavo, nes tada pasaulyje vieš-patavo sąmyšis. Su Ja buvo stengiamasi palaikyti šilti santykiai. Bet po 1948 m. į Ją vėl imta kitaip žiūrėti. Prieš tai aliantų lageris su Bažnyčios autoritetu skaitėsi. Prezidentas Rooseveltas turėjo savo asmeninį pasiuntinį Vatikane. Bet kai karo pergalė pasidarė aiški, tai santykiai su popiežiumi vėl atvėso. Prieš Jaltos nutarimus ir komunizmo pripažinimą pasaulėžiūra veltui popiežius Pijus XII protestavo. Tai buvo pirmasis ir vienintelis balsas, kuris tuomet viešai prieš Jaltos sprendimus protestavo.

Antroji abiejų sistemų klaida yra dar ir ta, kad vieni ir kiti daug pasitikėjimo skiria žmogui. Jie tvirtina, kad žmogui būti geram nereikia jokios Dievo pagalbos - malonės. Žmogus, tik savimi pasitikėdamas, gali viską nuveikti ir viską pasiekti. Užtenka jam tik to, kad jis veiks visa tai, kas yra teisinga ir gera, o tam nėra jokių sunkybių, kas jam tai kliudytų. Tai toks yra liberalų ir komunistų mokslas apie žmogų.

Trečioji abiejų sistemų klaida yra per didelis pasitikėjimas technika. Liberalai ir komunistai skelbia, kad žmogus technikos dėka pasidarys kas kart laisvesnis nuo darbo, jam nereiks skirti įvairioms gėrybėms pasigaminti tiek darbo valandų. Bet ar technikos pažanga ir ekonominių gėrybių produkcija gali visas žmogaus gyvenimo problemas išspręsti? Tai klaida, kurią skelbia komunistinis ir liberalinis pasaulis. Kai kurie mano, kad gausiai produkuojant ekonomines gėrybes,

žmonės ant žemės gyvens rojaus gyvenimu, ir tuo bus išspręstos visos žmogaus gyvenimo problemos! Bažnyčia įspėja, kad vien tik medžiaginių gėrybių produkcija gyvenimo problemų nei socialinių reikalų neišsprendžia. Tam dar reikia ir kitų priemonių, kurių reik jieškoti kur kitur.

Komunizmas yra pseudoreligija, kurios pasekėjai visu fanatizmu ją išpažįsta ir dėl jos kovoja. Jie tiki, kad komunistinė ūkio santvarka ant žemės tikrai rojų sukurs. Tikrieji komunistai yra dideli fanatikai, kurių fanatiškumą stiprina jų tikėjimas laimingu gyvenimu šioje žemėje! Socializmas nepakenčia, kad kuri nors socialinė problema būtų sprendžiama primenant Dievą, ir kad žmogui būtų reikalaujama pilnos laisvės. Pagal komunizmo mokslą žmogaus laisvė turi būti apibrėžta. Bet už tat, valstybė turi turėti pilną laisvę ir ji gali vartoti visas priemones savo tikslui siekti. Visos priemonės jai yra pateisinamos, nes prievartai jokia auka nėra didelė.

Komunizmas yra klaida ir tam tikra fikcija, nes kolektyvizacija ūkinės produkcijos neišsprendžia socialinių problemų ir neatneša vispusiškos gerovės. Tai įmanoma tik tuomet, kaip yra pareiškęs popiežius Pijus XII savo kalėdinėje kalboje 1955 m., kada žmogus savo žemiškos gyvatos užtikrinimą gali sulaukti iš tokios bendruomeninės gyvenimo santvarkos, kuri tikrai atitinka žmogaus prigimčiai. Gerovė galima tik tuomet, kai ta santvarka atitinka prigimties tvarką, kurioje gli sugyventi pirmiusiai žmogus su žmogumi, o po to bendruomenė su bendruomene ir pagaliau valstybė su valstybe. Be to, žmoguje reikia matyti neišdildomą dieviškąjį paveikslą, kuris neturi būt pamirštas ir kuriant bendruomeninio gyvenimo sistemą. Kiekvienas žmogus turi gerai žinoti, kad žmogaus asmenybė turi savo niekuo nepakeičiamą vertę, kuri turi būti nuolatiniame ryšyje su Dievu.

AR IŠ VISO YRA GALIMA BAŽNYČIOS KOEGZISTENCIJA SU KOMUNIZMU?

Tik užtenka atskleisti sovietų enciklopediją, kurioje yra surašoma visa tai, kaip sovietinis pilietis turi galvoti ir į ką jis turi tikėti. Iš tikro, ten yra surašytos visos sovietinio tikėji-

mo „tiesos“, paremtos Markso, Engelso ir Lenino posakiais. Ten rasi ir politinių klausimų aiškinimus pagal reikalą ir aplinkybes. Ne taip seniai Tito buvo apšauktas revoliucijos didvyriu. Ilgai netrukus jis vėl vadinamas atpuolėliu, išdaviku. Ir vėl po kiek laiko jis vadinamas žymiuoju komunizmo vadu. Taip esant, ar galima turėti pasitikėjimą Sovietų duotu žodžiu ar pasirašyta sutartimi? Šiandien Maskvoje lygiai tas vyksta, kas yra aprašyta Orwell romane, pavadintam „1984 Metai“. Romane rašoma apie totalistinę valstybę, kurioje randasi tokia įstaiga, kurios uždavinys, reikalui atsiradus, pakeisti visa tai, kas buvo iki šiol atspausdinta, kas jau pasidarė nenaudinga, sunaikinti ir naują reikiamą „tiesą“ vėl paskleisti. Sovietinė enciklopedija tai puikiai liūdija. Kiek jau kartų ji turėjo savo lapus išplėšti arba juos užklijuoti nauju tekstu, iš kurio skaitytojas vėl sužino naują „tiesą“.

Ką gi sovietinė enciklopedija rašo apie Vatikaną? Joje rašoma, kad ten randasi kat. Bažnyčios galvos sostas, bet kartu priduriama, kad tai yra vienas didžiausių reakcijos ir žmonių mulkinimo centrų. Gynėjas kapitalistinių interesų ir pikčiausias taikos, demokratijos ir kartu komunizmo priešas. Priešas Sovietų Sąjungos ir liaudies demokratijos, prieš kurią yra nukreipta visa Vatikano veikla. Vatikanas yra sąjungininkų įrankis, didinti jų imperialistines jėgas. Visa savo įtaka, visu katalikų Bažnyčios autoritetu yra pasidavęs reakcionierių gaivalams ir už vis daugiausia Amerikai. Iš tikrųjų, toks Vatikano aptarimas kyla iš biauriausios jam neapykantos, įžūlaus melo, nuspalvinto Maskvos įprastais koliojimais.

Keli metai Maskva pradėjo akciją už taikingą koegzistenciją. Maskva siekia kaip nors į šį tinklą įvilioti Vatikaną. Diplomatinių santykių užmezgimas su Šv. Sostu Sovietams būtų labai didelis laimėjimas. Mat, šis naujas politikos triukas būtų išnaudotas visame pasaulyje savo propagandai skelbti ir krikščionišką pasaulį įvesti į sąmyšį. Tuo būdu rezistencinė dvasia bedieviškam komunizmui krikščioniškame pasaulyje gerokai apsilptų. Už tat popiežius 1956 m. savo Kalėdų kalboje, koegzistencijos sąjūdį labai aiškiai išanalizavęs, pareiškė, kad negali būti „Jokios koegzistencijos su melu!“ Iš įvairių Vatikano sluogsnių pareiškimų matosi, kad Sovietų Sąjunga yra ateizmo ugdymo ir Bažnyčios persekiojimo cen-

tras. Galėtų Vatikanas tik tada kalbėti apie kokius nors diplomatinius santykius, jei Sovietų Sąjungoje būtų tikėjimo laisvė, būtų respektuojamos katalikų Bažnyčios teisės ir būtų pripažintas Vatikanas ne tik kaip pasaulinis suverenitetas, bet ir kaip dvasinis. Maskva saldžiažodžiavimais Vatikano niekad nesuvilios dėl taikingos koegzistencijos. Priešingumai su komunizmu yra perdaug gilūs ir platūs, ir kas svarbiausia, tie priešingumai yra esminiuose dalykuose. Ir vargu, ar kada nors sovietinė Rusija, kuri politinėje veikloje nesivadovauja tiesa ir teisingumu, ką nors Vatikane laimėtų. Tik pasikeitus sovietiniam režimui, Vatikanas galėtų Maskvon pasiųsti diplomatinį atstovą, bet ir tai tik tuomet, kai komunizmas iš pagrindų pasikeis.

Kaip gali Bažnyčia kalbėti apie koegzistenciją su komunistine Rusija, kuri šiandien yra gryno ateizmo lizdas. Štai neseniai komunistinė propaganda skelbė, kad ji jaunimui yra parengusi ateizmo „katekizmą", kuris yra suskirstytas į penkias dalis: Dievas, Religija, Kleras, Bažnyčia ir Moralė.

Ir štai kas tame „katekizme" yra dėstoma: Nesą jokio Dievo, kuris žmogui būtų davęs gyvybę. Žmogus yra tik gyvųjų celių kompleksas ir kaipo toks jis tik vykdo žmogiškąsias funkcijas. Religijos dalyje kalbama, kad religija yra ne kas kitas, kaip legendomis išgražintas fetišizmas. Jis sudarko žmogaus grožį taip, kaip raupai veidą. Kleras, girdi, tai esanti nusikaltėlių gauja, kuri yra gan gerai organizuota ir suskirstyta į atskirus gerai vadovaujamus skyrius. Dvasiškija šimtmečiais buvusi žmonių nelaimė. Popiežius nori karo, ir dvasiškija jame dalyvauja tiesioginiai ginklu rankoje. Bažnyčia maža rūpinasi dangiškais dalykais. Ji kaupia sau žemiškas gėrybes, parduodama dvasioje silpniems pirmasias vietas rojuje. Kapitalistų valdžia visada eina ranka rankon su Bažnyčia, nes ji padedanti liaudį žemame lygyje laikyti. Jokios moralės visai nesą, o tik kapitalistiniai propagandistai yra ją išgalvoję savo asmeniniams reikalams apsaugoti ir liaudį priversti skurdą kantriai pakelti, neva, kad tokia yra Dievo Valia.

Taigi, esant tokiai aktyviai ateizmo veiklai ir Maskvos viešpačiams tiesioginiai ją remiant, argi gali būti bet kokia kalba apie koegzistenciją su Bažnyčia?

LIETUVOS KONSTITUCIJOS IR PILIEČIŲ TEISĖS

DR. K. ŠIDLAUSKAS

1. BENDROS PASTABOS APIE PILIEČIŲ TEISES

Visos naujųjų laikų konstitucijos, šalia skyrių ir straipsnių, nustatančių valstybės organizacijos principus bei jos organų kompetenciją, turi ir eilę straipsnių, išvardinančių įvairias piliečių teises. Jos surašomos kaip taisyklė, į atskirą piliečių teisių skyrių. Šios teisės nustato atskiro piliečio laisvės minimumą, pastatydamos tarp valstybės ir piliečio lyg kokią užtvarą, kurios peržengti valstybė neturinti kompetencijos. Piliečių teisės yra pirmoj eilėj objektyvinės viešosios teisės normos, nustatančios valstybės valdžios apribojimą ir jos suvaržymą, kad būtų užtikrintas moderniųjų laikų valstybinėj santvarkoj pripažintos asmens laisvės ir jo turto apsaugos principas.

Savo esmėj piliečių teisių normos uždraudžia valstybei kištis į piliečiui konstitucijos garantuotą laisvės sferą. Šios teisės suteikia piliečiui galią reikalauti, kad valstybė susilaikytų nuo veiksmų, kuriais ji galėtų įsibrauti į piliečio laisvės sritį. Kitaip sakant, jos reiškia valstybės kompetencijos paneigimą, nes savo prigimty valstybės galia gali reikštis tik individualių piliečių laisvių sąskaiton.

Piliečių teisės kartais vadinamos prigimtosiomis žmogaus ir piliečio teisėmis (drots de l'homme et du citoyen) skaitant, kad žmogus, kaip protinga ir laisvos valios būtybė, gimdamas atsineša šias teises, kurios jam buvo tik patvirtintos vėliau susikūrusios valstybės.

Kaip buvo minėta, piliečių teisės yra objektyvinės teisės normos, tvarkančios individo ir valstybės santykį, bet išdavoje asmens pripažinimo teisės subjektu, bent dauguma tų teisių yra tapusios subjektyvinėmis viešosios teisės normomis. Piliečių teisinę lygybę galima būtų pasiekti vien tik objektyvinėmis teisės normomis. Vienok, iškeliant tokią objektyvinės teisės

normą į subjektyvinių teisių kategoriją, nors jos turinys neprapleèiamas, bet jis smarkiai sustiprinamas.

Individo pajungimas valstybei siekia tik tiek, kiek nustato teisės normos. Kiekvienas valstybės į individą kreipiamas reikalavimas privalo turėti juridinį pagrindą. Kiek individui lieka laisvo pasireiškimo dirvos už šių valstybės apribojimų, sudaro jo laisvės sferą. Šitoji laisvės sfera nėra vien tik faktinojo pobūdžio, bet dėl valstybės galios apribojimų ir individo pripažinimo teisės subjektu, ji turi juridinį pagrindą. Todėl individai nėra gavę savo pilietinių teisių iš valstybės malonės, bet tik dėka jų pripažinimo teisės subjektais, asmenimis, kurios padėties jiems valstybė negali atimti, nes toks veiksmas būtų už valstybės realios galios ribų.

Pagal subjektyvinės teisės normą, įstatymo siekiamas tikslas galimas vykdyti individualistinėj formoj, nes pavykus piliečiui kvalifikuoti savo reikalavimą kaip jo subjektyvinę teisę, beveik visuomet jam bus atviras administracinio arba bendrojo teismo kelias. Subjektyvinės teisės esminis pažymys yra pajėgumas įvykdyti savo teisę. Tik valstybės suteikta piliečiui individuali galia užvesti visą teisės mašiną savo interesui apsaugoti, sukuria subjektyvinę teisę. Ji kyla sujungus asmenį ir jo teisinį reikalavimą. Todėl pripažinimas individo teisės subjektu yra visų teisės santykių pradžia. Asmuo kaip teisės subjektas yra netik privatinės, bet visos teisės santvarkos pagrindinis elementas. O svarbiausias teisės subjekto pažymys yra jo pajėgumas išjudinti teismą savo individualiniams interesams ginti.

Šių aplinkybių išdavoj ir kilo tendencija surašyti tokias subjektyvines piliečių teises į atskirą katalogą, kurį pradėjo įsirašyti įvairūs kraštai į savo konstitucijas. Į tokių pilietinių teisių kategoriją paprastai įeina asmens, buto bei turto neliečiamybė, piliečių lygybė prieš įstatymus, susižinojimo paslaptis, religijos, verslo, susirinkimų, žodžio, judėjimo ir kitos laisvės. Vienok, netiek svarbu turėti konstitucijoj surašytą kiek galima pilnesnį pilietinių teisių katalogą, bet daug svarbesnis dalykas užtikrinti turimų pilietinių teisių teisminę apsaugą. Turint galvoj šią sąlygą, tenka pripažinti, kad Lietuvoje piliečių teisių saugojime, kaip toliau bus matyti, mes netiek daug buvome pažengę, net ir Lietuvos 1922 m. konstitucijos galioji-

mo laikais. Pats svarbiausias trūkumas buvo neturėjimas administracinio teismo.

2. PILIEČIŲ TEISĖS LIETUVOS KONSTITUCIJOSE

Per neilgą Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį mes buvome susilaukę net trijų konstitucijų, t. y. Lietuvos Steigiamojo Seimo priimtos 1922 m. konstitucijos, A. Voldemaro valdymo laikais Respublikos Prezidento išleistos 1928 m. konstitucijos ir paskutiniosios vad. „tautinės valstybės" kūrimo laikais paskelbtos Lietuvos 1938 m. konstitucijos.

Paprastai valstybės konstitucijoj, o ypač jos piliečių teisių skyriuj, atsispindi tautos pasiektų laimėjimų ir jos gyvenimo vertybių paveikslas. Šia prasme ypač svarbios konstitucijų įžanginės dalys, vad. preambulės. Žvelgdami į Lietuvos 1922 m. konstitucijos preambulę, mes randame, kad lietuvių tauta skelbia tą konstituciją, norėdama „sudaryti sąlygas teisingumui ir teisėtumui tarpti ir patikrinti visų piliečių lygybę, laisvę ir gerovę, o žmonių darbui ir dorai tinkamą Valstybės globą".

Kaip galima spėti, visai kitokios vertybės iškeliamos Lietuvos 1938 m. konstitucijos preambulėj, suredaguotoj kuriant „tautinę valstybę". Ištiesų, joje valstybės primatas yra visai išstūmęs pilietį ir jo reikalus, nes ten kalbama tik apie lietuvių tautą ir jos valstybę. Iškėlus Lietuvos didingą praeitį ir pabrėžus lietuvių tautos amžinąją teisę būti laisva ir nepriklausoma, toliau skelbiama toje Lietuvos 1938 m. konstitucijos preambulėj, jog lietuvių tauta yra atstačiusi savo valstybę tam, kad „vieninga valia sergėtų, kas jai iš amžių priklauso, tęstų garbingus Lietuvos žygius ir esamosios bei būsimųjų kartų pastangomis ugdytų Lietuvos galią".

Skaitant šiuos žodžius, nenoromis pajuntamas perdėtos tautinės didybės dvelkimas. Argi ne truputį keista, kad tos mielos, mažos, bet didelių dėl jos besivaržančių kaimynų apsuptos Lietuvos pats pagrindinis valstybinio gyvenimo tikslas turįs būti jos galios ugdymas. Šios didingos kalbos dvasia tikrai neviešpatavo tame paskutiniame laisvos Lietuvos Ministerių Kabineto posėdyje, kuriame buvo nuspręstas besąlyginis kapituliavimas prieš sovietinį Lietuvos užgrobiką, nebandant

padaryti net menkiausios tos „tautinės valstybės“ per eilę metų ugdytos Lietuvos galios demonstracijos.

Lietuvos 1922 m. konstitucijoj piliečių teisės surašytos II-ame jos skyriuje, pavadintame „Lietuvos piliečiai ir jų teisės“. Šis skyrius apima viso 14 straipsnių (§ § 8 — 21), kurių pirmieji du nepriklauso prie piliečių teisių kategorijos, nes jie liečia pačią Lietuvos pilietybę, o juk negali būti kalbos apie kokias nors piliečio teises, kol neturima pačios pilietybės. Nors, tiesą pasakius, kaikuriomis šių teisių, kaip pagrindinėmis žmogaus teisėmis, gali naudotis kiekvienas teisėtai krašte apsigyvenęs svetimšalis.

Lietuvos 1928 m. konstitucija, kaip žinoma, nebuvo originalus kūrinys, o tik 1922 m. konstitucijos perrašymas, padarant esminių pakeitimų tik Seimo ir Vyriausybės skyriuose, kurių pasėkoje buvo iš pagrindų pakeistas valstybės valdžios režimas. Šiaip visas jos suskirstymas skyriais bei jų antraštės paliktos tos pačios, kaip 1922 m. konstitucijoj. Tiesiog paradoksiškas A. Voldemaro režimui dalykas, kad toj jo vyriausybės priimtoj 1928 m. konstitucijoj piliečių teisių skyrius išėjęs net vienu straipsniu ilgesnis. Toks naujas yra § 19 nuostatas, leidžiąs įstatyme nurodyta tvarka steigti juridinius viešosios teisės asmenis tikybos bei kultūros reikalais rūpintis.

Visai naujas ir perdėm originalus kūrinys yra Lietuvos 1938 m. konstitucija, turinti beveik pusantro karto tiek straipsnių, kiek jų buvo kiekvienoj pirmųjų dviejų Lietuvos konstitucijų. Tiek skyrių skaičius, tiek jų antraštės yra daugumoj visai naujos. Piliečių teisės šioj konstitucijoj yra patekusios į III-jį skyrių, pavadintą „Piliečių teisės ir pareigos“. Visai natūralu, kad šioj „tautinės valstybės“ sistemoj, iškeliančioj valstybės primatą prieš pilietį, negalima buvo apsieiti be įsakmaus piliečio pareigų savo valstybei pabrėžimo pačioj konstitucijoj. Vienok, skaitant atskirus šio skyriaus straipsnius, jokio pareigų katalogo nerandama, išskyrus 17-to straipsnio 2-rą punktą, skelbiantį, kad „Piliečio pareiga — būti ištikimam Valstybei“.

3. LIETUVOS PILIETYBĖ

Nors Lietuvos pilietybės konstitucinių nuostatų iššiūrėjimas neįeitų į šio rašinio rėmus, bet jų betarpiškas aktualu-

mas išeivijos lietuviams verčia bent trumpai juos peržvelgti. Prieš porą metų buvo spaudoj kilę pasisakymų Lietuvos pilietybės klausimais, iššaukusių net oficialių Lietuvos Respublikos reprezentantų atsiliepimą.

Kaip minėta, Lietuvos 1922 m. konstitucijoj piliečių teisių skyriaus patys pirmieji straipsniai paskirti Lietuvos pilietybei ir dėl to, nors padėti tame skyriuje, bet savo esmėj neįeina į pilietinių teisių sąrašą. Dėl šios priežasties ir pats skyrius pavadintas: „Lietuvos piliečiai ir jų teisės“. Tikslesnis sutvarkymas būtų buvęs patalpinant pilietybę tvarkančius konstitucijos straipsnius į atskirą skyrių, kaip buvo padaryta 1938 m. konstitucijoj.

Šios paskutiniosios Lietuvos konstitucijos II-sis skyrius „Pilietybė“ susideda net iš penkių straipsnių (11—15 str.), išvardijančių visą eilę Lietuvos pilietybės įgijimo, jon priėmimo bei jos netekimo arba atėmimo reikalavimų, paliekant kitas sąlygas ir tvarką nustatyti įstatymui (15 str.). Reikia pastebėti, kad net 1928 m. konstitucijos pilietybės straipsniuose jau yra buvę padaryta esminių pakeitimų, perimant juos iš Steigiamojo Setimo konstitucijos, tuo tarpu kai kiti pilietinių teisių skyriaus straipsniai perrašyti beveik be jokių pakeitimų, tik kiek pataisant kalbą arba pakeičiant žodžių tvarką.

Metant atydesnį žvilgsnį į Lietuvos 1922 m. konstitucijos § 8-tą, normuojantį pilietybę, pasigendama bet kokių pozityvių pačios konstitucijos nuostatų, kokiu būdu normaliai įgyjama Lietuvos pilietybė. Viskas palikta sutvarkyti „atitinkamam“ pilietybės įstatymui, nes § 8-to pirmosios dalies tekstas toks: „Pilietybės teisė įgyjama ir jos nustojama einant atitinkamu pilietybės įstatymu“. Atkreiptinas dėmesys į aiškiai šlubuojančią teisinę terminologiją, nes kalbama apie pilietybės „teisę“. Ištiesų, pilietybė reiškia padėtį, statusą, o ne kokią atskirą teisę. Joks svetimšalis neturi teisės, o tik privilegiją, prašyti pilietybės. Gi, Lietuvoje iš lietuvių tėvų gimęs ir joje visą laiką gyvenęs asmuo negali neįgyti Lietuvos pilietybės, atseit normaliomis sąlygomis valstybė neturėtų teisės, nepripažinti jam Lietuvos pilietybės. Šitas terminologijos netikslumas pataisytas Lietuvos 1938 m. konstitucijoj, kurioj kalbama tik apie pilietybę, o ne kokią „pilietybės teisę“.

Nežiūrint trūkumo bendros deklaracijos, kaip normaliai įgyjama Lietuvos pilietybė, § 8-tas nustato aiškiai vieną prin-

cipą, būtent, kad yra galimas Lietuvos pilietybės praradimas. Šitas pilietybės „nustojimo“ nuostatas yra būtinas reikalavimas, išeinąs iš Lietuvos 1922 m. konstitucijos § 9-to, kuris skelbia, kad „Niekas negali būti kartu Lietuvos ir kurios kitos valstybės pilietis“. Lietuvos Steigiamasis Seimas buvo kažkodėl savo konstitucijoj aiškiai pasisakęs prieš bet kokią galimybę, šalia Lietuvos pilietybės turėti kurios nors kitos valstybės pilietybę. Pagal konstitucijos § 9-to aiškią kalbą, kiekvienas Lietuvos pilietis, patapęs kitos valstybės piliečių, automatiškai turįs nustoti Lietuvos pilietybės, o įstatymui beliktų tik sureguliuoti tokio pilietybės nustojimo oficialų konstatavimą.

Pagal Steigiamojo Seimo konstituciją, (§ 8 p. 2 , svetimšalis gali būti priimtas Lietuvos pilietybėn, išgyvenęs Lietuvoje gana ilgą, dešimties metų laiką. Šis ilgos rezidencijos Lietuvoje reikalavimas yra charakteringas ir kitoms Europos nacionalinėms valstybėms, paėmusioms pilietybės pagrindan asmens kilmę (jus sanguinis) iš lietuvių tėvų, o ne jo gimimo vietą (jus soli), kuris principas yra tipiškas abiejų Amerikos kontinentų valstybėms. Ypačiai naujai atsikūrusioms Europos valstybėms, turinčioms ir taip daug visokių tautinių mažumų, buvo svarbu, kad tos mažumos nebūtų didinamos, nustatant lengvas svetimšalių įpilietinimo sąlygas.

Lietuvos 1928 m. konstitucija įnešė į Lietuvos pilietybės nuostatus du svarbius pakeitimus. Šios konstitucijos § 9-tam beveik pažodžiui pakartojamas Steigiamojo Seimo konstitucijos pagrindinis pilietybės straipsnis (§ 8), bet jis papildomas atskira dalimi, kuri taip skamba: „Visos politinės teisės suteikiamos tik naturalizuotųjų vaikams, gimusiems Lietuvos pilietybėje, o patys naturalizuotieji įgyja tik aktyvias politines teises“ (§ 9 p. 3). Nors šis nuostatas buvo nuoseklus rezultatas pilietybės politikos, charakteringos nacionalinėms valstybėms, bet jo pasekmės buvo perdaug toli einančios, nes naturalizuotus Lietuvos piliečius jis bandė padaryti visiems laikams antros klasės piliečiais, niekados negalinčiais išstatyti savo kandidatūrų per jokius politinius rinkimus.

Šitokį naturalizuotų piliečių politinių teisių suvaržymą žino ir JAV konstitucija kandidatams į JAV Kongresą, bet jis yra tik laikinas, nes išnyksta išbuvus JAV piliečiu devynerius metus. Tik vienas JAV prezidentas privalo būti šiame

krašte gimęs pilietis. Nenuostabu, kad šis Lietuvos piliečius į dvi klases skirstantis principas buvo atmestas, rašant 1938 m. konstituciją.

Kitas daug svarbesnis Lietuvos 1928 m. konstitucijos įneštas pilietybės straipsnių papildymas yra buvęs dvigubos pilietybės principo įvedimas. Šią naujovę yra perėmus ir Lietuvos 1938 m. konstitucija, ją net kiek praplėsdama.

Nors Lietuvos 1928 m. konstitucija pakartoja pažodžiui Steigiamojo Seimo priimtą konstitucinį nuostatą apie negalėjimą būti kartu Lietuvos ir kitos kurios valstybės piliečiu, bet prie jo prideda tokį papildymą: „Lietuvos pilietis tačiau nepraranda savo pilietybės teisių, patapęs kurio Amerikos krašto piliečiu, jei atlieka tam tikras įstatymo nurodytas pareigas“ (§ 10 p. 2). Reikia manyti, kad tokį dvigubos pilietybės principo įvedimą paskatino anais laikais vykstanti lietuvių emigracija į Pietų Amerikos kraštus. Matyti norėta, kad šie tautiečiai, įsigiję kurios nors Amerikos valstybės pilietybę, galėtų pasilaikyti ir Lietuvos pilietybę. Taip pat lietuvių kilmės JAV pliečiai, grįžę apsigyventi Lietuvon, galėjo gauti Lietuvos pilietybės pripažinimą, neprarandant JAV pilietybės. Įstatymo nurodytų sąlygų atlikimas užsienyje gyvenantiems Lietuvos piliečiams turėjo būti ne kas kitas, o tik reguliarus registravimasis Lietuvos konsulatuos.

Žvelgiant į Lietuvos 1938 m. konstitucijos pilietybės skyrių, pirmoj eilėj tenka atkreipti dėmesį į bendrą nusakymą, kad Lietuvos pilietybė įgyjama gimimu, jungtuvėmis ar kitokiu šeimyniniu ryšiu, taip pat jos optavimu arba jos atgavimu (11 str.). Sekantis straipsnis išvardija net tris asmenų kategorijas, kas gali būti priimtas Lietuvos piliečiu, būtent: 1) lietuvis, apsigyvenęs Lietuvos valstybėje; 2) nelietuvis, išgyvenęs Lietuvos valstybėje bent dešimtį metų ir 3) asmuo, nusipelnęs Lietuvos valstybei. Labai svarbus yra principas, leidžiąs suteikti pilietybę kiekvienam lietuviui, kai tik jis apsigyvena Lietuvos valstybėje. Daug menkesnės svarbos naujovę įvedė principas, pagal kurį leidžiama suteikti pilietybę Lietuvos valstybei nusipelniusiems asmenims.

Apie dvigubą pilietybę kalba 1938 m. konstitucijos 13-tas straipsnis, kurio tekstas toks: „Pilietis, įgijęs svetimą pilietybę, netenka Lietuvos pilietybės. Įstatymo nurodytais atvejais

pilietis, turėdamas svetimą pilietybę, gali ir nenustoti Lietuvos pilietybės". Vėl tenka atkreipti dėmesį, kad principe svetimos pilietybės įsigijimas Lietuvos piliečiui normaliai neša Lietuvos pilietybės nustojimą. Tik kaip išimtis iš šios taisyklės numatyta galimybė, kad įsigijus svetimos valstybės pilietybę galima ir toliau pasilikti Lietuvos piliečiu. Lyginant šį nuostatą su 1928 m. konstitucijos sąlygomis, reikia atkreipti dėmesį į kiek praplėstą šios išimties apimtį, nes anksčiau Lietuvos pilietybę galėjo neprarasti tik asmuo „patapęs kurio Amerikos krašto piliečiu", o dabar Lietuvos pilietybė galėjo būti paliekama šalia bet kurios kitos valstybės (nebūtinai tik Amerikos kraštų) pilietybės.

Lietuvos 1938 m. konstitucijos 14-tas straipsnis numato pilietybės netekimą tiems Lietuvos piliečiams, kurie bent dvejus metus negyvena Lietuvos valstybėje ir yra nutraukę ryšius su Lietuvos gyvenimu. Šitokį nuostatą, ypač jo antrąją dalį, kalbančią apie ryšius su Lietuvos gyvenimu, tenka laikyti logiška išvada iš kraujo ryšiais grindžiamos pilietybės sampratos. Taikant pagal analogiją šį nuostatą prieš savo norą už Lietuvos ribų atsiradusiems Lietuvos piliečiams, galima drąsiai teigti, kad kiekvienas lietuvis, kuris nutraukia ryšius su lietuviškuoju gyvenimu išeivijoj, pats savo noru pasirenka galimybę netekti Lietuvos pilietybės ir dėl to neturėtų teisės skųstis, jei jam atsikūrusioj nepriklausomoj Lietuvoj nepripažintų jo pilietybės. Žinoma, šį nuostatą galima buvo lengvai panaudoti, Lietuvos pilietybei atimti iš politinių pabėgėlių, prieš jiems įgyjant kurio nors kito krašto pilietybę, nes šio straipsnio 2-ji dalis sako, jog „Pilietybė gali būti atimta už veiksmus prieš Valstybės saugumą".

Paskutinysis pilietybės skyriaus 15-tas straipsnis paveda įstatymui nustatyti kitas pilietybės įgijimo, priėmimo Lietuvos piliečiu, pilietybės atėmimo bei jos netekimo sąlygas ir tvarką. Aiškiai išskiriamos pilietybės netekimo ir jos atėmimo sąvokos.

(Straipsnis bus tęsiamas)

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA PIETŲ AMERIKOJE

POVILAS GAUČYS, Chicago, Ill., JAV.

P. Amerikos šalys yra katalikiškos, bet katalikai politinių reikalų tvarkyme ten labai mažai teturėjo įtakos. Kai 1947 m. Montevideo mieste pirmą kartą susirinko įvairių P. Amerikos valstybių krikščionių demokratų partijų ir grupių atstovai, iš jų tik Urugvajuj ir Čilėj tebuvo tikros kr. dem. partijos su atstovais parlamente. Didžiausių P. A. valstybių — Brazilijos ir Argentinos — atstovai teatstovavo studijų grupes, kurios netgi nesiruošė reikštis politikoje, tokios silpnos jos tebuvo. Tuo metu beveik visa P. Amerika buvo diktatorių valdoma, joje nebuvo vietos iš viso demokratijai, grupelės turtuolių valdė pinigą, o didžioji gyventojų masė skurdo ir nepasitenkinimo stumiama, linko į komunizmą. Ir jeigu P. Amerika nenukrito į komunizmo blėbį, tai tik dėl perdaug kieto stalinizmo bukumo, nes nesugebėjo išnaudoti tuo metu buvusių ir vis dar tebesančių jam palankių sąlygų.

Kai 1949 m. antru kartu Montevideo susirinko kr. dem. delegatai, jie visi sutarė komunizmą ir neofašizmą (peronizmą ir kitas diktatūras) laikyti savo didžiaisiais priešais, kurių akivaizdoje reikia aiškiai nubrėžti savo pozciją. Tada priimtos rezoliucijos tebegalioja ir šiandieną. Tačiau turėjo prabėgti beveik septyneri metai, kad galėtų įvykti trečias suvažiavimas, kuris įvyko 1955 m. Santiago, Čilėje. Per tą laiką P. Amerikoje ir pasaulyje įvyko labai svarbių krikščioniškai demokratijai faktų. Europoje ją atstovavusios partijos beveik visos išliko valdžioje, kurią buvo paėmusios tuoj po karo, ir buvo atlikusios nuostabų dvasinio ir medžiaginio atstatymo darbą. Tradicinės schemos, pagal kurias katalikai politinėje dirvoje rodėsi kaip atkaklūs autoritetyvinių ir pasenusių institucijų palaikytojai, o ekonominėje ir socialinėje dirvose, — kaip kapitalistų rėmėjai ir priešingi darbininkų pakilimui — buvo nebegrąžinamai sugriautos. Šis pavyzdys turėjo didelės

---

Rašant šį straipsnį pasinaudota medžiaga, sutelkta **Congresos Internacionales Democrata - Christianos Editorial del Pacifico,** S. A. Santiago de Chile, 1957, 412 p. **P.G.**

įtakos pažangesnioms P. Amerikos valstybėms, kuriose per tą laiką subrendo gabūs ir įtakingi vadai, sugebėję įsigyti pasitikėjimą ir į savo eiles patraukti daug pasekėjų. Per Santiago kongresą paaiškėjo, kad krikščioniškoji demokratija jau pergyveno paruošiamąjį, akademinį laikotarpį, ir kad jau yra politinis judėjimas pilnoje eigoje. Pietų Amerikoje jis pasireiškė kaip griežtai priešingas betkokiai diktatūrai, išeinąs iš principo, kad tik gyvendamos laisvėje tautos gali būti auklėjamos laisvei, ir kad politinės laisvės neužtenka; reikia, kad ji būtų vykdoma ir ekonominėje bei socialinėje srityse. Tuo būdu krikščioniškoji demokratija užsidėjo sau uždavinį, kurį bus sunku įgyvendinti kontinente, kur diktatūros nėra išimtis ir kur katalikai ,nors nominaliai sudarą daugumą, neparodo reikalingos energijos, ginant savo politines teises bei reformuojant socialinę bei ekonominę gyvenimo strūktūrą.

KR. DEMOKRATAI ATSKIROSE P. AMERIKOS ŠALYSE

1. *Argentina.* Argentinos kr. dem. turi ilgą istoriją, siekiančią XX šmt. pradžią, kai gerai susiorganizavę, jie laimėjo svarbiausias darbininkų unijas, įsitvirtinusias šalies sostinėje. Tačiau netrukus tasai judėjimas išnyko iš politinio Argentinos gyvenimo.

Apie 1930 m. naujos grupės prisidėjo jau prie esančių ir žengė kr. demokratijos keliu. Apie 1943 - 46 m. susidarė nedidelės kr. dem. grupės įvairiuose šalies miestuose. Apie tą laiką kr. dem. mėgino palaužti peronistų partija, kuri dėjosi tikra tautos ir tikėjimo gynėja ir žadėjo įvesti privalomą religijos mokymą. Kr. dem. mėgino demaskuoti peronistus, tvirtindami, kad jie pavirs totalitarine jėga, griaunančia Bažnyčią, ir durimis, per kurias įeis komunistai. Vėlybesni įvykiai tai patvirtino.

Per pirmuosius trejus diktatūros metus kr. dem. išvystė didelę veiklą. Nuo 1945 m. diktatūra vis tvirtėjo, ir kr. dem. nebegalėjo viešai pasireikšti, turėjo pereiti į pogrindį ir studijavo tautines problemas bei sąmoninos kr. demokratijos principuose, laukdami diktatūros žlugimo ir ruošdamies didelei atsakomybei.

1954 m. kr. dem. suvažiavo į Rosario, priėmė partijos pagrindinius principus ir ryžosi savo veiklą išplėsti visoje šalyje.

Tai buvo labai sunkus uždavinys, nes jiems nebuvo leidžiama laisvai judėti. To nepaisant, nuo 1954 ligi 1955 jie sugebėjo įsteigti kr. dem. partijos skyrius beveik visuose respublikos centruose, taip kad dabartiniu metu kr. dem. partija veikia 23 Argentinos provincijose.

Žlugus peronizmui, prie kr. dem. prisirašė labai daug narių. Vieni iš pašaukimo, kiti tikėdamies geriau apginti savo ekonominius interesus. Kraštutiniai dešinieji taip pat pasiskelbė krikščionimis demokratais, kurie tikriesiems kr. dem. iš pradžių sudarė nemažų sunkumų.

Kr. dem. savo manifestuose pasisakė palaiką kaikuriuos darbininkų laimėjimus, pasiektus Perono valdymo laikais, nors ir jų laisvės kaina.

Argentinos kr. dem. buvo susiorganizavę provincijomis, vėliau turėjo susijungti į federaciją, kas ir buvo padaryta per 1955 m. suvažiavimą. Dabartiniu metu Argentinos kr. dem. sudaro didelę šalies politinę jėgą.

2. *Bolivija.* Bolivijos kr. dem. judėjimas tebėra dar labai jaunas. Jis prasidėjo studijomis Bažnyčios doktrinos studentų tarpe. Tuo būdu 1948 m. atsirado integralinio humanizmo studijų grupė La Paz ir Cochabamboje, o 1950 m. Potosi. Tuo pačiu laiku La Paz, o 1951 m. Sucre, įsteigiamas universitetinis katalikų frontas, tikslu išvystyti politinę veiklą universitetuose ir įsikišti į kovas, kurias tuo metu boliviečių tauta vedė su kasyklų savininkais ir jų šalininkais, valdžiusiais šalį.

1952 m. įvyko revoliucija. Buvo sudaryta milicija iš kasyklų darbininkų ir kaimiečių. Tuo būdu žemiausi boliviečių tautos sluogsniai įsijungė į tautos gyvenimą po daugelio amžių išnaudojimo.

Dabartiniu metu susidarė tokia būklė: iš vienos pusės marksistai, pasiskelbę tautos gynėjais, demagoginėm kalbom palenkė žmonių sipatijas; iš kitos gi pusės reakcinė partija, pasiskelbusi ginanti katalikų tikėjimą ir kovojanti prieš komunizmą, reikalavo visus Bolivijos krikščionis ją remti šioje kovoje.

Bolivijos kr. dem. atsidūrė kryžkelėje: jie negalėjo prisidėti prie revoliucinio judėjimo su marksistinėm ir demagoginėm tendencijom, sukeliančiom klasių neapykantą, nei pritapti prie Bolivijos socialistų falangos su jos aiškiu fašistiniu po-

linkiu, juo labiau, kad ji, per 50 metų kartu su feodalais valdydama kraštą, stengėsi atgauti prarastus turtus..

Taip dalykams esant, krikščioniško nusiteikimo žmonės 1953 m. ryžosi suorganizuoti krikščionių dem. partiją. 1954 m. pirmą kartą suvažiavę paskelbė savo principus ir nusistatymą politiniais šalies reikalais. Nuo to laiko ligi 1956 m. kr. dem. sutelkė 1000 kovotojų, susidarančių iš inteligentų, darbininkų ir ūkininkų. Bolivijos kr. dem. partija stengiasi būti liaudies partija, nori, kad josios principai būtų tikra vargšų, gyvenančių Bolivijos žemėje, laisvės ir teisingumo troškimų išraiška.

3. *Brazilija.* Brazilijos kr. dem. partija buvo įsteigta 1946 m., bet pradėjo veikti tik 1949 m., prieš tai tenkinos katalikiška akcija. Ji turi skyrius 15 iš 20 Brazilijos provincijų. Po 5 metų kovos ji turi 300 miestų tarybų atstovų, 50 burmistrų, 20 valstijų atstovų ir 3 kongreso atstovus. Paskutiniuose prezidentiniuose rinkimuose jos kandidatas gavo 3 mil. balsų, priešininkas buvo išrinktas 300,000 balsų persvara.

Bendrai, Brazilijos kr. dem. labai originaliai susitvarkę. Jie įvedė naują tvarką rinkimuose: kandidatas turi pasisakyti kaip jis galvoja išspręsti tą ar kitą konkrečią problemą. Kr. dem. kandidatai nešaukia skaitlingų mitingų. Jie renkasi atskirose šeimose, kur sueina 10—15 asmenų. Kandidatas jiems išaiškina savo partijos principus ir numatomus atlikti darbus. Savo ruožtu, kiekvienas dalyvis pasižada sušaukti panašų susirinkimą pas save. Tuo būdu sujudinami platūs gyventojų sluogsniai, partijai nieko nekainuoja propaganda, o žmonės tiesioginiai susipažįsta su kandidatais, atstovais, senatoriais ir partijų veikėjais.

4. *Čilė.* Kr. dem. judėjimas Čilėje prasidėjo su pirmomis popiežių enciklikomis mašinizmo ir pramonės raidos reikalais. 1925 — 1932 m., diktatūrai slegiant, daugelis partijų subyrėjo, tačiau konservatyvinė partija greit vėl sustiprėjo ir tęsė savo veiklą. Radikaliau nusiteikusi jaunuomenė, matydama, kad konservatyvų partijos struktūra nėra tinkama visoje pilnumoje vystyti krikščioniškas doktrinas, sudarė vadinamą Tautinę Federaciją. Abi krikšč. dem. grupės tiek buvo pasistūmusios politinėje veikloje, kad 1946 m. išstatė savo kandidatą į prezidentus. Nors rinkimų nelaimėjo, bet labai išpopuliarino savo principus. Netrukus abi grupės davė ministerių kabinetui savo

žmones, kuriems teko labai sunkiose politinėse sąlygose veikti. Pastaraisiais metais abi grupės susijungė ir dabar vadinasi Socialkrikščioniška Federacija. Jos įtaka tiek išaugo, kad ji vadovauja daugumai universitetinių grupių, atseit dauguma akademinio jaunimo inspiruojama krikščioniškų idealų. Tą patį galima pasakyti apie darbininkų unijas. Per 1957 m. rinkimus Čilės krikš. demokratai laimėjo 2 senatorius, 15 parlamento atstovų, gaudami 12,8% visų balsų, 159 burmistrus ir 1552 miestų tarybų atstovus.

5. *Kolumbija.* Kolumbijoje nėra kr. dem. partijos. Tėra tik judėjimas „Testimonio" (Liudijimas), kuris nenori patapti partija. Kolumbijos katalikai galvoja, kad svarbiausias jų tikslas yra išlaikyti Bažnyčios vieningumą ir integralumą, o per ją kiekvienam žmoguje vis tobulesnį Dievo paveikslą. Šį gilų krikščioniško humanizmo principą katalikai negalį išduoti, ir todėl katalikų politikams susiskaldžius, išduodamas Kristus ir suardomas Jo mistinis kūnas. Jie laiko, kad vienintelis integralinis judėjimas, galįs siekti tų asmeninių ir socialinių tikslų, yra Bažnyčia, veikianti per hierarchiją ir tikinčiuosius. Šie gi, savo ruožtu, veikia per judėjimus, sudarytus iš hierarchijos pakviestųjų ir tikinčiųjų. Šia kryptimi tikisi išsivystyti ir „Liudijimas". Tuo būdu hierarchai, tikintieji oficialiai hierarchų pašaukti ir tikintieji su hierarchų pritarimu, krypsta į tą visuotinį apaštalavimą ir sudaro integralinį judėjimą, kurį vykdo Bažnyčia.

6. *Peru.* Peru valstybėje krikščioniškas judėjimas žengia dar pirmuosius žingsnius. Jam davė pradžią 1943 m. įsteigta katalikų studentų unija, kuri studijavo ir platino krikščioniškas doktrinas, tikėdama vėliau galėsianti išvystyti politinę veiklą.

1947 m. susiorganizavo kr. dem. grupė. Ji stengėsi įsigyventi į krikš. demokratų principus ir juos skleisti. 1948 m. susidarė tokia politinė būklė, kad reikėjo pasireikšti konkrečia politine veikla ir, tada buvo įsteigtas „Populiarinis Demokratinis Judėjimas", kurį rėmė įvairios grupės, tačiau karinis perversmas jo veiklą sužlugdė. Dėl to vėl prasidėjo studijinis darbas, kuris buvo plečiamas įvairiuose šalies miestuose. Į tas grupes spietėsi laisvųjų profesijų žmonės, studentai ir dar-

bininkai. Politinėms sąlygoms pagerėjus, 1955 m. buvo įsteigtas „Krikščioniškas Demokratinis Judėjimas“. Jo skyriai buvo suorganizuoti didesniuose krašto centruose, dedant visas pastangas, kad trumpiausiu laiku būtų įsteigta kr. dem. partija su aiškia programa ir nuolatiniais organais. Judėjimui priklauso daug studentų ir darbininkų, o tai duoda vilties, kad netolimoje ateityje jie sudarys stiprų partijos nugarkaulį.

7. *Urugvajus.* Urugvajaus kr. dem. partija gyvuoja jau 55 metai, tačiau vadinasi „Urugvajaus Politinės Vienybės Partija“. XIX štm. gale ir XX pradžioje Urugvajuj buvo įsigalėję kraštutiniai kairieji, kurie nuėjo ligi to, kad persekiojo religinį judėjimą. Taip dalykams esant, kr. dem. pasirinko aną savo partijos vardą.

1907 m. Montevideo suvažiavime buvo padėtas politinės partijos kertinis akmuo. 1912 m. buvo sušauktas pirmas kongresas ir priimta programa. Tuoj po to pradėtas persekiojimas pažadino katalikų entuziazmą ir apsigynimo reikalą. 1917 m. steigiamojo seimo rinkimuose kr. dem. pravedė vieną savo atstovą. Nuo to laiko kiekvienuose rinkimuose Urugvajaus kr. dem. vis turėdavo savo atstovą, o 1931 m. pavyko pravesti jau tris. 1938 m. po perversmo įvykusiuose rinkimuose jie laimėjo 12 atstovų. Dabartiniu metu jie turi 1 senatorių, 5 atstovus, 13 valstijų atstovų, ir už juos paduodamas balsų skaičius siekia 5% visų balsų. Ir jeigu nebūtų įstatyminės diskriminacijos, proteguojančios didžiasias partijas, kr. dem. turėtų daug skaitlingesnį atstovų skaičių.

Urugvajaus kr. dem. kietai kovoja dėl šeimos integralumo; jie mėgino ją ekonomiškai sustiprinti, duodant teisingesnį atlyginimą. Jie smarkiai kovojo dėl darbininkų teisės dalyvauti įmonės valdyme ir pelne. Urugvajuj yra 600,000 neturinčių tinkamos pastogės. Valdžia norėtų išspręsti šią problemą, bet negali; privatūs kapitalai gali, bet nenori. Kr. dem. pasiūlė įstatymo projektą, pagal kurį kiekvienas, turįs virš 100,000 pezų, 4% moka į fondą, iš kurio lėšų būtų statomi nepasiturintiems namai. Jų siūlymu Urugvajaus mokesčiai paskirstyti pagal kiekvieno mokėtojo ekonominį pajėgumą.

Apie kr. dem. veiklą kitose P. Amerikos valstybėse, deja, neturime duomenų.

PIETŲ AMERIKOS KRIKŠČIONIŠKOS DEMOKRATIJOS PAGRINDAI

Augščiau minėtasis pirmas krikščioniškų grupių atstovų suvažiavimas Montevideo (1947 m.) nutarė įsteigti tarptautinį judėjimą vienu bendru vardu, kurio tikslas bus studijų ir veiklos pagalba įkurti tikrą politinę, ekonominę ir kultūrinę demokratiją, pagrįstą krikščioniško humaniškumo principais, laisve, pagarba žmogaus asmeniui, saugojamą nuo vis beaugančių neofašizmo, komunizmo ir kapitalizmo pavojų. Judėjimo pagrindai yra sekantys:

1. Judėjimas remiasi krikščionišku socialiniu mokslu.
2. Judėjimas vykdys integralinio humanizmo principus.
3. Judėjimas neturės konfesinio pobūdžio. Jame galės priklausyti visi, sutinką su šitais principais.
4. Judėjimas stengsis išvaduoti kaimų ir miestų darbininkus, suteikiant jiems teisių ir prievolių politinėje, ekonominėje ir socialinėje srityse.
5. Judėjimas laiko būtina, vykdant sugyvenimą tarp žmonių, visišką atstatymą etikos ir teisės ir jų užfiksavimą įstatymuose. Todėl atmeta betkokią diktatūrą politinėje, ekonominėje ir kultūrinėje srityse ir betkokį valstybės funkcijų perdėjimą.
6. Judėjimas atmeta ir kovoja su visokiomis fašizmo apraiškomis, bet kokiu vardu ir forma pridengtomis, ir kurį čia vadiname neofašizmu.
7. Judėjimas atmeta ir kovoja su komunizmu, lygiai kaip ir antikomunizmu, po kuriuo slepiasi betkokia antidemokratinė reakcija.
8. Judėjimas stengiasi nugalėti kapitalizmą, individualinį ar valstybinį, ekonominio humanizmo pagalba. Ekonominis humanizmas organizuoja ekonomiją turėdamas tikslu patenkinti medžiaginius žmogaus reikalus. Tuo siekdamas turi vaduotis mažiausia šiomis penkiomis pagrindinėmis kryptimis: 1. moralinio prado persvara prieš pelną; 2. Vartojimo persvara prieš gamybą; 3. darbo persvara prieš kapitalą; 4) Savininko pakeitimas draugija; 5) Algos pakeitimas dalyvavimu pelne.
9. Judėjimas stengsis galimai greičiau pasiekti teisingesnio nuosavybės, kaip laisvės ir pažangos ekonominio pagrindo,

paskirstymo; iškeliant smulkaus ūkio, prekybinės ir pramoninės nuosavybės reikšmę.

10. Judėjimas pripažįsta reikalą objektyvių studijų kiekvienos šalies esamos būklės, tuo būdu, kad pakitimai įvyktų ramiai, be smurto.

11. Judėjimas laiko pagrindiniu dalyku šeimos krikščioniškumą ir jos apsaugą sutuoktuvių vienumo ir neišardomumo pagrindu.

12. Judėjimas stengiasi išplėsti nemokamą švietimą ir auklėjimą, pagrįstą krikščioniškais idealais, visiems žmonėms, nedarant jokių socialinių skirtumų. Atmeta betkokį valstybinį auklėjimo monopolį, tiesioginį ar netiesioginį, ir pripažįsta natūralią tėvų teisę orientuoti savo vaikų auklėjimą.

13. Judėjimas laiko teisę sudarinėti unijas ar sindikatus kaip nepažeidžiamą žmogaus teisę darbe, kurio vykdymas reikalauja visiškos teisinės lygybės visoms dirbančiųjų kategorijoms. Taip pat sindikalinį judėjimą laiko skubia būtinybe ir skatina krikščionių pilną dalyvavimą jo raidoje.

14. Judėjimas stengsis prisidėti prie žmonijos organizavimo, tuo nedarant žalos atskiroms valstybėms, į vieną tarptautinę bendruomenę, kuri gins žmogaus teises, nustatys valstybių teisinę lygybę besąlyginės ir visuotinės teisminės galios pagrindu, ir kuri įgyvendins bendrą taikos gėrį. Judėjimas atmeta betkokius nacionalizmus, imperializmus, antisemitizmą ir visokias tendencijas, iššaukiančias nesantaiką ar karą.

15. Judėjimas rekomenduoja jame dalyvaujantiems katalikams esminį reikalą gilaus krikščioniško gyvenimo, integruoto į bažnyčios liturginį gyvenimą.

Šitie principai 1955 m. įvykusiam Tarpt. krikščionių demokratų kongrese Santiago, Čilėje, buvo ne tik patvirtinti, bet dar smulkiau išryškinti ir paaiškinti, taip kad sudaro ištisus traktatėlius, kiekvienam lengvai suprantamus. Čia pravers pažymėti, kad šitame kongrese dalyvavo Europos ir Amerikos kr. dem. atstovai, jų tarpe ir Lietuvos, Latvijos, Lenkijos, Čekijos. Jie patiekė pranešimus apie savo šalių būklę ir krikš. dem. partijų veiklą. Jų pastangom kongresas priėmė genocidą ir priverstinus darbus smerkiančias rezoliucijas, o taip pat apie šalis už geležinės uždangos, reikalaujančias joms laisvės ir smerkiančias smurtą, persekiojimus ir kviečiančias laisvąjį pasaulį kovoti dėl tų tautų išlaisvinimo.

LAISVĖ IR TOLERANCIJA

P. MALDEIKIS

Atitrūkus laisvajame pasaulyje gyvenantiems lietuviams nuo savosios žemės ir patekus jiems į emigrantams charakteringas išsibarstymo tendencijas, jų politiniuose pasisakymuose gana ryškiai pasirodė perdėto individualizmo ir perdėtos laisvės kultas.

Kad nenuslystume nuo krikščioniškosios laisvės sampratos ir kad nesusipainiotume liberalistiniuose prieštaravimuose, šiuo metu mums labai aktualu išaiškinti įvairius laisvės problemos atžvilgius ir jų vertinimą krikščioniškosios pasaulėžiūros šviesoje.

1. LAISVĖS SAMPRATA

Laisvę suprantame kaip galimumą savarankiškai apsispręsti ir veikti. Nuo tokio apsisprendimo galimumo buvimo ar nebuvimo pareina, ar žmogus ką darė laisvai ar ne. Tokio apsisprendimo charakteris pareina nuo dviejų priežasčių: 1) kokių žmogus turi užsimojimų bei siekimų ir 2) kiek jis turi sąlygų bei priemonių jiems patenkinti. Jei jis turi tokių priemonių pakankamai arba net ir daugiau negu siekimų, jis jaučiasi laisvas juos patenkinti. Priešingai, jei jo siekimai yra didesni, negu jis turi priemonių jiems realizuoti, jis jaučiasi nelaisvas.

Skiriame dar vidinę ir viršinę laisvę. Jei žmogaus apsisprendimo galimumai pareina tik nuo viršinių kliūčių buvimo ar nebuvimo, tada kalbame apie viršinę laisvę. Tačiau kam nors savarankiškai apsispręsti bei veikti gali būti ne tik viršinės kliūtys (kitų prievarta, mus varžą įstatymai, neturtas ir kt.), bet ir paties žmogaus linkimai bei įpročiai, pvz., alkosolizmas, baimė, egoizmas. Kai šias kliūtis žmogus nugali, tada jis turi vidinę laisvę. Panašia vidine laisve mes naudojamės, kai savo apsisprendimus palenkiame savo principams, kai nevengiame sunkumų jiems apginti, žodžiu, kai mes jaučiamės turį savo valios laisvę.

2. LAISVĖS IDEALAS IR JO GALIMUMAS

Tvarkytis nuo nieko nepriklausomai ir būti laisvam savo

veiksmuose bei siekimuose — yra vienas giliausių žmogaus prigimties linkimų, kuriam patenkinti niekas nesijaučia turįs pakankamai sąlygų. Gyvendamas daiktų ir žmonių pasaulyje, niekas nesijaučia visiškai laisvas daryti, ką tik nori, ir gyventi, kaip tik nori. Žmogų varžo aplinkos fiziniai reiškiniai, jo veikimą apriboja ir valstybės įstatymai. Varžo jį socialiniai papročiai bei tradicijos ir moraliniai reikalavimai, o jo laikymąsi normuoja ir religiniai įsitikinimai. Dažnai jo užsimojimus sutrukdo kitų žmonių interesai bei reikalai, o jo asmeninį gyvenimą apriboja tėvai, vaikai, žmona, vyras ir kiti su jo gyvenimu surišti asmens. Varžo jį, pagaliau, jo paties turtas ar neturtas, jo paties sugebėjimai ar nesugebėjimai, ir daugybė kitų įvairių faktorių trukdo jam būti visiškai laisvam, veikti visiškai laisvai ar gyventi, kaip tik jam patinka. Dėl jų žmogus neturi visiškos laisvės nei savo norams įvykdyti, nei stipriausiems savo linkimams patenkinti, nei daryti, kada ką tik nori, nei turėti, ko tik nori, nei, pagaliau, sunaudoti savo turtą, kaip jis nori.

Mažiau nuo viršinės aplinkos pareina įsigijimas vidinės laisvės. Tačiau, siekdamas viršinės ar juslinės laisvės, žmogus visada susiduria su įvairiomis kliūtimis ir neturi sąlygų tiems siekimams patenkinti. Kiekvieno mūsų vienokios ar kitokios laisvės siekimas susiduria bei susikomplikuoja su kitų mums artimų ar tolimų asmenų siekimais, reikalais ir teisėmis bei įvairių gyvenimo sričių reikalavimais, — ir mes labai dažnai pasijuntame nebelaisvi. Todėl neretam laisvė bent tam tikrais momentais ima rodytis, kaip laimingumo būsena, o jos siekimo apribojimai ima rodytis nelemtomis kliūtimis į laimę ir asmeninio nelaimingumo priežastimis. Tuo būdu laisvė įsijungia į vertybių kategoriją, ir jai skiriama kartais labai aukšta, o kartais ir žemesnė vieta dvasinių vertybių skalėje. Vieni ją padaro svarbiausiu gyvenimo idealu ir nori jo siekti, bandydami atsipalaiduoti nuo įvairių socialinių, ekonominių, moralinių ir religinių normų bei apribojimų, kad galėtų gyventi ir kurti, kaip jie nori. Kitų gi supratimu, tokios kraštutinės pastangos atsipalaiduoti veda ne į laisvę, o į dar didesnę nelaisvę bei nusivylimą: noras atsipalaiduoti nuo pastovių moralinių normų veda žmogų į vidinę nelaisvę ir moralinį chaosą; noras turėti ko mažiausia ekonominių apribojimų veda tik į

ekonominį išnaudojimą, o apskritai vieno individo noras turėti daugiausia laisvės dažnai neša kitiems vienokią ar kitokią nelaisvę ar bent sudaro kliūčių siekti savo laisvės.

3. LAISVĖ IR PASAULĖŽIŪRA

Laisvė yra viena vertybių, įgalinanti žmogų išplėtoti bei išskleisti savo asmenybę ir padedanti jam kurti bei pasisavinti kitas dvasines vertybes. Tačiau jos vaidmuo žmogaus gyvenime pareina nuo jo pasaulėžiūros, būtent, kaip jis supranta Dievą, žmogų, jo gyvenimo esmę bei jo tikslus, vertybių sistemą bei jų gradaciją. Jei netikinčiam neatrodo prasminga varžyti sau gyvenimą jam nenaudingais moraliniais reikalavimais, kuriuos jis supranta tik kaip socialinius papročių standartus, ir jei jo svarstymuose apie laisvę dažniau figūruoja tie jos atžvilgiai, kurie koncentruojasi į viršinę ir juslinę laisvę, tai tikinčiam Dievo ir žmogaus santykiai ir žmogaus gyvenimo tikslai sudaro elgesio reikalavimų bei normų sistemą, su kuria turi derintis visi kiti jo apsisprendimai. Todėl tikinčiam laisvė jau nėra ta išidealizuota aukščiausia vertybė, ir jo vertybių sistemoje jos siekimas ir pats jos supratimas turi derintis su kitomis vertybėmis: religija, morale, tiesa, bendrąja gerove, teisingumu ir t.t. Todėl ir tikinčių moralė ne tiek pasigenda didžiausios individualinės laisvės, kiek pabrėžia reikalą būti savo sieloje nepriklausomu nuo savo paties polinkių, impulsų ir biologinių tikslų vyravimo. Krikščioniškoji moralė visada daugiau kalba apie vidinę laisvę ir daugiau dėl jos kovoja, negu tie, kieno pasaulėžiūroje nėra Dievo įstatymų ir amžinybės reikalavimų. Šiems daugiau carakteringas yra pasigedimas laisvės, kuri padarytų gyvenimą šiaip įdomų. Tačiau, kieno apsisprendimus sąlygoja Dievo ir žmogaus santykiai, tam tų santykių harmoningumas bei tvarkingumas pasidaro centriniu siekimu, su kuriuo jis derina ir savo individualaus gyvenimo tendencijas, ir savo kultūrinius bei politinius užsimojimus, ir savo socialinius santykius. Todėl tikinčiam laisvė nėra visų aukščiausias idealas: kaip žmogus, jis ją labai vertina, jos siekia, kratosi pašalinės prievartos ir neprasmingų suvaržymų, tačiau savo asmeniniame gyvenime jis ją palenkia kitoms vertybėms bei principams. Jis nenori apribojimų bei suvaržymų iš viršaus, tačiau jis žino laisvės vietą ir vaidmenį savo verty-

bių bei principų sistemoje. Tikinčiųjų laisvės supratimas niekada nėra ekskliuzivistinis, nes didelis laisvės garbinimas savaime daro sugestiją į juslinės laisvės kultą. Krikščioniškoji pasaulėžiūra, palenkdama laisvę religiškai sakcionuotos moralės reikalavimams, tokiai laisvei prieštarauja ir ją vertina moralės šviesoje, nežiūrint, ar ji reikštųsi meno kūryboje ar žmogaus gyvenime. Krikščioniškoji pasaulėžiūra laisvę respektuoja ir jos siekimus palaiko tiek, kiek ji nesipriešina moraliniams reikalavimams ir krikščioniškai suprastam teisingumui. Tačiau ji čia per daug neidealizuojama, nes ji perdėta individualiniame gyvenime išvirsta moraliniu palaidumu, o perdėta ekonominė laisvė išvirsta silpnųjų išnaudojimu ir tuo pačiu pasidaro nebemorali. Net ir humanistiškai kūrybinė laisvė moraliniu atžvilgiu nėra idealas, nes mums žinomi humanistiškai kūrybiškos laisvės laikotarpiai beveik visada nueidavo į moralinį palaidumą ir ilgai neišsilaikydavo.

Kitokią kryptį sudaro tos pasaulėžiūros, kurioms laisvė yra pagrindinė vertybė bei svarbiausias principas, kurios norėtų moralinį, kultūrinį, ekonominį ir politinį gyvenimą atpalaiduoti nuo religinių ir religija pagrįstų moralinių principų varžymo ir kurios apskritai siekia didelės laisvės visose gyvenimo srityse. Didelės laisvės šalininkus suvedame į įvairias liberalines sroves, apimančias pasaulėžiūrinį, moralinį, ekonominį, politinį, kultūrinį ir kitų sričių gyvenimą ir atstovaujančias visą žmogaus gyvenimą apimantį liberalizmą. Tiesa, liberalizmas yra labai plati sąvoka, ir jis skirstosi į įvairias sroves, tačiau, nežiūrint, kur ir kaip jis besireikštų, jis visur pasirodo svetimas, o dažnai ir visiškai priešingas krikščioniškai pasaulėžiūrai.

4. LAISVĖ POLITINĖSE SISTEMOSE

Kiekviena politinė srovė, planuodama bei siekdama organizuoti ir tvarkyti viešąjį gyvenimą, neišvengiamai susiduria su laisvės klausimu. Skelbdama vienokią ar kitokią savo politinę programą, kiekviena politinė grupė turi pasisakyti, kiek ji respektuos ar gins piliečių laisves ir juos apsaugos nuo kitų sauvalės ar išnaudojimo. Savaime suprantama, kad tokiuose pasisakymuose pasitaiko pataikavimo bei demagogijos, tačiau tokiais pasisakymais jos atskleidžia ir savo principus bei pasaulėžiūrą.

Kai kurių sričių laisvės demokratinėje santvarkoje yra savaime suprantamos. Pvz., be sąžinės, žodžio, spaudos ir susirinkimų laisvės jau nebus nė jokios demokratijos. Taip pat šiais laikais niekas nėra persekiojamas dėl jo pasirinktos mokslo ar meno krypties. Tose srityse jau niekas nesikesina į kūrybos laisvę, niekas jų nevaržo. Jos yra jau savaime suprantamas dalykas, ir politinės programos apie jas jau nė nekalba, kaip nekalba apie laisvę pasirinkti darbą ar gyvenamąją vietą. Tiesa, mes pažinome ne vieną totalistinių sistemų, kurios ir tų laisvių žmonėms neduoda ir persekioja jų siekiančius. Tačiau mes juos pažįstame kaip gyvenimą žalojančius ir tik brutalia jėga besilaikančius socialinius iškrypimus, kurių iš viso negalime laikyti normalia padėtimi ir kurių negalime lyginti su teisėta demokratine santvarka.

Kaip jau matėme, laisvės supratimas įvairuoja su pasaulėžiūra. Tuo pačiu jis įvairuoja su politinėmis srovėmis. Iš to ar kito asmens įvairių laisvių supratimo mes galime jau atpažinti, kokios jis yra pasaulėžiūros ir kokiai politinei srovei jis atitinka.

Politikoje laisvės problema iškyla dviem požiūriais: 1) kokia laisvės samprata bus grindžiama viešoji dorovė ir 2) kaip bus respektuojama ekonominė laisvė. Dėl šių dviejų laisvių šiais laikais daugiausia nesutinkama, dėl jų kyla daugiausia konfliktų. Dėl šių dviejų laisvių labiausia nesutaria liberalizmas ir politika, pagrįsta krikščioniškaisiais principais. Liberalinės politinės grupės gina laisvą induvidualinę moralę ir laisvus ekonominius santykius. Krikščioniškoji politika siekia daugiau išbalansuotos ir krikščioniška samprata pagrįstos laisvės, kuri garantuotų kiekvienam individui pagrindines teises, kuri saugotų nuo išnaudojimo ir kur vieno laisvė nekenktų kito laisvei. Individualiniame gyvenime krikščioniškoji politika, siekdama daugiau apsaugoti žmogaus vidinę laisvę, neskelbia kovos dėl laisvės gyventi kaip nori, o siekia įgyvendinti krikščioniška morale pagrįstą laisvę, kurioje iš anksto nenumatoma sąlygų, kur vienų moralinio palaidumo laisvė verstų kitus gyventi moralinės anarchijos nelaisvėje. Taigi, politikoje laisvės supratimas pareina nuo pasaulėžiūros, kuri vyrauja tos ar kitos politinės grupės principuose. Liberalai kovoja dėl visų sričių — ekonominės, kultūrinės, pasaulėžiūrinės ir

kitokių laisvių. Katalikai, būdami įsitikinę, kad Kristaus mokslas geriausia išsprendžia pagrindines žmogaus problemas, laisvės sampratą derina su religijos ir krikščioniškosios moralės principais, siekdami išlaikyti pusiausvyrą tarp viršinės ir vidinės laisvės siekimų, tarp žmogaus įgimto veržimosi į laisvę ir taip pat įgimtų aukštesnių jo žmogiškosios esmės dvasinių siekimų, tarp žmogaus kūrybinių užsimojimų ir jo gyvenimo tikslų, tarp turtingojo teisės tvarkyti savo turtą kitų nevaržomam ir nepasiturinčiojo teisės nebūti išnaudojamam.

5. TOLERANCIJA

Kiekvienas žmogus veržiasi į savaip suprastą laisvę, ir kiekviena politinė grupė, išeidama iš savo pasaulėžiūrinių pagrindų, kovoja dėl vienaip ar kitaip suprastos laisvės. Tačiau kiekviena jų susiduria su kitų grupių skirtingais siekimais, ir tada jų santykius apsprendžia tolerancijos buvimas ar nebuvimas. Todėl, kalbant apie laisvę, iš viso negalima aplenkti tolerancijos problemos. Tačiau kurios nors grupės kalbos apie didelę laisvę dar nereiškia ir jų didelės tolerancijos. Labai dažnai būna priešingai. Kur vieno individo ar grupės siekimai nesistengiama suderinti su kitų teise turėti savo skirtingus siekimus, ten negali būti kalbos ir apie toleranciją.

Tolerancija yra tas kultūrinis atžvilgis, kuris reiškiasi pagarba žmogui. Tikra tolerancija yra tik tada, kai žmogus, nors ir būdamas tvirtai ir absoliučiai įsitikinęs, kad tai yra tiesa, ką jis laiko tiesa, tuo pačiu metu pripažįsta teisę egzistuoti ir jo tiesą neigiantiems ir net jam prieštaraujantiems, ir kai, gerbdamas jų žmogišką kilnumą, jų įsitikinimus ir jų sąžinės laisvę, nepaneigia kitų, prileisdamas, kad jie taip pat siekia tiesos tik savaip ir kitu keliu. Kur nėra tos pagarbos kitaip manantiems ar kitaip įsitikinusiems, ten nėra ir tolerancijos.

Mes lengvai pritrūkstame tolerancijos tais atvejais, kai matome kitų mums priešinguose užsimojimuose ne tiek tiesos ieškojimo, kiek egoizmo ar asmeniškų išskaičiavimų, arba kai jų skelbiamus principus nustelbia iracionalus asmeniškumas; tačiau, nenorėdami savęs pažeminti, mes negalime neturėti pagarbos asmenybei, turinčiai savo gilius įsitikinimus bei princi-

(Tąsa 82 psl.)

RYŠKIEJI VEIDAI

JACQUES MARITAIN

M. KRUPAVIČIUS

Jokūbas Maritainas gimė Macono mieste Prancūzijoje 1882 m. lapkričio m. 18 d. Tuo būdu 1957 m. lapkričio m. 18 d. jis atšventė savo amžiaus 75 metų sukaktį.

J. Maritainas stambi asmenybė. Jį žino viso pasaulio jo skelbiamų idėjų prieteliai ir priešai. Minėtos sukakties proga apie jį plačiai rašė viso pasaulio spauda. Mes lietuviai praleidome ją tyla, ar tik nereikšmingu prisiminimu. Jo veikalus yra išsivertę į savo kalbas anglai, vokiečiai, italai, ispanai, portugalai, japonai ir keliolika — lenkai. Neprisimenu, ar lietuvių kalba man teko matyti bent kokį Maritaino veikalą. Buvo išmėtyta po spaudą jo veikalų verstinių ištraukų. Daugiausia jų davė TĖVYNĖS SARGAS. Ir nieko stebėtino: Maritainas stambus krikščioniškosios demokratijos teoretikas ir ideologas. Šioj srityj jis gal stambiausias mūsų laikų autoritetas. Liet. krikščioniškoji demokratija nemaža jo raštais yra pasinaudojusi. Už tai ji jam skolinga pagarbos ir padėkos, kaip ir visa pasaulio katalikija. Dėlto Maritainą mums reikalinga geriau pažinti. Tuo tikslu patiekiu čia kaiką iš jo gyvenimo, veiklos ir reikšmės.

Jokubo Maritaino tėvas buvo advokatas. Jo motinos tėvas Julius Favre buvo antros monarchijos ir trečios respublikos laikų garsus valstybės vyras ir nemenkesnis liberalas ir protestantas. Pats Jokūbas buvo išauklėtas liberalų ir laikinėj dvasioj. Aukštuosius mokslus baigė Sorbonoje. Studijuodamas pasidavė materializmo įtakai, o paskui Bergsono. Sorboną baigė 1905 metais su *agrégé de philosophie* titulu. Vedė žydų tautos mergaitę. Garsaus katalikų rašytojo „smurtininko" Leono Bloy įtaka 1906 m. priima katalikybę. Krikštijami kartu su žmona, kuri pasiliko jo artimiausia bendradarbė per visą gyvenimą. Studijuoja dar 2 metu biologiją Heidelberge

pas prof. Hansą Drieschą. Grįžęs į Paryžių atsiskleidė šv. Tomą Akvinietį ir jo nebeužskleidė.

1910 metais pasirodo jo pirmoji filosofinė studija žurnale „Revue de Philosophie". 1912 metais pakviečiamas profesoriauti į šv. Stanislovo Kolegiją, kurioj dėstė filosofiją. 1914 metais jau profesoriauja Paryžiaus Katalikų Institute. Tais pačiais metais pasirodė Maritaino pirmoji knyga „Philosophie Bergsonienne". Nuo to momento jis visą savo gyvenimą pašventė milžiniškam mokslininko, rašytojo ir pedagogo darbui. 1918 metais jis pakviestas Romos šv. Tomo Akademijos nariu. 1933 metais profesoriauja Toronto *Institute of Mediaevall Studies*. Karo metą praleidžia JAVėse, profesoriaudamas Princentono ir Kolumbijos universitetuose. Pakviečiamas New Yorko Ecole Libre des Hautes Etudes prezidentu. Po karo grįžta į savo tėvynę Prancūziją. Nuo 1945 ligi 1948 eina pran-

---

pus ir siekiančiai juos realizuoti. Todėl mes negalime laikyti save tolerantais ir kartu siekti kitokių principų grupes kovoje sunaikinti.

Tačiau kaip laisvės, taip ir tolerancijos negalime suabsoliutinti. Kaip nėra absoliučios laisvės, nenešančios kitiems nelaisvės, taip lygiai nėra absoliučios tolerancijos, neišsižadant savo principų ir nepasidarant pasyviu skeptiku. Tačiau, kaip be laisvės, taip lygiai ir be tolerancijos neįmanomas joks demokratizmas, nes demokratizmas, kaip ir tolerancija, yra pagarba žmogui. Tačiau tas pat politinis demokratizmas neišsiverčia ir be tolerancijai priešingo elemento, būtent, be grupių tarpusavio politinių kovų. Tai yra du skirtingi demokratizmo atžvilgiai, du kits kitam priešingi dalykai, kurių pirmasis, būtent, tarpusavio kovos reprezentuoja išlikimo bei vyravimo siekimus, o tolerancija — žmonių santykių kultūrinį laimėjimą. Dėl to tolerancija, kaip socialinė vertybė, neretai tampa autoreklamos ir net demagogijos priemone. Tačiau, kas nori rodytis tolerantu, tas jau negali atpalaiduoti visų savo kovos priemonių, kitaip manantiems sunaikinti. O kas pasiryžęs tęsti kovą prieš kitus, tas jau negali turėti privilegijos skelbtis tolerancijos nešėju, nes kiekviena kova siekia nugalėjimo, o nugalėjimas reiškia arba prievartą arba neretai ir visišką sunaikinimą.

cūzų ambasadoriaus pareigas prie Vatikano. 1948 m. grįžta į JAVes ir užima filosofijos katedrą Princetono universitete. Ten jis dirba ligi šios dienos. Kai sveikatos būklė nekliudo, jis kasmet važiuoja į Prancūziją, kur atostogų metu dominin-konų mokykloje *Eau - Vive* prie Paryžiaus moko filosofijos.

Maritaino, kaip rašytojo, darbas milžiniškas. Jis yra parašęs apie 50 tomų, neskaitant daugybės mokslo ir publicistinių studijų, išmėtytų po įvairiausią spaudą. Maritainas apsigyvenęs JAVėse rašo tik anglų kalba. Prancūzų kalba pasirodo vėliau, kaip vertimai iš anglų kalbos.

Maritaino kūryba labai įvairi. Savo raštais jis apima įvairias sritis. Jo knygų stirtoje rasime tomistinės filosofijos universitetinius kursus — „Elements de Philosophie" 1920 ir 1923 m., metafizikos ir pažinimo teorijos studijų, iš kurių svarbiausios „Distinguer Pour Unir ou Les Degrés du Savoir" 1932 m., „Réflexions sur Intelligence" — 1929 m., „Le Songe de Descartes" — 1932 m. „Sept Lecons sur l'Etre" — 1934 m., „Science et Sagesse" — 1935 m., „Quatre Essais sur l'Esprit" — 1939 m., „De Bergson á Thoma" — 1944 m., „Raison et Raisons" — 1947 m., „Court Traité de l'Existence et de l'Existant" — 1947 m. ir kit. Čia rasime gamtos filosofijos raštų, kaip pvz. „La Philosopsie de la nature" — 1935 m., eilę knygų iš meno, estetikos ir poezijos teorijos — „Art et Scolastique" — 1920 m., „Frontièrs de la poésie" — 1935 m., „Situation de la poésie" — 1938 m., „Creative Intuition in Art and Poetry" — 1953 m. Daug savo vertingų kūrinių Maritainas pašventė kultūros, valstybės ir teisės filosofijai. Iš jų paminėtini: „Religion et Culture" — 1930 m., „Du Régime Temporel et de la Liberté" — 1933 m., „Humanisme Integral" — 1936 m., „Les Droits de l'Homme et la Loi Naturelle" — 1942 m., „Christianisme et Démocratie" — 1942 m., „Principes d'Une Politique Humaniste" — 1944 m., „La Personne et le Bien Commun" — 1947 m., „L'homme et l'Etat" — 1953 m. Iš tos srities nepaduodami net visi svarbiausieji jo raštai. Dar primintini Maritaino kaikurie filosofiniai - publicistiniai - politiniai kūriniai: „Antimoderne" — 1922 m., „Primauté du Spirituel" — 1927 m., „Lettre sur l'Indépendance" — 1933 m., „Les Juifs Parmi les Nations" — 1938 m., „Le Crépuscul de la Civilisation" — 1939 m., „De la Justice Politique" — 1940 m., „Confession de

Foi“ — 1941 m., „A Travers le Désastre“ — 1941 m., „Message“ — 1945 m., „Pour la Justice“ — 1945 m., „A Travers la Victoire“ — 1945 m., „Trois Réformateurs“ — 1925 m., Quelques Pages sur Leon Bloy“ — 1927 m., „De la Philosophie Chrétienne“ — 1933 m., „Questions de Conscience“ — 1938 m., „La Pensee de Saint Paul“ — 1941 m., „Sort de l'Homme“ — 1943 m., „L'éducation à la Croisée des Chemins“ — 1947 m., „La Signification de l'Athéisme Contemporain“ — 1949 m., „Approches de Dieu“ — 1953 m.

Kaikuriuos savo kūrinius apie poetiką Maritainas yra parašęs kartu su savo žmona Rajisa. Ji yra poetė ir filosofė ir visos eilės knygų autorė. Iš jos knygų pažymėtina „Les Grandes Amitiés“ — 1948 m. Tai stambus jos atsiminimų tomas ir geriausia J. Maritaino biografija ligi 1917 m.

Apie Maritainą ir jo kūrybą daug yra prirašyta studijų, apybraižų, straipsnių, bet ligi šiol nėra tokios monografijos, kuri apimtų visą jo kūrybą ir veiklą, gal dėlto, kad jo kūryba labai įvairi ir apima daugelį sričių. Tačiau ši vieta netuščia. Tokios monografijos vietą gali užimti šios apie jį parašytos knygos: „The Maritain Volume of The Thomist“ (Sheed and Word, New York, 1943). Ši sudėtinė knyga buvo išleista Maritaino 60 metų amžiaus sukakties proga. Kita tuo pat klausimu verta rimto dėmesio knyga: „Jacques Maritain. Son oeuvre philosophique“ (Bibliotèque de la Revue Thomiste, Desclée de Brouwer, Paris, 1948) ir naujausia — „Jacque Maritain“, periodinis leidyklos „Recherches et Débats“ Arthème Fayardo Paryžiuje devynioliktas tomas, išleistas 1957 metais ryšyj su Maritaino 75 metų amžiaus sukaktimi. Minėti leidiniai sudėtiniai. Jie apima visą eilę rimtų studijų apie Maritaino kūrybą ir veiklą. Studijų autoriai žinomi rašytojai ir filosofai, kaip Etienne Gilson, Stanislas Fumet, Charles Journet, Louis Gardet, Olivier Lacombe, Yves Simon, Waldemar Gurian ir kiti.

Vienu kitu žodžiu palietę J. Maritaino gyvenimo eitąjį kelią ir dideliais žingsniais pražygiavę pro jo parašytų knygų lentynas, mesdami žvilgsnį tik į kaikurių jo kūrinių nugarėles, kiek ilgeliau apsistosime prie didžiojo žmogaus veiklos reikšmės ir vertės.

Katalikiškoji kultūra visame pasaulyje ir visose srityse pasiekė milžiniškų laimėjimų. Tų laimėjimų esame liudinin-

kais. Filosofinė ir socialinė mintis, literatūra ir poezija, teatras, plastika ir muzika — visur turime pirmaverčių laimėjimų, kurių reikšmę ir svarbą turi pripažinti ir netikintieji. Tie laimėjimai pirštu prikišamai rodo, kad tarp krikščionybės ir kultūros, tarp katalikybės ir kultūros nėra jokio konflikto, atvirščiai, religinė pasaulėžiūra apvaisina menininko ir mintytojo kūrybą, tvarko pasaulį ir kuria naujas vertybes.

Esminio skirtumo tarp religijos ir kultūros niekad ir nebuvo, bet dabar matomas katalikiškos kultūros suklestėjimas — naujas reiškinys, bent forma ir apimtimi. Jos nebuvo prieš 50 metų, kai jaunas filosofas J. Maritainas su savo žmona ėjo prie katalikų Bažnyčios krikštyklos.

Tarp didelio tos katalikiškosios kultūros atgimimo darbuotojų būrio randamos tokios garbingos pavardės, kaip Gilsonas, Mauriacas, Dawsonas, Gardinis ir kitos. Didžių pavardžių rasime ir jau mirusių jos kūrėjų tarpe, kaip Bloy, Peguy, Claudelis, Chestertonas, Papinis, Maunieras ir kiti. Palygindami paminėtų žmonių veiksmus ir nuopelnus katalikiškos kultūros atgimdymo ir iškėlimo darbe, neklysdami galėsime pasakyti, kad Maritaino nuopelnas kalbamajame darbe yra didžiausias. Jo raštais išsiauklėjo ir apsišvietė bei išsiugdė savo pasaulėžiūrą ištisos katalikiškos inteligentijos kartos. Maritaino mintimis ir idealais minta ir vystosi krikščioniškoji demokratija.

Maritainas ne tik filosofams gaivinantis šaltinis. Nūdieniu supratimu visos kultūros sritys — minties, meno ir net praktiškos veiklos — socialinės ir politinės — pagrinde turi turėti filosofinę pasaulėžiūrą, kurią paprastoj „priešfilosofinėj" formoj katalikas randa Evangelijoj, ir jos dėsnių *pritaikymą* labai komplikuotoms dabartinio pasaulio problemoms. Štai va šitas *pritaikymas* priklauso filosofams. Jį pasirinko savo kūrybinio darbo tikslu ir Maritainas.

Katalikų Bažnyčia jau kelios dešimtys metų skelbia savo „oficialine" filosofija šv. Tomo Akviniečio filosofiją arba tomistinę filosofiją. Išvengti nesusipratimams turime pabrėžti, kad tomizmas katalikams nėra jokia saistomoji dogma. Ir kaip „pasaulietiškoj", taip ir katalikiškoj filosofijoj yra skirtingų srovių. Katalikai turi tomizmą ir augustinizmą, paremtus aristotelizmu ir platonizmu. Neretai sutinkame nuomonių

apie esamą konfliktą tarp tomizmo ir augustinizmo, kuris pastaraisiais laikais, atsiradus įvairiems egzistencializmams, kiek ūgtelėjo, bet tomizmo reikšmės ir autoriteto nė kiek nepakirto. Tačiau to konflikto nėra jokio pagrindo pervertinti. Tų srovių analizei čia nėra vietos. Tenka tik pažymėti, kad tas konfliktas yra tariamas, kad jis liečia daugiau metodą ir kalbą, negu principus. Maritainas yra šimtaprocentinis tomistas. Kaikurie katalikai jį atakuoja ir atakuoja toli gražu nevisuomet iš filosofinių pozicijų. Tačiau tos atakos nemažina jo milžiniškos reikšmės ir įtakos.

Tomizmo atgimimas paskutiniame metų pusšimtyje turi daug žymių savo kūrėjų, kaip Mercieras, Garrigou - Lagrangeas, pirmoj gi eilėj Gilsonas. Jų tarpe didžiausias ir svarbiausias Maritainas. Jis čia vyraujančią poziciją užėmė dėl dviejų priežasčių, būtent: jis įvedė tomistinę filosofiją į moderniąją XX amžiaus kalbą. Be to įvedimo tomizmo įsisavinimas platiems sluogsniams būtų neįmanomas. Antra, Maritaino ekspansijos dėka katalikų filosofija įgijo daug naujų terenų - plotų. Maritainas suformavo katalikiškos kultūros teoriją, katalikišką asmens ir visuomenės filosofiją, išvystė teisės ir valstybės katalikiškąją sampratą, padėjo pagrindus moderniajai humanizmo koncepcijai. Savo knygoj „Trys Reformatoriai" pirmu kartu išanalizavo individo ir asmens supratimą. Ji turi fundamentalinės reikšmės visai personalistinei krikščionybės koncepcijai. Apie istorijos filosofiją ir kultūros filosofiją negalima šiandien kalbėti ir rašyti iš katalikiškojo taško, nesiskaitant su jo labai vertingais suformulavimais, tilpusiais jo knygoj „Humanisme Intégral". Visos dabarties opiausios moralinės problemos randa nušvietimo Maritaino raštuose.

Maritaino raštuose turi vietos visi gyvenamojo laikotarpio aktualieji klausimai. Kodėl? Ugi todėl, kad jis nėra tos rūšies filosofas, kuris nardo tik po abstrakcijas ir yra nutraukęs visus ryšius su gyvenamąja praktika. Maritainas žmogus gyvas, karštas, užangažuotas, jautrus visoms pasaulio problemoms ir jas sprendžiąs. Gyvenam civilizacinės lūžtvės metą. Vienas pasaulis miršta, o gema kitas — naujas. Maritainas žino, kad filosofo pareiga — lengvinti to gimimo procesą. Jis gerai žino, kad kelio atgal į viduriniuosius amžius nėra, kad

reikia kurti naują pasaulį. Ir jis duoda žmonijai naują krikščionybės civilizacinį idealą, formuluodamas tikrą laisvės filosofiją.

Ir tas šiandien septyniasdešimt penkerių metų vyras Sorbonoj nesuradęs vietos, turėjo emigruoti į svetimą kraštą ir čia gimdyti ir skleisti didžiąsias idėjas, kuriomis žavisi ir stiprinasi katalikiškasis pasaulis ir kurias seka netikintieji. Prancūzijoje jį atakavo maži žmogeliai, pavyduoliai, pynė intrigas, dėl kurių buvo priverstas apleisti savo mylimą tėvynę Prancūziją. Jo kūrybos nei tempas nei kokybė nemažėja. Paskutinis jo raštas apie istorijos filosofiją — „On the Philosophy of History" turėjo pasirodyti knygų rinkoje. Spausdintos įvairiuose žurnaluose to kūrinio ištraukos davė galimybės suprasti ir įvertinti jo vertingumą ir originalumą.

Iš visų Maritaino sukurtų veikalų galima sudaryti šv. Tomo Akviniečio pavyzdžiu didžiulę XX amžiaus katalikiškąją *summą*. Toje summoje galima būtų surasti metafiziką ir pažinimo teoriją, gamtos filosofiją ir filosofinę ir teologinę antropologiją. Joje rastumėm detalių atsakymų į didžiuosius dabarties klausimus. Joje būtų sukrautos tikėjimo ir proto, religijos ir kultūros, mokslo ir filosofijos, laisvosios valios ir malonės, humanizmo ir askezės, akcijos ir kontemplacijos aktualiausios ir naujausios problemos. Ten būtų svarbūs ir teisingi įvertinimai nūdienių didžiųjų minties srovių — šiandieninių ir vakarykščių: kartezianizmo, kantizmo, bergsonizmo, materializmo, pozityvizmo ir egzistencializmo, rastumėm taip pat įvertinimų žmogaus intelekto didžiųjų klaidų, bet įvertinimų ne smerkiančių, tik pilnų pakantos ir supratimo su pastangomis jas surišti dialogu su sveika dabarties mintimi, atskiriant gėrį nuo blogio, tiesą nuo klaidos. Maritaino *summoje* rastumėm atsakymą į politinės filosofijos problemas: santykį individo su visuomene, suderinimą asmens gėrio su bendruoju kolektyviniu gėriu, Bažnyčios ir valstybės santykį, demokratijos ir totalizmo įvertinimą, politikos ir moralės santykį, išsprendimą konflikto tarp autoriteto ir laisvės, visuomenės pliuralistinės struktūros koncepciją ir t.t. ir t.t. Ten tilptų jo socialinio teisingumo, proletariato teisių, liberaliniai - kapitalistinės civilizacijos nužmogintų asmenų teisių, tarptautinio teisingumo, žmogaus asmens teisių apgynimo nuo įvairių smurto ir priespaudos formų problemas.

Maritaino filosofinė *summa* — tai didžiulis pasaulio paveikslas, išaiškinąs jo sutvarkymą ir prasmę, istorijos vyksmą ir jos prasmę bei Bažnyčios vaidmenį toj istorijoj, aiškinąs dabartinę pasaulio formą ir jo galimas ateities vystymosi linijas.

Iš kokių šaltinių jis sėmėsi įkvėpimo tam paveikslui sukurti? Iš meilės šaltinių: Dievo meilės, žmonių meilės ir išminties meilės. Ne žinijos, ne filosofijos meilės, bet išminties meilės. Išmintis visą tikrovę traktuoja kaip prasmingą visumą. Ji visumos šviesoje įžiūri kiekvienos dalies, kiekvieno fragmento prasmę ir reikšmę ir žino, kad ta prasmė yra mūsų pažinimo galiai prieinama, bet su viena sąlyga, būtent — jei į tą tikrovę žvelgsime su derama pagarba, atsieit — su meile.

MARITAINO CENTRAS

Prie katalikų universiteto Notre - Dame neseniai įsteigtas „Maritain Center". Jo tikslas — garsaus filosofo mintis studijuoti ir tęsti, kataloguoti jo raštus ir rengti indeksus. Tam Centrui vadovauja to paties universiteto filosofijos profesorius dr. Juozas Evansas. Prie Centro sudarytas patariamasis organas, į kurį įeina Amerikos ir Europos mokslininkai. Maritainas yra gerai žinomas ne tik šiaurės, bet ir pietų Amerikoje. Ir vienoj ir kitoj jo įtaka didelė, Jis dar prieš paskutinįjį karą aplankė daugelį pietų Amerikos kraštų, skaitydamas savo paskaitas. Jo paskaitas girdėjo ir svarbiausi JAV-bių mokslo centrai. Paskutinįjį karą jis praleido Niujorke. Paskui nuo 1945 ligi 1948 metų buvo prancūzų ambasadorium prie Vatikano. Nuo to laiko JAV-bių neapleido. Profesoriavo šiuose universitetuose: Notre - Dame, Kolumbijos, Čikagos, Viduriniųjų Amžių Studijų Institute Toronte ir pagaliau Princetono. Dabartiniu metu 76 metis Maritainas nebeprofesoriauja. „Professor emeritus'į apleidęs universiteto katedrą pasišventė tik plunksnos darbui. Pastarais metais parašė knygą apie Amerikos mentalitetą ir civilizaciją — „Reflections on America". Dabartiniu metu rengia dviejų tomų kūrinį iš moralinės filosofijos srities.

Žymus tomistas, gabiausias mūsų laikų šv. Tomo Akviniečio minties interpretatorius ir jos vertėjas į nūdienės filosofi-

jos ir nūdienio pasaulio kalbą yra jau parašęs virš 50 rimtų mokslinių veikalų iš pažinimo teorijos, metafizikos, gamtos filosofijos, meno ir kultūros filosofijos, moralės filosofijos ligi istorijos ir politikos filosofijos.

„Maritain Center" bus tarptautinis židinys, kuris sutelks visus filosofo veikalų tyrinėtojus ir jo minties prietelius ir sekėjus. Centro teigimu Maritaino tomizmo versija yra ypatingai reikalinga šių dienų žmogui. Jis kreipia ypatingo dėmesio į Maritaino būties ir meilės sampratą. Prof. Evansas rašo, kad Maritainas yra žmogus, kuris stebuklingai teisingai supranta esamą tikrovę, kuris nugriebia reiškinius ir ženklus, suvokia giliausius daiktų išmatavimus, juos suskirsto ir sujungia, trumpai tariant — yra žmogus, kuris iš tikrųjų mato.

1945 metais žlugo vadinamas pažangusis nacionalizmas. Karo griuvėsiais plėtėsi didžiausias žmonių laisvės priešas komunistinis socializmas. Komunizmas yra šėtoniškos barbarijos ir atavistinių formų viešpatavimas. Po karo liberalizmo didybė dingo kaip atsiminimų šešėlis. Vakarų Europos viltis dabar pasiliko tik krikščioniškoji demokratija. Krikščioniškoji demokratija ant Vakarų Europos karo griuvėsių uždegė laisvės ir vilties žiburį. 1946 metais krikščioniškoji demokratija pasidarė lemiamoji jėga. Atlikti darbai ir pasiekti laimėjimai yra didelis stebuklas. MRP apgynė Prancūziją nuo liaudies fronto įsigalėjimo. Democracia Cristiana pajėgė atsispirti prieš Italijos komunizmą. CDU - CSU prikėlė Vokietiją tiesiog iš beviltiškos padėties. Pokarinis Vakarų Europos laikotarpis yra krikščioniškos demokratijos triumfo metai. Nė vienas kitas politinis sąjūdis per taip trumpą laiką nėra pasiekęs tokių milžiniškų laimėjimų. Šitų laimėjimų pagrindas yra sveiki krikščioniškosios demokratijos politikos principai.

ĮVYKIAI IR MINTYS

NUOSMŪKIS

Praėjusių metų birželio mėn. spaudoje buvo paskelbtas 60 asmenų pasirašytas straipsnis, lyg ir atsišaukimas su antrašte "Pasipriešinkim kultūriniam nuosmūkiui". Jį pasirašiusių tarpe randame po kelioliką rašytojų ir dailininkų, apie dešimtį aukštųjų mokyklų dėstytojų, po keletą muzikų ir visuomeninkų, po porą architektų ir mokytojų ir keletą studentų. Nors ir negalėtume tvirtinti, kad jie reprezentuoja daugumą žymiausių lietuvių kultūrininkų, vis tik reikia sutikti, kad tą straipsnį pasirašė daugiausia visuomenei žinomi vardai, kurių dalis yra jau davę nemažą kultūrinį įnašą ir kurių pasisakymo kultūriniais klausimais šiaip negalima nepaisyti. Jų keliamas klausimas buvo taip pat labai rimtas, iškeltas laiku ir vertas susirūpinimo. Tiek dalies pasirašiusiųjų turimas visuomenėje prestižas, tiek ir jų keliamo klausimo svarbumas, atrodo, turėjo užtikrinti jų pastangų pasisekimą.

Tačiau tas pasisakymas nebuvo sėkmingas, ir jo rezultatai gavosi priešingi, negu tikėjosi jį pasirašę asmens. Tiek susirūpinę dėl kultūrinio nuosmūkio kultūrininkai, tiek savo parašais norėję pasireklamuoti asmens turėjo gerokai nusivilti. Per pusmetį jų pasisakymas dėl nuosmūkio visuomenėje pasidarė gerokai nepopuliarus, ir pats nuosmūkio paminėjimas išvirto banaliu pasityčiojimu. Taigi, tokio kolektyvo pasirašytas ir rimtu klausimu parašytas straipsnis nepasiekė savo tikslo.

Reikalo rimtumas ir jo nepasisekimas, savaime suprantama, kelia tokio nepasisekimo priežasčiu klausimą. Nepaneigiant kaikurios priešingų nusiteikimų spaudos vaidmens, taip pat negalima paneigti, kad nepalankią visuomenės reakciją sukėlė daugiausia paties straipsnio redakcija. Atrodo, kad dėl jo nepasisekimo daugiausia kalti patys to straipsnio redaktoriai. Pats straipsnis parašytas gana arogantišku tonu, kuo jis savaime darosi nesimpatingas, nepatrauklus ir sumažina savo įtikinamumą. Jo tvirtinimai nėra preciziški, neatrodo reikiamai išmąstyti ir vispusiškai argumentuoti. Kalbėjimas iš aukšto sudaro įspūdį, kad tą straipsnį pasirašiusieji yra pasišovę būti vienintėliais to klausimo sprendėjais. Kaikurie straipsnyje naudojami argumentai bei pavyzdžiai negalėjo nuslėpti aliuzijos, kad į nuosmūkio savoką suverčiami ir kaikurių priešingų srovių eksponentai.

Straipsnis spaudoje susilaukė didelio atgarsio, tačiau buvo vertinamas daugiausia nepalan-

kiai. Išskyrus tą straipsnį pasirašiusių vėlesnius pasisakymus spaudoje. jis beveik nesusilaukė tikrai teigiamų vertinimų. Dėl jo pasisakė visa eilė visuomenėje stipriai pasireiškusių asmenų, tačiau visi jį kritikavo vienu ar kitu atžvilgiu, ir jo pasirodymu niekas beveik nesigėrėjo ir jo neužgyrė.

Nebuvo palankiai jis vertinamas ir šiaip visuomenėje: bendra visuomenės nuomonė jam nebuvo palanki. Tuo būdu 60 asmenų pasirašytas straipsnis, nors ir sukėlęs nemažą triukšmo, liko nepasiekęs savo tikslo.

Negalime to straipsnio laikyti pasisekusiu dar ir dėl to, kad jis, plačiai ir išdidžiai užsimojęs, nesukėlė jokio kultūrinio sąjūdžio ir nepaliko jokio kultūrinio efekto. Visi suprantame, kad negalima sulaikyti kultūrinį nuosmūkį vien tik sudraudžiant diletantus bei jų bandymus reikštis kultūrinėje kūryboje. Apsaugoti nuo kultūrinio nousmūkio gali tik "tikrųjų" kultūrininkų kūrybiningumas ir jų sukeltas kūrybinis sąjūdis. Tačiau tokio sąjūdžio net ir aną straipsnį pasirašiusių tarpe iki šiol nematyti. Jo sukeltas spaudoje ir visuomenėje erzelis nėra joks kultūrinio sąjūdžio pakaitalas.

Padėties jau nepataisė ir vieno to straipsnio autorių dr. J. Girniaus Aiduose spausdinamas atsakymas kritikams. Tame labai ilgame atsakyme stipriai (net per stipriai! atsikertama kritikams, jie gerai išbarami ir net suniekinami, tačiau neatrodo, kad tuo bus daug pagelbėta pačiam reikalui. Nevisada straipsnio ilgumas ir stiprūs žodžiai eina drauge su įtikinamumu. Viename straipsnyje daug kartų pavadinant kritikų pastabas insinuacijomis ir patiems kritikams prikišant isterijas, panikas ir panašius dalykus, negalima nesudaryti įspūdžio, kad čia pasakoma jau per daug. Todėl ir patį tą straipsnį skaitant, kažkaip kyla apgailestavimas, kad jam parašyti buvo sunaudota tiek daug gana pajėgaus žmogaus energijos. Dr. J. Girniaus gabumai ir energija galėjo būti sunaudota daug vertingseniems darbams bei uždaviniams, kurie būtų daug efektingesnis kultūriniam nuosmūkiui pasipriešinimas, negu kartą sukelto erzėlio analizavimas.

Pavergtos Lietuvos švietimo vargai

1. Švietimo sovietinimas ir reformos. Sovietų okupuota, Lietuva neteko savarankiškumo švietimo srityje, ir jai buvo primesta sovietinė švietimo sistema su sovietiniais bei komunistiniais auklėjimo tikslais, sovietinėmis programomis ir sovietiniais mokslo vadovėliais. Tiesa, Lietuva, kaip "sąjunginė respublika", turi savo švietimo ministeriją, administruojančią jos teritorijoje esančias mokyklas (išskyrus dalį augštųjų mokyklų), tačiau faktiškai. neskaitant jose dėstomosios lietuvių kalbos, surusintos Lietuvos istorijos ir subolševikintos Lietuvos geografijos, visoje Sovietų Sąjungoje esančių respublikų švie-

timas yra visiškai vienodas. Lietuvos švietimas neturi jokio savarankiškumo, o yra tik sovietinio švietimo dalis. Jos ir mokslo planai apsprendžiami ne Lietuvoje. Todėl ir Lietuvos švietimui tenka pergyventi visas sovietų švietimo reformas, prisiderinti prie visų jų diktatorių užmačių ir vykdyti visus žmogaus auklėjimą žalojančius iškrypimus.

Pirmoji pavergtos Lietuvos švietimo reforma buvo mokyklinio auklėjimo priderinimas prie sovietinės sistemos, kurią sudarė 4 metų pradžios mokykla, 7 metų vidurinė mokykla ir 10 metų pilna vidurinė mokykla. Tą prisiderinimą sekė vidurinių mokyklų tinklo plėtimas, kuris buvo tęsiamas iki paskutinių mokslo metų. 1950 metais buvo oficialiai įvestas privalomas 7 mokslo metų mokyklos lankymas, o nuo 1960 metų buvo numatyta įvesti privalomą pilnos vidurinės mokyklos lankymą. Tačiau mokinių statistika rodo, o prieš keletą mėnesių ir pats Chruščevas prisipažino, kad dar nėra praktiškai įgyvendintas nė septyniametės lankymas.

Remiantis tuo, kad Lietuvos vaikai turi mokytis vien kalbą daugiau, negu rusų vaikai, Lietuvos (panašiai, kaip Gruzijos ir iš dalies Latvijos ir Estijos) vidurinei mokyklai 1952 m. buvo pridėti vienuoliktieji mokslo metai. Tik rusiškosios mokyklos Lietuvoje pasiliko su 10 metų sistema. Iš sovietinės spaudos matyti, kad šiuo metu Lietuvoje yra per 430 pilnų vidurinių mokyklų.

2. Internatai. Vaikams nuo tėvų įtakos izoliuoti ir komunistiniam auklėjimui pagerinti prieš keletą metų sukurtas naujas mokyklos tipas — mokyklos -internatai. Joms numatytos geriausios materialinės sąlygos, palankiausia pedagoginė aplinka ir rinktiniai pedagogai. Jų tikslas — komunistinio elito auklėjimas. Nors lėšų trūkumas ir labai varžo tokių mokyklų plano vykdymą. tačiau jos iš lėto kuriamos. Šiuo metu Lietuvoje veikia 5 mokyklos-internatai su 1.560 mokinių. Pagal planą, 1960 metais tokiose mokyklose turi mokytis 12.500 mokinių, o 1965 net 25.000 mokinių.

3. Vidurinis specialus mokslas. Prisiderinant prie sovietinės sistemos, visos aukštojo mokslo teisių neturinčios specialios mokyklos suvestos į technikumų kategoriją. Į vienas jų priimami baigę 7 klases, o kitos jų reikalauja pilnos vidurinės mokyklos baigimo. Mokslas juose išeinamas per 2 - 4 metus. Įvairių specialiųjų mokyklų Lietuvoje yra apie 70. Į tą skaičių įeina mokytojų seminarijų tipo pedagoginės mokyklos, muzikos, technikos, žemės ūkio, kultūrtechnikos, medicinos ir kitokios profesinio lavinimo mokyklos.

Kitokio tipo yra sovietiškos vadinamos fabrikinio apmokymo, geležinkelininkų ir kitokios vadinamos darbo rezervų mokyklos, į kurias jaunimas yra mobilizuojamas, laikomas karišKos drausmės sąlygomis ir, baigęs mokslą, dar laikomas 4 metus mobilizuotas bei turi dirbti paskirtoje vietoje. Apie

šias mokyklas užsieniečiai negali susidaryti aiškaus vaizdo, ir daug kas mano, kad tai yra tik priemonė pigiam fiziniam darbui jėgos gauti. Kiek tokių mokyklų ir kur yra Lietuvoje, neturime jokių duomenų.

4. Aukštosios mokyklos. Jos taip pat pergyveno sovietinę reformą. Vytauto D. Universitetas buvo panaikintas. Iš jo medicinos fakulteto sukurtas Kauno Medicinos Institutas, o iš buvusių technologijos ir statybos fakultetų suformuotas didelis 5 fakultetų ir turįs apie 4,000 studentų Kauno Politechnikos Institutas. Humanitariniai dalykai studijuojami Vilniaus Universitete, kuris turi 7 fakultetus ir apie 3.500 studentų. Be nepriklausomoje Lietuvoje veikusių Žemės Ūkio Akademijos, Veterinarijos Akademijos, Konservatorijos, Dailės Instituto ir Fizinio Lavinimo Instituto, dar veikia 4 mokslo metų Vilniaus, Šiaulių ir Naujosios Vilnios pedagoginiai institutai.

Sovietinėje spaudoje nurodoma, kad visose Lietuvos aukštosiose mokyklose mokosi apie 25,000 studentų, kurių trečiadalis mokosi neakivaizdiniu būdu, daugiausia ruošdamiesi mokytojo profesijai.

5. Lietuvių veržimasis į mokslą. Okupuotoje Lietuvoje mokyklų tinklas yra labai išplėstas. Tai rodo. kad mokyklos labai gausiai lankomos. Nežiūrint labai sunkaus gyvenimo, nežiūrint didelio maisto, apsirengimo trūkumo ir neturėjimo savo priemonių vaikams į mokyklas nuvežti, jaunimas vis tiek į mokslą labai veržiasi. Net ir per dienas kolūkiuose dirbdami, daugelis lanko vakarines mokyklas, kad, įsigydami aukštesnį išsilavinimą ar kurią nors specialybę, galėtų atsipalaiduoti nuo vergiškos kolūkiečio padėties. Taip į mokslą besiveržiančiam jaunimui mokymosi galimumų apribojimas bus skaudus.

6. Bolševikinio švietimo tikslai. Bolševikinė sistema, plėsdama auklėjimo institucijų tinklą, suprantama, turi kitus tikslus, negu jose išsimokslinimo besiekiąs jaunimas. Iki šiol jų švietimo sistemos didinimo svarbiausi tikslai buvo šie: 1) jie vis tikėjo, kad, mokydami jaunimą ir laikydami jį sutirštintoje komunistinėje klasės atmosferoje, išaugins juos komunistais; 2) plėsdami bendrąjį ir specialųjį švietimą, bolševikai siekė pralenkti ir nustelbti Vakarus kultūriškai ir po kurio laiko dominuoti pasaulį savo mokslu, menu ir apskritai viso gyvenimo pažanga; 3) tikėdamiesi greito Vakarų pasaulio nusilpimo ir laukdami progos įvykdyti pasaulinę revoliuciją, jie ruošė labai didelius kiekius visų rūšių specialistų porevoliuciniam pasauliui administruoti ir techniškai vadovauti.

7. Nusivylimas mokyklomis. Kaip visoje Sovietų Sąjungoje, taip ir Lietuvoje įvairių laipsnių mokyklas baigia labai daug jaunimo, kuris tačiau nepateisina bolševikų vilčių. Jų įkurtos, pagal jų reikalavimus sureformuotos, jų vadovaujamos ir labai griežtai kontroliuojamos mokyklos neišugdo bolševikinio žmogaus. Baigę viduriniąsias mokyklas, jaunuoliai veržiasi į

aukštąsias studijuoti. Baigę aukštuosius mokslus, nori gauti ir atitinkamą savo specialybės darbą. Nei vienų, nei antrų bolševikinis gyvenimas negali visų patenkinti, Daugiau prasilavinęs jaunimas, labiau pasiilgsta laisvės. Tuo būdu, augant bolševikiniam švietimui, didėja ne vien bolševizmo gerbėjų, bet ir juo nepatenkintųjų skaičius. O mokytas bedarbis valdžiai yra sociališkai pavojingesnis už bemokslį bedarbį. Todėl ir, ilgai švietimą forsavusi ir juo labai besididžiavusi, sovietinė valdžia staiga paskelbė savo nusivylimą savo mokyklomis ir nutarė visą švietimą iš pagrindų pertvarkyti. Nuspręsta besimokantį jaunuolį apkrauti sunkiu fiziniu darbu, kad jis neturėtų laiko apie laisvesnį gyvenimą begalvoti. Apkaltinęs visą sistemą, kad ji neparuošianti mokinių gyvenimui, Chruščevas paskelbė planą visus mokinius pajungti fiziniam darbui. Tam įvykdyti siūloma mokyklą belankančius žemesnių ir viduriniųjų klasių mokinius privalomai apkrauti fiziniu darbu, įvedant vadinamą politechninį mokymą, o vyresniąsias klases taip pertvarkyti, kad jose mokiniai mokytųsi daugiausia amato arba, dirbdami fabrikuose ar žemės ūkyje, mokyklas lankytų tik vakarais. Net aukštųjų mokyklų studentai numatyti priversti dirbti pilną darbo dienos laiką fabrikuose bei įmonėse.

8. Politechninis švietimas. Vienas Lietuvoje vykdomos švietimo reformos siekių yra jo supolitechninimas. Nors politechninio švietimo terminas yra sukurtas tuojau po bolševikinės revoliucijos, tačiau komunistų partija tokį švietimą ėmėsi forsuoti tik per paskutinių porą metų. Šiuo metu mokyklos yra partijos labai spaudžiamos jau baigti teorinius tokio švietimo svarstymus bei diskusijas, o imtis jį praktiškai įgyvendinti. Ta prasme ir naujas švietimą tvarkąs įstatymas nusako, kad jau nuo pirmosios klasės (pirmojo skyriaus) mokiniai negali būti atpalaiduoti nuo gamybinio darbo.

Politechninio mokymo pavadinimas reiškia tokį mokymą, kuris yra sujungtas su gamybiniu darbu. Juo siekiama, kad vaikas, baigdamas mokyklą, jau būtų paruoštas dirbti bent su vienos rūšies mašinomis bei įrankiais ir įsigytų gerą supratimą apie gamybinį darbą apskritai. Tuo tikslu matematikos, fizikos, chemijos ir kitų mokslų žinios turi būti perteiktos taip, kad jos duotų vaikui ne teorinį tų mokslų supratimą apskritai, o teorinius gamybinio darbo pagrindus. Praktiškai mokykla turi išmokyti vaikus dirbti dirbtuvėse.

Lietuvoje, nesant daugumoje vietų fabrikų, mokinių pasiruošimas gamybiniam darbui nukreipiamas į žemės ūkį. Tuo tikslu mokykloms duodama po keletą ar keliolika hektarų, kur mokiniai mokosi žemės darbų. Prie septyniamečių ir vidurinių mokyklų steigiamos mokamosios dirbtuvės, skirtos mokiniams išmokti dirbti su mašinomis. Kur yra netoli fabrikai ar kitokios dirbtuvės, ten mokiniai tam tikromis dienomis siunčiami

į juos mokytis, o fabrikai raginami imtis globoti artimiausias mokyklas. Kadangi mokykloms trūksta reikalingiausių įrengimų ir nėra tokiam mokymui pasiruošusių mokytojų, o mokinių lankymasis į fabrikus, trukdo darbininkams darbą, tai politechninis mokymasis susiduria su rimtais sunkumais. Atrodo, kad kol kas tik daug apie jį kalbama, ir įvairūs jo mažai reikšmingi bandymai reklamuojami kaip dideli laimėjimai, ir siūloma kitiems jais pasekti.

Politechninis mokymas nėra kilęs iš pedagoginių sumetimų, o tik partinių komunizmo teoretikų primetamas mokyklai, kuri. iš viršaus spaudžiama ir grasinama, neranda išeities ir imasi bandymo, kuris pastato į neaiškią padėtį pačią auklėjimo koncepciją. Toks bandymas neturi nieko bendra su kitados su Vakarų Europoje pasireiškusia vadinama darbo mokykla. Darbo mokyklos tikslas buvo pedagoginis, būtent, lavinti visą žmogų: lavinti ne vien jo protą, bet ir rankas, akis ir apskritai vispusišką jo veiklumą ir visus jo sugebėjimus. Gi politechninis mokymas siekia ne kurių nors ugdomųjų tikslų, o tik pradėti kiek galima ankstesnį fizinio darbo darbininko ruošimą ir iš jo darbo gauti daugiau produkcijos. Taigi, tokio mokymo pagrindinis siekimas yra ne žmogaus ugdomieji tikslai, o tik jo sėkmingesnis pajungimas visuomeniškam, t. y. valstybinio kapitalizmo gamybiniam darbui. Savo motyvais vadinamas politechninis mokymas niekuo nesiskiria nuo kitados garsiai reklamuoto stachanoviečių sąjūdžio, kuris buvo ne kas kita, kaip priemonė išspausti iš žmogaus daugiau darbo.

9. Suplanuota mokyklų reorganizacija. Praėjusio gruodžio mėnesį Chruščevo planas buvo paverstas įstatymu "Dėl mokyklos ryšio su gyvenimu stiprinimo ir tolesnio liaudies švietimo sistemos vystymosi T.S.R.S.", kuris sudaro pagrindą naujai švietimo reformai. Įstatymo tikslas, kaip ten nurodoma. yra panaikinti fizinio ir protinio darbo skirtumą, siekiant abiejų darbo rūšių vienybės. Tuo tikslu bandoma priartinti mokyklą prie gyvenimo, jungiant mokyklinį mokymąsi su gamybiniu darbu. Todėl, reformuojant mokyklą, didžioji dalis vidurinės mokyklos lankytojų bus nukreipta į darbininkų eiles, kad jie, dirbdami, visuomenei naudingą darbą", jei norės, galės mokytis vakarinėse mokyklose arba neakivaizdiniu būdu. Kaip tuo įstatymu reikalaujama, jau nuo pirmojo skyriaus mokinius reikia ruošti dalyvauti visuomenei naudingame darbe, o nuo 15 - 16 metų visas jaunimas turįs įsijungti į tokį darbą.

Pagal dabartinę reformą, vietoje buvusios septyniametės įvedama visiems privalomas 8 metų mokyklos lankymas. Taigi, septyniametės paverčiamos aštuoniametėmis. Esamos vidurinės mokyklos perorganizuojamos į trejopas mokyklas: 1) 3-jų metų vakarinės darbininkų ir kaimo jaunimo mokyklos; 2) 3-jų metų vidurinės bendrojo lavinimo politechninės darbo mokyklos su gamybiniu apmo-

kymu; 3) technikumai ir kitos vidurinės mokyklos. "Padėti šeimai auklėti vaikus" (t.y. juos atimant iš tėvų) numatomas plėsti mokyklų - internatų tinklas tiek aštuoniamečių, tiek pilnų vidurinių mokyklų pagrindu. Iš to atrodo, kad internatinės mokyklos per šią reformą pasidarys dar labiau privilegijuotos. Esamų vidurinių mokyklų paskutiniųjų trijų klasių mokiniams numatoma leisti baigti vidurinę mokyklą pagal veikiančius mokymo planus ir programas, sustiprinus jų dabartinį parengimą. Kad netrūktų kandidatų į aukštąsias mokyklas, pereinamam laikotarpiui numatoma, jei bus reikalo, palikti tam tikrą skaičių esamų vidurinių mokyklų. Atskirų respublikų ministrų tarybos įpareigojamos rūpintis perkvalifikuoti mokytojų kadrus.

Vykdant šią reformą, pasikeičia mokyklų struktūra. Privalomas mokymas pasibaigia aštuntaisiais mokslo metais ir jis čia nutrūksta. Šias mokyklas baigę, jau turi rūpintis stoti į kurią kitą mokyklą. Tuo būdu mokyklos vieningumo principo, kuriuo bolševikai labai didžiavosi, dabar atsisakoma. Iki šiol veikusios vakarinės bendrojo lavinimo mokyklos bus labiau išplėstos. Tačiau bus labai sumažintas skaičius paskutines tris klases turinčių vidurinių bendrojo lavinimo mokyklų. Kaip sovietinėje spaudoje rašoma, jų liks nedaugiau, kaip 2 - 3 viename rajone. Taigi, iš dabar Lietuvoje esančių vidur. mokyklų liks mažiau negu pusė. Ar Lietuvai bus leista turėti vidurinėje mokykloje vieneriais mokslo metais daugiau, kaip buvo iki šiol, dar neaišku. Iš kalbamo įstatymo atrodo, kad ne. Kalbama ir apie vidurinės mokyklos kurso išėjimą neakivaizdiniu būdu. Atrodo, kad to amžiaus mokiniams toks mokymasis jau vargiai beįmanomas.

Panašiai pertvarkomos ir specialiosios bei profesinės mokyklos. Vadinamos darbo rezervų profesinės mokyklos pertvarkomos į dienines ir vakarines miesto ir kaimo profesines mokyklas su 1 - 5 mokslo metų kursu. Jos turės rūpintis savo gaminiais padengti nustatytą dalį savo išlaidų. Apskritai ši reforma numato, kad moksleiviai turės iš savo uždarbio prisidėti prie mokyklų išlaikymo ir padengti dalį jos išlaidų.

Taip pat su "visuomenei naudingu darbu" jungiamas ir vidurinių̨jų bei aukštųjų specialių̨jų mokyklų mokymas. Pagrindinis kelias pasiruošti įvairioms specialybėms numatoma neakivaizdinis mokymasis ir vakarinių technikumų ir vakarinių aukštųjų mokyklų lankymas. Taigi, besiruošdami vidurio išsilavinimo technikos, žemės ūkio, medicinos ir kitokioms specialybėms, mokiniai turės įsijungti į kurį nors gamybinį darbą. Aukštųjų mokyklų pirmųjų dviejų kursų studentai galės mokslą tęsti tik vakarais, nes dienomis jie turės kur nors dirbti. O jei ir vyresniųjų kursų studentai mokslą tęs, neatsitraukdami nuo gamybinio darbo, jiems numatoma lengvatų jų studijose. Aukštosios mokyk-

los turės persiorganizuoti per 3 - 5 metus. Visų laipsnių Lietuvos specialiųjų mokyklų mokslo planai tvirtinami jau ne Lietuvos, o Sovietų Sąjungos ministerių tarybos Maskvoje.

Iš kalbamo įstatymo matyti, kad vienu pagrindinių to pertvarkymo siekimų yra komunistinio auklėjimo sustiprinimas, ką rodo daugelyje jo vietų pabrėžimas reikalo pakelti idėjinį ir politinį lygį. Pvz., 27-tas kalbamo įstatymo straipsnis reikalauja užtikrinti, kad visi aukštųjų mokyklų dėstytojai aktyviai dalyvautų auklėjant studentiją. O 28 straipsnis nusako, kad "Į aukštąsias mokyklas priimināti pagal partinių, profsąjunginių komjaunimo ir kitų visuomeninių organizacijų, pramonės įmonių vadovų ir kolūkių duodamas charakteristikas". Tas rodo, kad stojimą į aukštąsias mokyklas nusveria jau ne mokyklų duodami atitinkamo mokslo baigimo pažymėjimai ir jų pažymių gerumas, o priklausymas partinėms organizacijoms.

Stipriai pabrėžiamas reikalas šios reformos keliu padidinti ir mokinių išsimokslinimą. Tik kaip to bus siekiama, jei moksleiviai svarbiausią laiko ir energijos dalį turės skirti ne mokymuisi, o fiziniam darbui?

Gedvilo žodžiais sakant, mokyklų pertvarkymas turi ryšį su naujai paskelbtu septynmečio planu. Vykdant aną planą, partijai labai pravers 2 - 3 milijonų moksleivių įjungimas į darbininkų eiles, kur jie bus labai pigi darbo jėga ir kur jų laiko sunaudojimas apsaugos juos nuo savarankiškų ir partijai pavojingų minčių.

Kaip ilgai ši mokyklų reforma laikysis, tai pareis nuo įvairių aplinkybių. Viena tik aišku, kad nemaža į mokslą besiveržiančio Lietuvos jaunimo dalis bus nuo jo sulaikyta ir pririšta prie gūdžios ir liūdnos kolūkiečio dalies. **J. Varnas**

Koegzistencija su Lietuvos pavergėju?

Jau eilę metų Sovietai perša Vakarams koegzistenciją, bendradarbiaujant kultūrinėje srityje ir prekiaujant. Taigi, kultūrinis bendradarbiavimas yra pati svarbioji jų siūlomos koegzistencijos dalis.

Sekdami didelį išeivijoje gyvenančių tremtinių susidomėjimą savo tėvynės gyvenimu, jie pradėjo koegzistenciją piršti ir tremtiniams, siūlydami jiems kultūrinį bendradarbiavimą su kraštu. Nors lietuviai iki šiol buvo parodę pakankamą atsparumą gen. Michailovo viliojimams, šį kartą kaikas ėmė nebesuprasti bolševikinių pinklių, kas jau sukėlė stambių nesusipratimų kultūrinėje ir politinėje veikloje.

Mes visi džiaugiamės bet kokiu galimumu susisiekti su artimaisiais pavergtoje Lietuvoje, kiek galime, juos remiame ir kitaip su jais bendradarbiaujame. Mes godžiai gaudome ir menkiausias žineles iš Lietuvos

ir bandome susidaryti nors ir nepilną jos gyvenimo vaizdą. Tačiau mes negalime nė kalbėti apie bendradarbiavimą su krašto pavergėju, nes tuo pačiu pripažintume jį mūsų tėvynės teisėtu šeimininku, ir padėtume jam siekti savo tikslų išeivių tarpe. Mes gerai suprantame, kad jokio laisvo bendradarbiavimo bolševikai neleis ir jie "bendradarbiaus" tik jų sąlygomis, būtent, kas tarnaus jų propagandai.

Mes iki šiol piktinomės visais tais Vakarų politikais, kurie kartais bent kiek pritardavo sovietų koegzistencijos siūlymams, ir aiškinome tuo, kad jie nepajėgia suprasti bolševizmo. Todėl tenka labai apgailestauti, kad ir mūsų tarpe atsiranda nebesuprantančių bolševizmo siekimų bei planų. Kiek tai liečia jaunesniuosius ir išeivijoje subrendusius asmenis, galima pateisinti jų nepatyrimu ar naivumu. Tačiau labai sunku pateisinti tuos politikus, kurie, pasiėmę didelį atsakingumą vadovauti savo atstovaujamai politinei grupei, imasi ginti tokį bendradarbiavimą, tuo pačiu paremdami klastingus bolševikinės koegzistencijos planus.

Per liberalizmą į ateizmą

Nepirklausomoje Lietuvoje, kaip pamename, tautininkų srovė laikėsi liberalistiškai nepasaulėžiūrinės politikos. Jos vadas A. Smetona buvo praktikuojantis katalikas. Joje aktyviai dalyvavo ir keletas konservatyvesnių kunigų. Dauguma jos narių taip pat buvo mažiau aktyvūs katalikai. Jos konfliktų su katalikiškąja akcija ir jos priemonių prieš katalikų jaunimo organizacijas bei katalikų privačias mokyklas dar nebuvo galima išaiškinti jų ateistinėmis tendencijomis, o tik valdančios partijos totalistiniais siekimais ir kova dėl įtakos visuomenėje. Žinojome, kad jos narių tarpe yra ir ateistinio nusiteikimo žmonių ir kad jų įtaka nebuvo visiškai nereikšminga, tačiau apskritai joje vyravo liberalesni katalikai, vesdami nepasaulėžiūrinę politiką.

Kitokią liniją pasaulėžiūriniu atžvilgiu Tautinė Sąjunga yra užėmusi emigracijoje. Nors ir dabar jos nemaža dalis narių yra neabejotini katalikai, tačiau jos nuomonės reiškėjai — Dirva ir radio valandėlė Margutis nevengia ir katalikybę smerkiančių bei įžeidžiančių žodžių. Neretai katalikai įžeidinėjami net ir tokiais absurdiškais prileidimais, kaip juos, priklausančius tarptautinei organizacijai (Bažnyčiai) lyginant su bolševizmu ir panašiai. O kilus neaiškumams dėl Lietuvos atstovybės padėties prie Vatikano, Margutis ir Dirva jau visiškai nevengė atvirai plūstamų žodžių Šventojo Sosto atžvilgiu. Tuo atžvilgiu Tautinės Sąjungos oficiozas ir jų laikoma radijo valandėlė savo katalikų įžeidinėjimais yra jau gerokai pralenkę socialistus ir kairiuosius liberalus, kurie emigracijoje jau yra žymiai tolerantingesni katalikų atžvilgiu ir vengia nekultūringų užgauliojimų.

Mes gėrėjomės Tautinės Sąjungos atsisakymu to jos neigiamo atžvilgio, kurį reprezentavo jos nedemokratinė praeitis, ir lygiai negalime neapgailestauti taip pat neigiamo jos organuose vis labiau prigyjančio tikinčiųjų užgauliojimo, reprezentuojančio joje vis stipriau besireiškiančias agresyvias ateistines tendencijas.

Partizano problema Landsbergio dramoje "Penki stulpai turgaus aikštėje".

Landsbergio drama "Penki stulpai" kuri neseniai buvo pastatyta Clevelande, New Yorke ir Chicagoje sukėlė įvairių vertinimų. Šiuo atveju mes norime atkreipti dėmesį į vieną atžvilgį, kuriuo, mūsų manymu, šioje dramoje yra nušviesta partizano, kovojančio su komunistine priespauda, problema. Tas atžvilgis yra ne kuris kitas, kaip teisinis.

Landsbergio "penki stulpai", vaizduodami komunizmo problemą Lietuvoje, paliko nuošaly keletą įprastinių šios problemos vaizdavimo atžvilgių. Jie nesvarsto partizano ir komunistinės santvarkos konflikto tokiu būdingu šiai problemai atžvilgiu, kaip nuosavybės klausimas. Komunizmas čia nėra kaltinamas pagrobęs individualinę nuosavybę. Komunizmo ir partizano problema čia nėra svarstoma tautinės nepriklausomybės formoje. Komunizmas čia nėra kaltinamas sugriovęs tautinį egzistavimo būdą ir dėl to esąs iš esmės svetimas ir nieko bendra neturįs su Lietuvių tauta. Net individualinės laisvės atžvilgiu komunizmas čia nėra kaltinamas. Nors laisvės klausimas čia ir iškyla, bet tai įvyksta lyg ir paraštėje. Jis čia yra sprendžiamas, arba geriau sakant, paliekamas neišspręstas šiandieninių kraštutinių filozofinių sąjūdžių sūkuriuose. Laisvės kovotojui čia prikišama, kad, jei jis ir kovoja už laisvę, tai vargiai ar už reikšmingą objektą jis kovoja, nes niekas nežinąs, kas laisvė yra.

Šių ir kaikurių kitų įprastinių žvelgimo kampų trūkumas Landsbergio dramoje ne vienam sukėlė klausimą, ar ši drama iš viso yra tinkamas ir net leistinas komunistinės problemos meniško svarstymo būdas. Ar ji nekenkia mūsų tautos aspiracijoms ir jos kovai už laisvę?

Pirm negu atsakysime į šį klausimą bandykime susitelkti prie to atžvilgio, kuriuo autorius tvarko visą šios dramos medžiagą. Komunizmo ir lietuviško partizano problema čia yra imama teisinės krizės atžvilgiu. Visuomenė, kuri neturi teisės ir kuri yra tvarkoma ne teisiniais pagrindais, yra šios dramos židinys. Į šią temą, kaip į pagrindinį židinį dramos autorius suveda visą jos veiksmą. Partizanas, dar būdamas teisės studentu, trumpą momentą žavėjosi knyga "Teisės mitas". Pasirodo, kad tos knygos autorius yra dabartinis jo priešas ir jo varžovas pas jo sužadėti-

nę, buvęs teisės profesorius, o dabar komunistinis tardytojas. "Teisės mitas", savo laiku buvęs beviltiška visuomenės beteisiškumo kritika, dabar yra pasidariusi to beteisiškumo kūrėja. Šis teisės beteisiškumas vieną iš tos knygos gerbėjų yra nuvaręs į bunkerį ir padaręs partizanu, o kitą — jo komunistiniu persekiotoju. Prie šios knygos jie abu valandėlei susitinka. Ji sudaro draminį pagrindą jų pasikalbėjimui ir diskusijoms. Jos penktoje scenoje įgyja didelio pločio ir gilios draminės įtampos. Jų metu šiem abiem veikėjam paaiškėja, ką iš jų yra padariusi knyga, kurios turinys yra teisės beteisiškumas. Vienas iš jų pasirodo esąs be teisės viešumoje reikštis ir greičiau ne tiek tikras gyvenimo veikėjas, kiek nerealus filozofas. O antras, nors yra viešojo gyvenimo tvarkytojas, tačiau yra ir jo žalotojas, nuolat bijąs jo keršto.

Gal būt ne atsitiktinai autorius suveda pasikalbėti partizaną ir tardytoją pas administracijos tarnautoją. Jie abu yra ją savaip mylėję. Partizanas yra pasilikęs savo buvusiai meilei ištikimas, nors dabar jos patrauklumo ir nejaučiąs. Komunistas ją tebemyli, bet ji nėra jam buvusi ištikima nei anksčiau, nei dabar tokia nėra. Ji surežisuoja įvykį, kurio dėka ji nori laimėti iš pogrindžio viešumai ir sau savo buvusį sužadėtinį. Ji elgiasi nuosekliai, eidama administracine filozofija, kurią ji savo asmeniu šioje dramoje įkūnija.

Taigi, nors autorius apleidžia visą eilę įprastinių šios problemos svarstymo atžvilgių, tačiau jis paliečia ją vienu, labai reikšmingu ir labai svarbiu atžvilgiu — teisės beteisiškumo atžvilgiu — ir šiam savo priėjimui suteikia visiškai augšto lygio draminę išraišką.

Žinoma, negalima sakyti, kad teisinis požiūris būtų pats giliausias ir augščiausias žmogaus gyvenimo požiūris ir kad jo užtektų išspręsti didžiosioms žmogaus gyvenimo problemoms. Juo labiau jo neužtenka išspręsti tokiai problemai, kaip pasiaukojimas iki mirties. Toliausia vieta, iki kurios šis metodas gali privesti yra pasiaukojimo žemiškas beprasmiškumas; jo veiklos nepraktiškumas. Partizanas čia yra perkeičiamas iš veikėjo į filozofą. Ir šį priekaištą Laikas - dainuotojas jam aiškiai ir padaro. Tai ir viskas, ką šiuo metodu šioje problemoje galima laimėti. Tolimesnis jo nagrinėjimas mus nuvestų tik į egzistencializmo beviltybes.

Pasiaukojimo problemos autorius neperkelia į meilės ir religijos sritį. Jis tai padaro visai sąmoningai, prikišdamas partizanui, kad jis be reikalo bandęs savo kovą sujungti su prieš 2000 metų prasidėjusia kova (suprask Kristaus). Šios pastarosios jis visai nesupratęs, nors apie ją ir rašęs savo atsišaukimuose. Iš tikrųjų partizano kova yra anos kovos tąsa. Tačiau iš tos beteisės plokštumos, kurion autorius pastatė abu šios dramos veikėjus, jis, neišlaisvindamas kurio nors iš tos beteisės viešpatavimo ir tokiu

būdu nesumušdamas savo dramos į gabalus, vargiai ar galėjo augščiau pakilti. Tai yra atskiros dramos uždavinys. Jeigu jis būtų dekliamaciniu būdu bandęs sujungti partizaną su kova prieš 2000 metų, kaszin, ar jų tapatumu jis būtų mus įtikinęs. Iškeldamas, kad bandymas šias kovas sujungti buvo tik nesuprantančio partizano šneka, jis patį sujungimo reikalą pagyvino.

Nors savo problemos autorius neperkelia į religinę sritį, tačiau jis nepalieka jos visai be atomazgos. Laikas - dainuotojas paskutinėje scenoje atsineša puokštę gėlių, kuri stebuklingai pražydo iš kankinių kraujo. Tai yra simbolinė problemos atomazga. Apskritai Dainuotojas labai yra įdomus šios dramos personažas. Jis atstovauja laiką. Jis čia vaidina labai didelį vaidmenį, panašų į tą, kurį klasikinėse dramose vaidino chorai. Gal būt dėl to jį autorius padarė dainuojančiu. Šis laikas čia veikia ir kaip sąžinės kamantinėtojas tiek partizanui tiek tardytojui. Dažniausiai jis yra neutraliai bešališkas. Šiuo atžvilgiu jis taip pat priklauso materialistinei pasaulėžiūrai, kuri sako, kad laikas yra pasaulio teismas. Tačiau jo jokiu būdu negalima laikyti nusikaltimo sandarbininku.

Svarbiausia Laiko funkcija šioje dramoje yra turbūt ta, kad jis yra pats pirmasis šios dramos kritikas. Besibaigiant dramai jis kartais būva sumišęs ir nežino, kurią pusę laikyti. Bet šitoks jo neutralumas geriausiai ir atvaizduoja laiko dvasią, kuri yra perdaug arti prie įvykių, kad suprastų jų visą prasmę ir juos neklaidingai vertintų.

Ši drama mums vaizduoja, kas pasidaro visuomenėje, kai teisė joje išvirsta mitu. Tautos vertybių gynėjas tada netenka vietos gyvenime. Teisėjas išvirsta žmogaus persekiotoju ir nusikaltėliu. Administracija tada pasidaro beprasmių nuotykių organizatorė. Ji imasi uždavinio suorganizuoti vedybas tarp viešajame gyvenime teisės neturinčio partizano ir savęs pačios. Tačiau jos pastangos neturi priemonių nugalėti tam giliam partizano priekaištui prieš beteisį administracinį ir viešąjį gyvenimą, ir jį išvilioja tik į mirtį.

Taigi, teisinis aspektas, nors pats vienas nėra pakankamas išspręsti gilios pasiaukojimo problemos, tačiau jis yra vertinga priemonė jai iškelti. Visuomenės gyvenimui vien teisinio aspekto yra permaža. Tačiau ten, kur teisė yra negerbiama ir išvirsta mitu, žmogus netenka vienos iš reikšmingiausių savo gyvenimo atramų.

V. Bgd.

Dekretas prieš Bendradarbiavimą su komunizmu

Popiežius Jonas XXIII neperseniausiai paskelbė dekretą, kuris savo esme nėra naujas, bet tik daug aiškiau ir pilniau praplečia ankščiau aukščiausios Bažnyčios instancijos paskelbtus apie komunizmą dekretus. Dabartiniame dekrete popiežius

pareiškia, kad katalikams draudžiama remti tokias partijas ir balsuoti už tokius kandidatus, kurių nors veikimo pirncipai nėra priešingi kat. mokslui ir krikščionybei, bet kurie yra linkę bendradarbiauti su komunizmu arba rodo pritarimo komunistų partijai.

Reiškia, kad šio dekreto draudimas liečia ne vien tik komunistus priklausančius komunistų partijai t. y. turinčius partijos bilietą, bet ir tuos, kurie rodo norą su jais bendradarbiauti. Dekretas pasisako prieš koegzistenciją ir bendrą veikimo bazę su komunizmu.

K. V. Z.

NAUJOS KNYGOS

Prel. Dr. L. Tulaba — Katalikai, Pasaulėžiūra Ir Politika, su J. E. vyskupo Vincento Padolskio įžanginiu žodžiu. Išleista Romoje.

Gal joks kitas žodis šiandie žmonių nėra taip dažnai kartojamas, kaip p o l i t i k a. Tik gaila, kad šis žodis ne visų yra suprantamas ta prasme, kokią jis ištikrųjų turi. Nevienodai jis suprantamas ir lietuviškoje visuomenėje. Neretai tenka išgirsti šį žodį vartojant su tam tikra ironija ir pašaipa, atsiliepiant apie politinės veiklos žmogų. Lyg būt norima pasakyti, kad toks žmogus yra suktas, neteisingas ar turįs kokias kitas panašias ydas. Nenuostabu, kad kalbant apie politikuojantį žmogų ar paminėjus žodį politiką, daugumos vaizduotėje iškyla žmogus, kuris stovi ant bačkos ir demagogiškai kursto minią, porindamas savo priešų visokius jų "nešvarius darbelius", šmeižtus, išgalvotas jiems kaltes, kuris iš tikrųjų, neturėtų sau rasti vietos padorioje draugijoje... Čia nesigilinsiu ir neješkosiu priežasčių, kas to yra kaltininkas, kad politinės veiklos žmogus mūsų lietuviškoje visuomenėje dažnai tokia neigiama prasme yra vertinamas. Bet tik tiek tepasakysiu, kad labai gaila, jog mūsų jaunoji, priaugančioji inteligentų karta — studentija daugumoje politiką, ar politikuojantį asmenį vertina aukščiau minėta prasme. Ne iš vienų lūpų teko išgirsti pašaipiai atsiliepiant, kad politika jų supratimu lyg būtų nešvarus dalykas, o politikuojantis žmogus visokiomis suktybėmis "suteptas".

Tuo tarpu politika nėra kokia suktybių veikla, o menas ir mokslas valdyti, siekiant viešojo gėrio. Kiekvieno valstybės piliečio pareiga yra pagrindiniausias reikalas rūpintis, kad valstybė visu savo esimu galėtų tobuliau priartėti prie savojo tikslo, būtent, kad jos piliečių gyvenimo būklė klestėtų gerove, būtų paisoma teisingumo, nevaržoma jų sąžinė ir, kad jie galėtų laisvai ir nevaržomai pareikšti savo valią. Taigi politikuojantis žmogus yra ne kas kitas, kaip valstybės pilietis, kuris savo veiklą skiria valstybei, kad ši galėtų savo siekiamą tikslą realizuoti.

Krikščioniškoji moralė saisto kiekvieną valstybės pilietį, taip pat ir tą pilietį, kuris užsiima politine veikla. Jam draudžia daryti tokius veiksmus, kurie

būtų naudingi tik jo asmeniškiems išskaičiavimams ar interesams, kitaip sakant, būtų daromi vien tik savo naudai. Krikščioniškoji moralė draudžia politikieriui sąmoningai kenkti kitam, sprendimuose vadovautis pykčiu, kerštu ir pan. Žodžiu, iš politikuojančio žmogaus yra reikalaujama savo asmenius interesus padėti į šalį ir vykdyti politinę veiklą taip, kad ji daugiausia patarnautų valstybės bendruomenės labui. Tokie politikieriaus veiksmai būtų nesąžiningi, jei jie būtų atlikti tik sau jieškant asmeninės naudos, nepaisant valstybės piliečių gerovės. Iš to plaukia savaime suprantama išvada, kad valstybei yra žalinga kiekviena ir tokia partija, kuri nepaiso aukščiau minėtų moralės reikalavimų. Tat kiekvienas geras ir sąžiningas politikas, kuris vadovaujasi teisingumu, išmintimi, kelia valstybės bendruomenės gerovę. Tik reikia, kad politinį darbą veikiąs žmogus gerai suprastų savo pareigas ir vadovautųsi krikščioniškosios moralės dėsniais. Kai kas bando kelti Bažnyčiai priekaištą, kad girdi, ji nekreipianti dėmesio į asmenį, veikiantį politinę veiklą, jam nestatantį jokių moralinių reikalavimų. Tai ne tiesa! Kaip tik ji primygtinai iš kiekvieno politikieriaus politinę veiklą veikiančio reikalauja būti gerai susipažinusiam su savo veiklos uždaviniais, būti teisingu, laikytis moralės dėsnių, nepasiduoti kokioms nors pašalinėms įtekmėms, o padėti valstybei siekti jos tikslo. Ir dar daugiau, Bažnyčia iš politikieriaus reikalauja, taip pat ir iš kiekvieno kataliko, kad ir jo privatinis gyvenimas būtų tvarkomas pagal krikščionybės reikalaujamus nuostatus. Toks politinis veiklos žmogus negali turėti dvejopos moralės, vienokią privačiame gyvenime, kitokią viešame.

Viena iš tokių politikos ir politinę veiklą veikiančio žmogaus neigiamo supratimo priežasčių mūsų lietuviškoje visuomenėje, žinoma, jų yra ir daugiau, gal bus ta, kad mūsoji lietuviškoji visuomenė, per mažai yra susipažinusi su tais pareiškimais, kurie yra pareikšti aukščiausių Bažnyčios autoritetų - popiežių. Todėl prel. L. Tulabos paruoštas, kad ir nedidelis, bet labai brandus veikalėlis: "Katalikai, Pasaulėžiūra ir Politika", labai daug įneš šviesos ir sampratos minėtose srityse. Jis keliais knygutės skyreliais atsako į daugelį klausimų, kurie katalikų visuomenininkų nevisada buvo tiksliai suprantami ir aiškinami, dažnai nutolstant nuo pareiškimų minties oficialiųjų Bažnyčios autoritetų. Ypač daug ginčų sukėlė peršamoji katalikams nepasaulėžiūrinė politika arba keliama mintis, kad katalikai turėtų atsiriboti nuo politinės veiklos ir kit. Todėl prel. L. Tulaba yra vertas didelės padėkos, kad tarp daugelio kitų turimų darbų, surado laiko paruošti kad ir tokios nedidelės apimties veikalėlį ir jį patiekti lietuviškai visuomenei. Veikalėlis ne tik vertas dėmesio, bet ir nuodugnaus įsiskaitymo, kad iš tikrųjų politinės veiklos samprata būtų atsta-

Dr. Emil Muhler, SOCIALLEHRE DER PAEPSTE, Isar- Verlag Muenchen, 1958.

„Socialinis Bažnyčios mokslas — sakė kartą Milano kardinolas Montini — yra talentas, kurį Viešpats patikėjo katalikams, dvasiškiams ir pasauliečiams, ir kurio niekas neturi teisės užkasti, kad nebūtų nubaustas, kaip piktas ir neteisingas valdovo tarnas". Tas talentas — Katalikų Bažnyčios socialinis mokslas — yra tiek pat senas, kaip ir pati Katalikų Bažnyčia. Socialinio mokslo pagrindai yra jau Naujame Testamente — Evangelijose ir Apaštalų laiškuose. Šv. Povilo laiške romėnam (12 ir 13 sk.) rašoma apie visų meilę kasdieniniame gyvenime ir apie klusnumą vyresnybėm. Tais klausimais nemažai yra rašę Šv. Augustinas ir Šv. Tomas Akvinietis. Bet popiežių socialinis mokslas ėmė sklisti tik nuo Leono XIII laikų, nors atskirus socialinius klausimus savo enciklikose lietė ir ankstyvesni popiežiai: Gregorius XVI ir Pijus IX. Bet Leono XIII enciklikose „Diuturnum Illud" (1881), „Immortale Dei" (1885), „Sapientiae Christiane" (1890), ypač „Rerum Novarum" (1891) aptarė socialinius klausimus iš pagrindų. Pijus X socialiniais klausimais rašė nedaug. Leono XIII tradicijas tęsė Pijus XI, kurio enciklika „Quadragesimo Anno" papildo „Rerum Novarum". Kitos Pijaus XI enciklikos taip pat lietė socialinius klausimus. Pijus XII dėstė visuomeninio ir politinio gyvenimo problemas. Šitais klausimais susigaudyti vis dėlto nėra lengva. Niekas iki šiol nebandė Bažnyčios socialinį mokslą suimti vienon knygon ir sistemingai išdėstyti. Didelį patarnavimą Vokietijos katalikams ir kitiems atliko Dr. Emil Muehler, kuris praeitais metais sudarė popiežių socialinio mokslo vadovą. Knyga gražiai išdėsto Bažnyčios socialinį mokslą, atremtą į katalikų tikėjimą ir popiežių socialines enciklikas. Katalikai iš tos knygos gali gerai nusimanyti, koks talentas yra įduotas į jų rankas ir kaip su juo turi elgtis.

Nepažįstamas mokslas nėra gyvenimo jėga. Muhler savo veikalą paskirstė į šešis skyrius. Pirmą veikalo skyrių sudaro įvadas į Bažnyčios socialinį mokslą ir istorinė apžvalga. Kiti trys skyriai apima socialinio mokslo pagrindus, be to, statinius ir dinaminius elementus. Penktas skyrius svarsto atskirus klausimus, kaip nuosavybė, socializacija, streikai ir t.t. Šeštas skyrius duoda kritišką apžvalgą įvairių socialinių sistemų, kaip liberalizmas, socializmas, komunizmas, kapitalizmas.

Socialdemokratas, buvęs Bavarijos finansų ministeris, Zorn, šitaip sako: ‚Bažnyčios socialiniame moksle svarbiausia yra tai, kad ji remiasi žmogiškąja prigimtimi tokia, kokia ji yra, bet žmonių visuomeniniam santykiam siekia duoti antgamtinės tvarkos atspindį".

V. L.

Atsiųsta paminėti

Anicetus Tamošaitis, Church And State In Maritain's Throught. Chicago, 1959.

* * *

ATITAISYMAS

T. S. nr. (1(15) 1958 metų M. Krupavičiaus straipsnyje **Vyskupas Paltarokas** įsibrovė klaida. Parašyta, kad Vysk. Paltarokas prie bolševikų vadovavo laidotuvėms bolševikų nužudytų lietuvių Panevėžyje. Iš tikrųjų laidotuvės įvyko prie vokiečių.

---

tyta į jai deramą vietą. Ir kad toliau būtų išvengta dėstymų ir klaidinančių aiškinimų, kokių Bažnyčia niekad nėra skelbusi ir kurių dabar neskelbia.

Kan. V. Zakarauskas

ĮVYKIAI IR MINTYS

Nuosmūkis 90
Pavergtos Lietuvos Švietimo Vargai 91
Koegzistencija su Lietuvos pavergėju? 97
Per liberalizmą į ateizmą 98
Partizmo problema Landsbergio dramoje "Penki stulpai turgaus aikštėje" 99
Dekretas prieš bendradarbiavimą su komunizmu 101

NAUJOS KNYGOS

Prel. Dr. L. Tulaba, Katalikai, Pasaulėžiūra Ir Politika 102
Dr. Emil Muhler, Sociallehre der Paepste 104

Alp(LKA) 1745
1959, Nr.1

90.743121